

Havenmonitor

De economische betekenis van Nederlandse zeehavens 2002-2013

December 2014 (Update maart 2015)

Opgesteld voor: Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Opgesteld door: Erasmus Universiteit Rotterdam (RHV)

Onderzoekers

Dr. Michiel Nijdam

Drs. Ing. Martijn van der Horst

Onno de Jong, MSc

Colofon

De Havenmonitor 2013 is een uitgave van Erasmus Universiteit Rotterdam - RHV in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Kijk voor meer informatie op www.eur.nl/rhv

Foto voorkant: Freek van Arkel

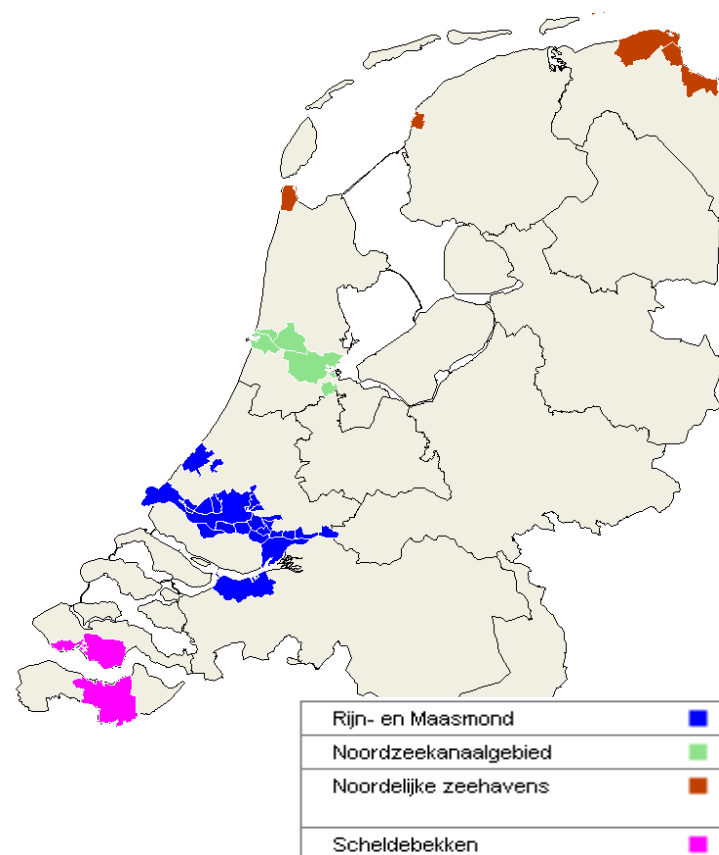
Inhoudsopgave

1	DE NEDERLANDSE ZEEHAVENS	2
2	OVERZICHT ONTWIKKELINGEN	4
2.1	Verhouding met Nederlandse economie	4
2.2	Werkgelegenheid	5
2.3	Toegevoegde waarde	7
2.4	Indirecte effecten	9
2.5	Investerings.....	10
3	AANPASSINGEN REKENMETHODE 2013	11
4	ECONOMISCHE BETEKENIS NEDERLANDSE ZEEHAVENS	13
4.1	Haven- en Maritieme Monitor	14
4.1	Economische ontwikkelingen 2002-2013	15
4.2	Economische betekenis per zeehaven	16
4.3	Economische betekenis per sector	19
4.4	Private investeringen in Nederlandse zeehavens	20
5	ECONOMISCHE ONTWIKKELING PER ZEEHAVEN EN SECTOR	22
5.2	Economische indicatoren per zeehaven per sector (direct)	27
5.3	Werkgelegenheid	28
5.4	Toegevoegde Waarde	60
5.5	Bedrijfsvestigingen	92
5.6	Economische indicatoren per zeehaven (indirect)	118
5.7	Private investeringen per zeehavengebied	123
5.8	Publieke investeringen per havengebied	125
BIJLAGE 1	GEHANTEERDE DEFINITIES EN ONDERZOEKSMETHODE	130
BIJLAGE 2	OVERZICHT ZEEHAVENGERELATEERDE ACTIVITEITEN	149

1 De Nederlandse Zeehavens

Deze Havenmonitor geeft inzicht in de economische ontwikkeling van de Nederlandse Zeehavens. Figuur 1-1 geeft weer welke gebieden tot de Nederlandse zeehavens worden gerekend. In Tabel 1-1, op de volgende pagina, staat weergegeven welke zeehavens en zeehavengemeenten worden onderscheiden.

Figuur 1-1: Zeehavengebieden in Nederland

Tabel 1-1: Zeehavengebieden, zeehavens en zeehavengemeenten

Noordelijke Zeehavens		Noordzeekanaalgebied		Rijn- en Maasmond		Waarvan R'dam-Rijnmond		Scheldebekken	
Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente
Delfzijl	Delfzijl	Amsterdam	Amsterdam	Dordrecht	Dordrecht	Rotterdam	Rotterdam	Vlissingen	Vlissingen
Eemshaven	Eemsmond	Beverwijk	Beverwijk	Moerdijk	Moerdijk	Schiedam	Schiedam	Borsele	Borsele
Harlingen	Harlingen	Velsen/ IJmuiden	Velsen/ IJmuiden	Scheveningen	Den Haag	Vlaardingen	Vlaardingen	Terneuzen	Terneuzen
Den Helder	Den Helder	Zaanstad	Zaanstad	Drechtsteden (excl. Dordrecht)	Alblasserdam*	Maassluis	Maassluis		
					Gorinchem* Hardinxveld- Giessendam* Hendrik-Ido- Ambacht* Nieuw- Lekkerland* Papendrecht* Sliedrecht* Zwijndrecht*	Overig Rijnmond	Albrandswaard Capelle aan den IJssel Krimpen aan den IJssel Lansingerland Ridderkerk Barendrecht		

* Specifieke afbakening op basis van postcode

2 Overzicht ontwikkelingen

In 2013 is de werkgelegenheid in de zeehavens vrijwel gelijk gebleven aan de omvang in 2012. Er waren ongeveer 400 arbeidsplaatsen meer binnen de havengebieden en er was een gelijk aantal arbeidplaatsen minder bij het achterlandvervoer. In totaal waren er 170.489 havengerelateerde arbeidsplaatsen in Nederland.

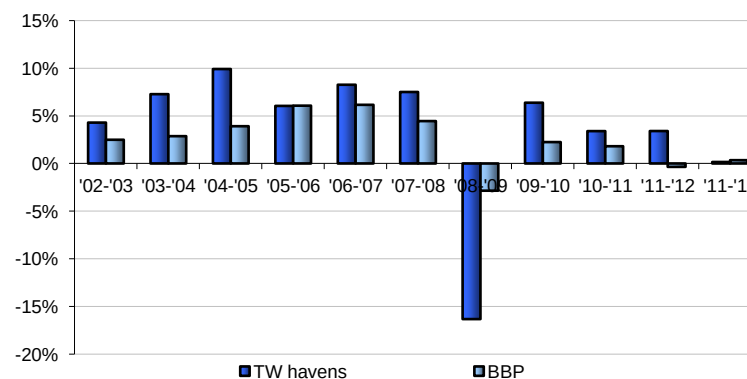
De toegevoegde waarde in de zeehavens is gedaald met €220 miljoen, een daling van bijna 1%. De directe toegevoegde waarde van de Nederlandse zeehavens bedraagt €22,24 miljard. De oorzaak van de daling is een afname van de productie en winstgevendheid in de olie- en chemische industrie en de elektriciteitsproductie.

2.1 Verhouding met Nederlandse economie

De zeehavens maken een belangrijk deel uit van de Nederlandse economie. Het totaal van de directe en indirecte aan de havens gerelateerde werkgelegenheid was 3,7% van de totale werkgelegenheid in Nederland. De toegevoegde waarde, direct en indirect door de havens gegenereerd, bedroeg €37 miljard in 2013. Dat is 5,8% van het bruto binnenlands product. In 2013 is het aandeel van de havens in de Nederlandse economie gelijk aan het aandeel in 2012. Er is een gecombineerd effect van een lichte daling van de directe toegevoegde waarde en een lichte stijging van de indirecte toegevoegde waarde. De bedrijven in de haven hebben dus iets minder productie geleverd, maar meer ingekocht in de Nederlandse economie.

De haven(gerelateerde) bedrijven worden sterker beïnvloed door economische cycli dan de gemiddelde bedrijvigheid in Nederland. Waardoor in tijden van economische groei het aandeel van de zeehavens toeneemt en in economisch mindere tijden het aandeel afneemt.

Procentuele verandering toegevoegde waarde (direct & indirect)

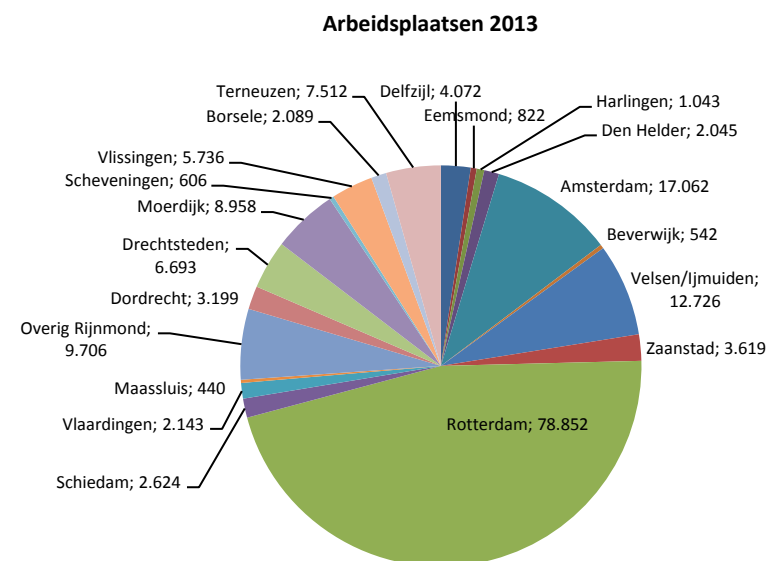
Direct & indirect % van de havens in de NL economie

2.2 Werkgelegenheid

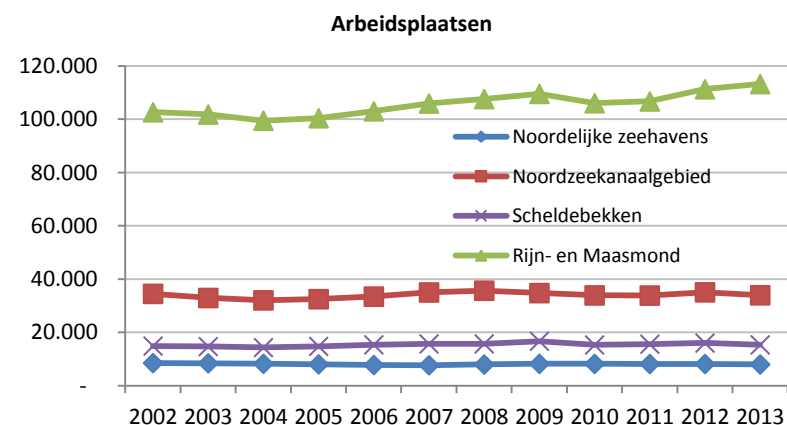
De directe werkgelegenheid in de havens wordt gemeten door op bedrijfsniveau het aantal arbeidsplaatsen te meten. Er worden in de Havenmonitor drie verschillende categorieën arbeid meegenomen.

Ten eerste de aan de knooppuntfunctie gerelateerde werkgelegenheid in de haven, zoals de overslag en opslag van goederen en de planning van transport. Ten tweede de arbeid direct gerelateerd aan de zeehavens voor de aan en afvoer van goederen per spoor, binnenvaart, weg en pijpleiding. Ten derde de werkgelegenheid bij bedrijven in productie, handel en dienstverlening die direct aan de zeehaven gerelateerd is en daar gevestigd zijn. Bijvoorbeeld de petrochemische industrie, scheepsbouw en expertisebureaus.

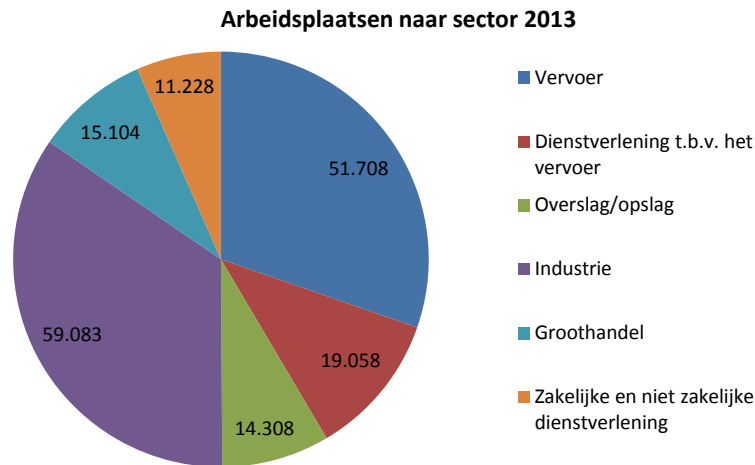

In totaal zijn er ruim 170 duizend arbeidsplaatsen direct verbonden aan de Nederlandse zeehavens. De meeste daarvan zijn te vinden in de regio Rotterdam-Rijnmond, bijna 94 duizend. Het Noordzeekanaalgebied kent ruim 34 duizend arbeidsplaatsen in de haven. In de Zeeuwse havens zijn ruim 15 duizend arbeidsplaatsen. Moerdijk en de Drechtsteden zijn goed voor respectievelijk 9 duizend en bijna 10 duizend arbeidsplaatsen en in Groningen zijn bijna 5 duizend arbeidsplaatsen in de haven.

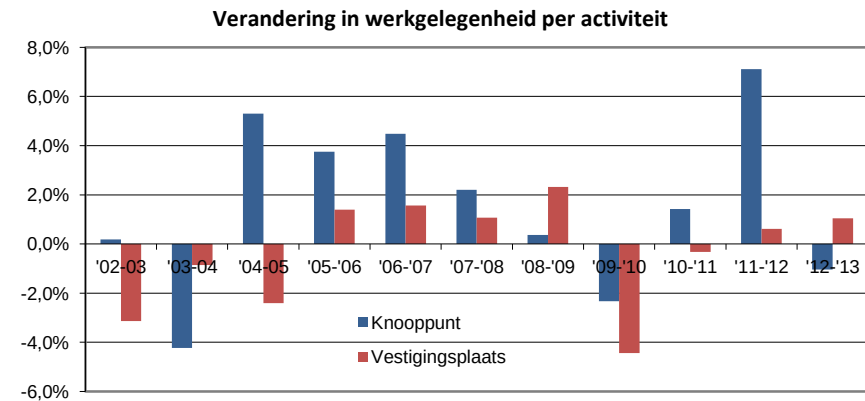
De totale werkgelegenheid in de Nederlandse zeehavens is vrijwel gelijk gebleven in 2013. Per havenregio zijn er wel verschillen. In Rotterdam-Rijnmond was een groei van 1500 arbeidsplaatsen, in de Drechtsteden een groei van 400, Moerdijk liet een groei van 150 zien en in Den Helder kwamen er 40 arbeidsplaatsen bij. In de overige havengebieden was een beperkte afname. Afname van de werkgelegenheid was er in het Noordzeekanaalgebied (-1100), Zeeland (-680) en Groningen (-150).

In de havens zijn ongeveer evenveel arbeidsplaatsen in de knooppunt functie (vervoer, overslag, opslag) te vinden als in de vestigingsplaats functies (handel, industrie en dienstverlening), beide 85.000. De omvangrijkste deelsectoren zijn de industrie met 59 duizend arbeidsplaatsen en vervoer met 52 duizend arbeidsplaatsen.

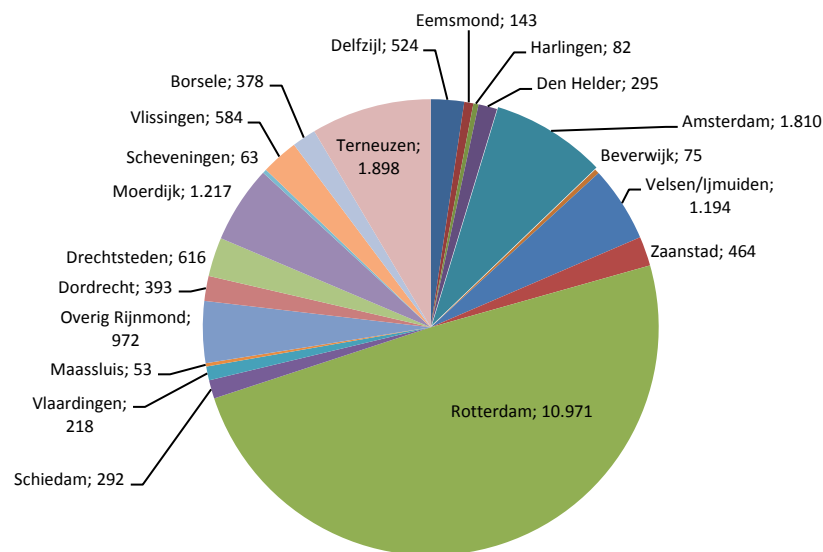
Gekeken naar de ontwikkelingen per sector is te zien dat de werkgelegenheid in de knooppuntfunctie van de haven sterker reageert op economische ontwikkelingen dan de vestigingsplaatsfunctie. Een belangrijke oorzaak hiervan is de flexibele inzet van het wegvervoer. Daardoor is ook te zien dat de afname van de werkgelegenheid na het begin van de economische recessie in eerste instantie in de knooppunt functie plaatsvond en pas later, in 2010, de werkgelegenheid in de industrie afnam. Herstel van vervoersvolumes in 2011 en 2012 zorgde voor een toename van werkgelegenheid in vooral het wegvervoer en, in mindere mate, ook de binnenvaart. In 2013 zijn de transportvolumes niet verder gegroeid.

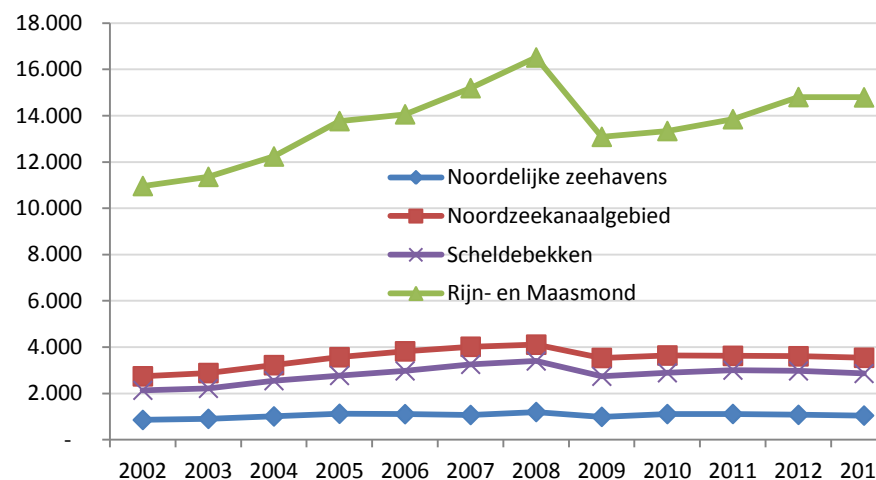
2.3 Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde van een activiteit is de optelsom van de vergoeding voor arbeid, kapitaal en ondernemerschap, oftewel lonen, afschrijvingen en winst. Grotendeels komt dat overeen met de verkoop minus de inkoop van een bedrijf, het geeft weer welke waarde een bedrijf door zijn activiteiten toevoegt aan de economie. De toegevoegde waarde die direct door activiteiten in de Nederlandse zeehavens gerealiseerd is bedroeg in 2013 € 22,24 miljard. Dat is € 218 miljoen minder dan in het jaar daarvoor. De toegevoegde waarde van de Nederlandse havens wordt voor bijna de helft gerealiseerd in Rotterdam. Verder wordt er in Terneuzen, Amsterdam, Velsen en Moerdijk meer dan 1 miljard euro aan toegevoegde waarde gegenereerd in de haven.

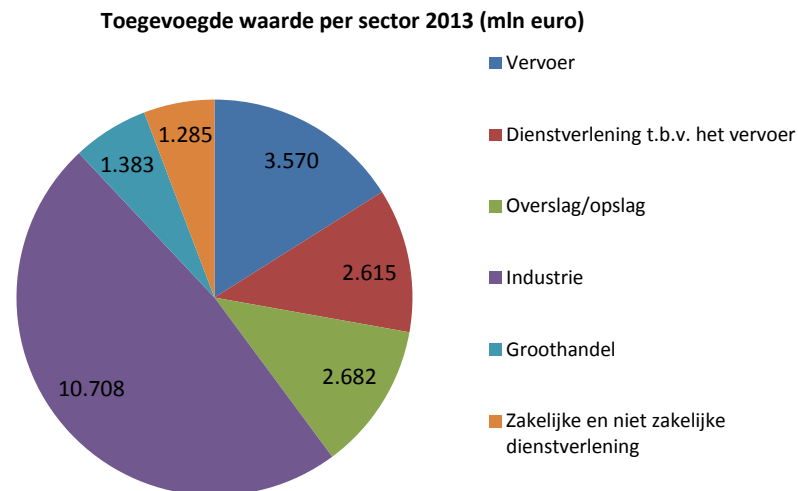
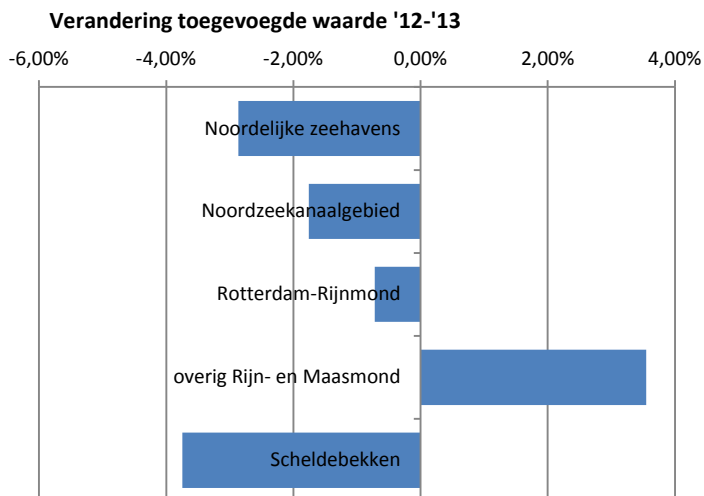
Toegevoegde waarde 2013 (x mln. euro)

Toegevoegde waarde (x mln euro, lopende prijzen)

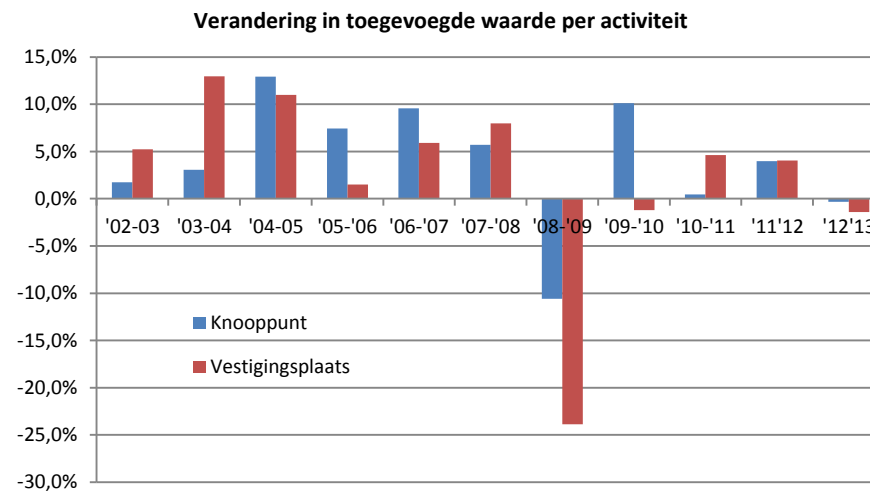

De daling van de toegevoegde waarde is in veel gevallen een gevolg van een lagere productie en winstgevendheid van de bedrijven in 2013. Vooral in de olie- en chemische industrie en de elektriciteitsproductie. Vrijwel alle havengebieden lieten een lichte daling zien, met uitzondering van de Drechtsteden, Moerdijk en Den Helder.

In toegevoegde waarde gemeten bestaat het economisch belang van de havens voor 48% uit industriële activiteiten, 24% diensten aan het vervoer, 16% uit vervoer en 12% handel en dienstverlening.

De toegevoegde waarde van de vestigingsplaatsfuncties en de knooppuntfunctie reageert duidelijk op de economische ontwikkelingen. De oorzaken van de bewegingen zijn echter verschillend. In de industrie is de verandering van de toegevoegde waarde voor een groot deel een weerspiegeling van winstgevendheid, terwijl in de knooppunt sectoren het volume een belangrijkere rol speelt.

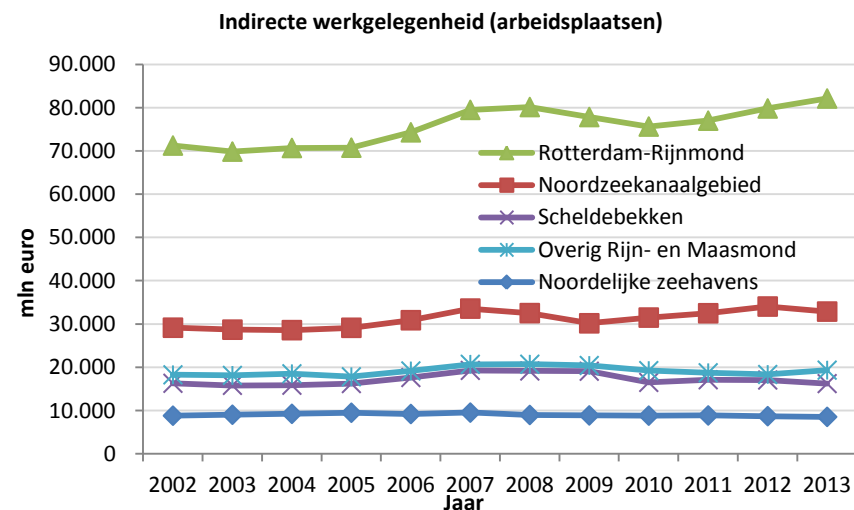
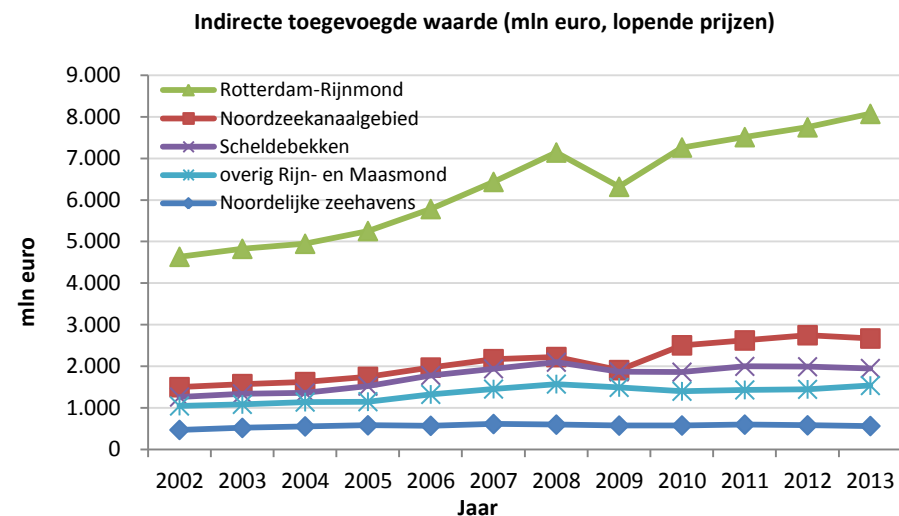
2.4 Indirecte effecten

Naast de directe economische effecten in de haven en daar direct aan gerelateerde activiteiten, bestaat er een bredere economische impact in de Nederlandse economie. In de Havenmonitor worden de achterwaartse effecten berekend, alle effecten van de inkopen die havenbedrijven doen in de Nederlandse economie.

Voor 2013 is gebruik gemaakt van de nieuwe nationale rekening van het CBS volgens het Europees Stelsel van Rekeningen, die op onderdelen afwijkt van eerdere nationale rekeningen. Hierdoor is de tijdreeks voor indirecte effecten mogelijk niet volledig consistent. De gegevens over 2013 zijn de meest nauwkeurige inschatting op dit moment. Voor een toelichting, zie hoofdstuk 3.

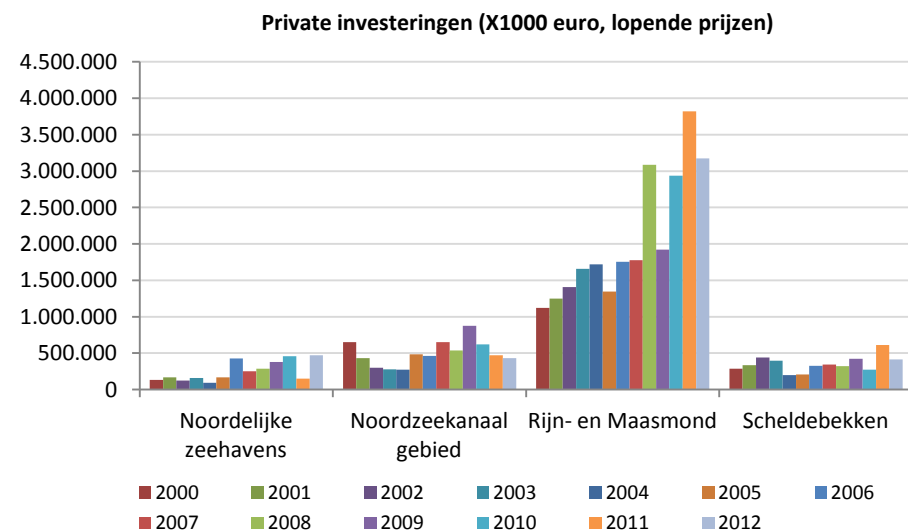
De indirecte toegevoegde waarde volgt over het algemeen een vergelijkbaar patroon met de directe toegevoegde waarde. Hoe meer er geproduceerd wordt, hoe meer er wordt ingekocht. De indirecte toegevoegde waarde gecreëerd door de zeehavens is € 14,8 miljard in 2013. Er is sprake van een toename die voor ongeveer de helft een resultaat is van inkoop door de olie- en petrochemische industrie. Zij hebben meer ingekocht bij Nederlandse partijen, en vooral bij bedrijven die hun inkoop ook voor een groot deel in Nederland doen.

De indirecte werkgelegenheid bedraagt ruim 159 duizend arbeidsplaatsen. Ten opzichte van voorgaande jaren is er een lichte stijging in aantal indirecte arbeidsplaatsen.

2.5 Investerings

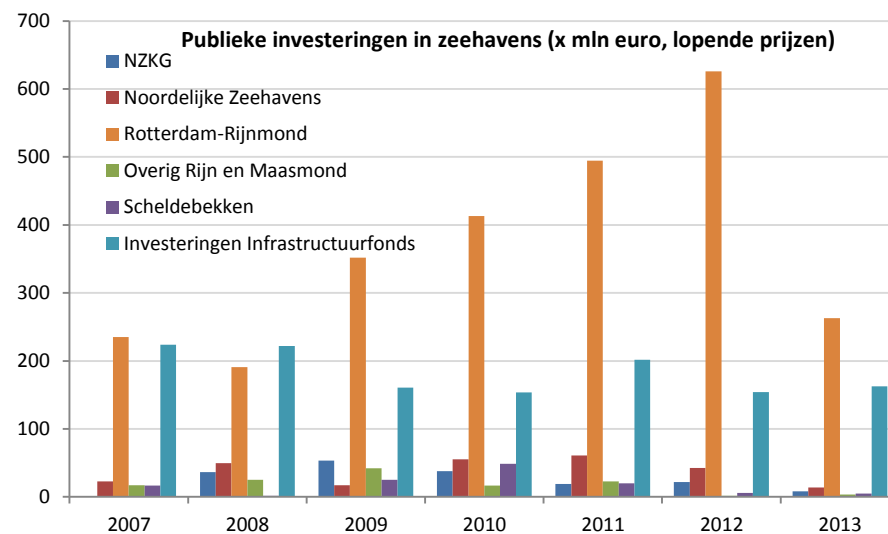
De investeringen in Nederlandse zeehavens worden gedaan door private bedrijven en door nationale en lokale overheden. Het totaal aan private investeringen door bedrijven in de Nederlandse zeehavens bedroeg in 2012 €5,2 miljard¹. Daarvan werd €3,1 miljard in de industrie geïnvesteerd, €1,2 miljard in op-, overslag en dienstverlening aan het vervoer, en ruim €600 miljoen in de zeevaart.

2.5.1 Publieke investeringen

Ook de overheden, zowel nationaal als lokaal doen investeringen in de Nederlandse havengebieden. De meeste van deze investeringen worden gedaan door, of via, de havenbeheerders. In de meeste gevallen gaat het om investeringen in gebouwen en terreinen.

Voor de investeringen door Rotterdam in de Tweede Maasvlakte zijn omvangrijk geweest de afgelopen jaren. In 2013 waren daar minder investeringen nodig. Ook in de andere havens is door de havenbeheerders minder geïnvesteerd in 2013 dan in voorgaande jaren.

¹ Voor 2013 zijn nog geen volledige cijfers beschikbaar

3 Aanpassingen rekenmethode 2013

In dit en het volgende hoofdstuk wordt gedetailleerd weergegeven hoe de economische betekenis van de Nederlandse zeehavens zich ontwikkeld heeft van 2002 tot en met 2013. Deze berekeningen worden elk jaar uitgevoerd volgens dezelfde methode. Door ontwikkelingen in de verzameling en verkrijgbaarheid van data zijn in de loop der jaren aanpassingen aangebracht in de berekening. Na elke herziening worden de voorgaande jaren herberekend, zodat een consistente tijdreeks ontstaat. Met het verschijnen van een nieuwe Havenmonitor komen eerdere versies te vervallen.

In de data over de havens en de methode zelf hebben dit jaar geen aanpassingen plaatsgevonden. Wat wel veranderd is, zijn de economische data van het CBS en de gegevens van het CBS over de achterlandtransporten. Beide hebben een invloed op de uitkomsten van de havenmonitor.

Het CBS heeft een omvangrijke revisie uitgevoerd, daarbij is aangesloten bij het Europees Systeem van Rekeningen (ESR2010) en heeft tevens een bronnenrevisie plaatsgevonden. Zowel in de rekenmethode als in de gebruikte bronnen zijn dus aanpassingen doorgevoerd.

Het CBS zegt over de gevolgen: “De omvang van het bruto binnenlands product (bbp) voor het verslagjaar 2010 (het nieuwe ijkjaar) is met 44,7 miljard euro naar boven bijgesteld (7,6 procent). Hiervan is 3,0 procentpunt het gevolg van het doorvoeren van de nieuwe internationale richtlijnen. Als gevolg van de herijking op nieuwe bronnen wordt het BBP met 4,6 procentpunt bijgesteld. De omvang van het bruto nationaal inkomen (BNI) is voor het verslagjaar 2010 met 57,7 miljard euro naar boven bijgesteld (10,0 procent). Hiervan is 44,7 miljard euro het gevolg van

de bijstelling van het BBP en 13,0 miljard euro van de bijstelling van de primaire inkomensstromen met het buitenland.

De aangepaste rekenmethode zorgt ervoor dat in de meeste sectoren een hogere werkgelegenheid, productie en toegevoegde waarde wordt gemeten. Ook in de sectoren in de havens is dat het geval. Tevens zijn de arbeidsrekeningen opnieuw opgesteld. Het aantal werkzame personen is in de meeste sectoren naar boven bijgesteld. De kengetallen voor de toegevoegde waarde per arbeidsplaats zijn daardoor ook veranderd.

De nieuwe berekeningsmethode van het CBS is in de havenmonitor met terugwerkende kracht toegepast. De voorgaande jaren leveren dus ook andere waardes op voor de economische prestatie van de havens. De directe werkgelegenheid in de havens verandert hierdoor niet, omdat deze op bedrijfsniveau wordt verzameld en niet is afgeleid van CBS statistieken.

De nieuwe manier van rekenen door het CBS zorgt ook voor een verandering in de input/output tabellen die in de monitor gebruikt worden om de indirecte effecten te berekenen. Deze nieuwe tabel is wel voor 2013 beschikbaar, maar niet voor eerdere jaren dan 2010, waardoor de indirecte effecten in 2013 hoger worden geschat dan voorgaande jaren. Wanneer de definitieve versies van de eerdere input/output tabellen beschikbaar zijn kunnen deze alsnog worden opgenomen in de havenmonitor.

De indirecte werkgelegenheid is met terugwerkende kracht herberekend. De nieuwe metingen over arbeid en productie leveren andere kengetallen op voor de arbeidsinput-coëfficiënt die gebruikt wordt in deze berekeningen. Er zijn meer werknemers nodig om de door de haven ingekochte producten en diensten te produceren. De indirecte

werkgelegenheid als gevolg van havenactiviteiten komt daardoor in de nieuwe berekeningen structureel hoger te liggen. Herberekening heeft tot 2009 volledig plaatsgevonden. Voor 2008 en eerder lukt dat niet volledig omdat daar zowel de arbeidsrekeningen als de input/output tabellen een andere indeling hebben gekregen. Voor die jaren is per sector een ophoogfactor berekend op basis van de oude en de nieuwe gegevens over het jaar 2009.

De achterlandstatistieken en de gegevens over de arbeid in de vervoerssectoren zijn door het CBS ook aangepast, waardoor de inschatting van het havengerelateerde vervoer in deze havenmonitor ook verandert. De verbeterde inschatting van het aantal tonkilometers en het aantal werkzame personen leidt tot een hoger aantal arbeidsplaatsen in de achterlandsectoren.

4 Economische betekenis Nederlandse zeehavens

Tabel 4-1: Zeehavengerelateerde werkgelegenheid in Nederland in 2013

	Werkgelegenheid (arbeidsplaatsen)
Locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	123.522
Niet-locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	46.967
Directe werkgelegenheid zeehavengebieden	170.489
In % van totaal in Nederland	2,0%
Indirecte werkgelegenheid	159.062
In % van totaal in Nederland	1,8%
Totale werkgelegenheid zeehavengerelateerde activiteiten	329.551
In % van totaal in Nederland	3,8%
Werkgelegenheid in Nederland	8.700.000

Bron: EUR obv LISA² en CBS data

Tabel 4-2: Zeehavengerelateerde toegevoegde waarde in Nederland in 2013 (in lopende prijzen)

	Toegevoegde waarde (mrd Euro, lopende prijzen, bruto tegen factorkosten)
Locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	19,2
Niet-locatiegebonden zeehavengerelateerde activiteiten	3,1
Directe toegevoegde waarde zeehavengebieden	22,2
In % van totaal in Nederland	3,5%
Indirecte toegevoegde waarde	14,8
In % van totaal in Nederland	2,3%
Totale toegevoegde waarde zeehavengerelateerde activiteiten	37,0
In % van totaal in Nederland	5,8%
Bruto binnenlands product	642,9

Bron: EUR obv LISA en CBS data

² Landelijk Informatiesysteem voor Arbeidsplaatsen en Vestigingen

4.1 Haven- en Maritieme Monitor

Dit jaar is een volledige vergelijking gemaakt met de Maritieme Monitor. Dit geeft een overzicht van welke maritieme activiteiten in de havens plaats vinden en welke in een ander deel van Nederland.

Tabel 4-3: Vergelijking Havenmonitor - Maritieme Monitor
(WP- arbeidsplaatsen, TW- toegevoegde waarde in mln. euro)

			Totaal zeehavens			170.489	22.242
			Niet maritiem binnen de havengebieden				
					WP	TW	
			industrie		46.730	9.622	
			handel		13.446	1.225	
			dienstverlening		10.761	1.234	
Totaal maritieme sectoren			Maritiem buiten de havengebieden			Maritiem binnen de havengebieden	
	WP	TW		WP	TW	WP	TW
offshore	27.160	2.357	offshore	20.657	1.669	offshore	6.503 688
maritieme dienstverlening	11.287	962	maritieme dienstverlening	9.349	724	maritieme dienstverlening	1.938 238
watersportindustrie	12.397	880	watersportindustrie	10.492	877	watersportindustrie	27 3
maritieme toeleveranciers	15.632	1.697	maritieme toeleveranciers	15.605	1.494	maritieme toeleveranciers	1.905 203
zeevaart	7.436	986	zeevaart	4.176	552	zeevaart	3.260 434
scheepsbouw	11.340	1.072	scheepsbouw	7.493	812	scheepsbouw	3.847 260
binnenvaart	13.602	980	binnenvaart	4.677	350	binnenvaart	8.925 630
visserij	2.263	257	visserij	1.747	208	visserij	516 49
waterbouw	6.316	604	waterbouw	3.845	416	waterbouw	2.471 188
havens	40.988	6.342	havens	9.755	1.329	havens	31.234 5.013
Totaal Maritieme monitor	148.421	16.137	Aan haven gerelateerd vervoer				
					WP	TW	
			spoorvervoer		1.692	101	
			wegvervoer		37.182	2.227	
			pijpleiding		53	125	

4.2 Economische ontwikkelingen 2002-2013

Tabel 4-4: Ontwikkeling in zeehavengerelateerde werkgelegenheid in 2002-2013

	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Locatiegebonden zeehaven activiteiten	125.821	122.303	121.792	120.173	121.974	123.277	125.090	127.239	122.186	121.791	123.128	123.522
Niet-locatiegebonden zeehaven activiteiten	34.681	35.557	32.281	35.524	37.619	41.020	41.855	41.999	41.243	42.492	47.373	46.967
Directe werkgelegenheid zeehavengebieden	160.502	157.859	154.073	155.697	159.593	164.297	166.945	169.237	163.429	164.284	170.500	170.489
In % van totaal in Nederland	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	1,9%	2,0%
Indirecte werkgelegenheid	143.726	141.489	142.825	143.386	151.138	162.522	161.468	156.354	151.655	154.182	157.929	159.062
In % van totaal in Nederland	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,8%	1,9%	1,8%	1,8%	1,7%	1,7%	1,8%	1,8%
Totale werkgelegenheid zeehaven	304.228	299.349	296.898	299.083	310.731	326.819	328.413	325.591	315.083	318.465	328.430	329.551
In % van totaal in Nederland	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	3,7%	3,7%	3,7%	3,6%	3,6%	3,7%	3,8%
Arbeidsplaatsen in Nederland	8.428.000	8.381.000	8.283.000	8.339.000	8.519.000	8.771.000	8.914.000	8.838.000	8.778.000	8.854.000	8.812.000	8.700.000

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 4-5: Ontwikkeling in zeehavengerelateerde toegevoegde waarde in 2002-2013 (in lopende prijzen)

	Toegevoegde waarde (in mrd euro, lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Locatiegebonden zeehaven activiteiten	14,7	15,3	17,2	19,2	19,7	21,0	22,5	17,7	18,1	18,9	19,45	19,19
Niet-locatiegebonden zeehaven activiteiten	2,0	2,0	1,9	2,0	2,3	2,6	2,8	2,6	2,9	2,7	3,01	3,05
Directe economische betekenis zeehaven	16,7	17,4	19,0	21,2	22,0	23,5	25,2	20,4	21,0	21,6	22,46	22,24
In % van totaal in Nederland	3,4%	3,4%	3,7%	3,9%	3,8%	3,9%	4,0%	3,3%	3,3%	3,4%	3,5%	3,5%
Indirecte economische betekenis	8,9	9,3	9,6	10,3	11,4	12,6	13,6	12,2	13,6	14,2	14,5	14,8
In % van totaal in Nederland	1,8%	1,8%	1,9%	1,9%	2,0%	2,1%	2,1%	2,0%	2,2%	2,2%	2,3%	2,3%
Totale economische betekenis zeehaven	25,6	26,7	28,7	31,5	33,4	36,2	38,9	32,5	34,6	35,8	37,0	37,0
In % van totaal in Nederland	5,2%	5,3%	5,5%	5,8%	5,8%	5,9%	6,1%	5,3%	5,5%	5,6%	5,8%	5,8%
Bruto binnenlands product	493,6	505,8	520,3	540,7	573,4	608,7	635,8	617,7	631,5	642,9	640,6	642,9

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 4-6: Ontwikkeling in zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen in 2002-2013

Zeehavens	Bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Totaal havens	3.006	2.972	2.981	2.946	2.952	3.016	3.005	2.969	2.903	2.900	3.031	3.007

Bron: EUR obv LISA

4.3 Economische betekenis per zeehaven

Tabel 4-7: Directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid, toegevoegde waarde en aantal bedrijfsvestigingen per zeehavengebied en zeehaven in 2013

Zeehavengebieden	Werkgelegenheid		Toegevoegde waarde		Bedrijfsvestigingen	
	WP	%	mln. Euro	%	aantal	%
Noordelijke zeehavens	7.982	4,7%	1.044	4,7%	334	11,1%
Delfzijl	4.072	2,4%	524	2,4%	121	4,0%
Eemsmond	822	0,5%	143	0,6%	44	1,5%
Harlingen	1.043	0,6%	82	0,4%	80	2,7%
Den Helder	2.045	1,2%	295	1,3%	89	3,0%
Noordzeekanaalgebied	33.949	19,9%	3.542	15,9%	625	20,8%
Amsterdam	17.062	10,0%	1.810	8,1%	279	9,3%
Beverwijk	542	0,3%	75	0,3%	52	1,7%
Velsen/IJmuiden	12.726	7,5%	1.194	5,4%	183	6,1%
Zaanstad	3.619	2,1%	464	2,1%	111	3,7%
Rijn- en Maasmond	113.221	66,4%	14.795	66,5%	1.953	64,9%
Rotterdam	78.852	46,3%	10.971	49,3%	934	31,1%
Schiedam	2.624	1,5%	292	1,3%	80	2,7%
Vlaardingen	2.143	1,3%	218	1,0%	56	1,9%
Maasluis	440	0,3%	53	0,2%	24	0,8%
Overig Rijnmond	9.706	5,7%	972	4,4%	393	13,1%
Dordrecht	3.199	1,9%	393	1,8%	96	3,2%
Drechtse steden	6.693	3,9%	616	2,8%	94	3,1%
Moerdijk	8.958	5,3%	1.217	5,5%	238	7,9%
Scheveningen	606	0,4%	63	0,3%	38	1,3%
waarvan Rotterdam-Rijnmond	93.765	55,0%	12.506	56,2%	1.487	49,5%
Scheldebekken	15.337	9,0%	2.860	12,9%	191	6,4%
Vlissingen	5.736	3,4%	584	2,6%	72	2,4%
Borsele	2.089	1,2%	378	1,7%	27	0,9%
Terneuzen	7.512	4,4%	1.898	8,5%	92	3,1%
Totaal	170.489	100%	22.242	100%	3.007	100%

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 4-8: Indirecte zeehavengerelateerde werkgelegenheid en toegevoegde waarde per zeehavengebied en zeehaven in 2013

Zeehavengebieden	Arbeidsplaatsen		Toegevoegde waarde	
	WP	%	mln. Euro	%
Noordelijke zeehavens	8.530	5,4%	566	3,8%
Delfzijl	4.585	2,9%	382	2,6%
Eemshaven	685	0,4%	59	0,4%
Harlingen	918	0,6%	49	0,3%
Den Helder	2.342	1,5%	76	0,5%
Noordzeekanaalgebied	32.865	20,7%	2.670	18,0%
Amsterdam	13.002	8,2%	963	6,5%
Beverwijk	537	0,3%	41	0,3%
Velsen/IJmuiden	14.616	9,2%	1.215	8,2%
Zaanstad	4.710	3,0%	452	3,1%
Rijn-Maasmond	101.449	63,8%	9.610	64,9%
Rotterdam	71.205	44,8%	7.357	49,7%
Schiedam	2.158	1,4%	164	1,1%
Vlaardingen	1.358	0,9%	108	0,7%
Maassluis	314	0,2%	23	0,2%
Overig Rijnmond	7.091	4,5%	419	2,8%
Dordrecht	3.814	2,4%	287	1,9%
Drechtsteden	7.532	4,7%	541	3,7%
Moerdijk	7.601	4,8%	688	4,7%
Scheveningen	375	0,2%	23	0,2%
waarvan Rotterdam-Rijnmond	82.126	51,6%	8.071	54,5%
Scheldebekken	16.218	10,2%	1.952	13,2%
Vlissingen	4.093	2,6%	310	2,1%
Borsele	3.964	2,5%	321	2,2%
Terneuzen	8.160	5,1%	1.321	8,9%
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	159.062	100%	14.798	100%

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 4-9: Totale zeehavengerelateerde werkgelegenheid en toegevoegde waarde, per zeehaven in 2013

Zeehavengebieden	WP			TW (mln. euro)		
	Direct	Indirect	Totaal	Direct	Indirect	Totaal
Noordelijke zeehavens	7.982	8.530	16.512	1.044	566	1.610
Delfzijl	4.072	4.585	8.657	524	382	906
Eemshaven	822	685	1.507	143	59	203
Harlingen	1.043	918	1.961	82	49	131
Den Helder	2.045	2.342	4.387	295	76	371
Noordzeekanaalgebied	33.949	32.865	66.814	3.542	2.670	6.213
Amsterdam	17.062	13.002	30.064	1.810	963	2.773
Beverwijk	542	537	1.079	75	41	116
Velsen/IJmuiden	12.726	14.616	27.342	1.194	1.215	2.408
Zaanstad	3.619	4.710	8.329	464	452	916
Rijn-Maasmond	113.221	101.449	214.670	14.795	9.610	24.405
Rotterdam	78.852	71.205	150.057	10.971	7.357	18.328
Schiedam	2.624	2.158	4.782	292	164	456
Vlaardingen	2.143	1.358	3.501	218	108	326
Maassluis	440	314	754	53	23	76
Overig Rijnmond	9.706	7.091	16.798	972	419	1.391
Dordrecht	3.199	3.814	7.013	393	287	681
Drechtsteden	6.693	7.532	14.225	616	541	1.157
Moerdijk	8.958	7.601	16.559	1.217	688	1.905
Scheveningen	606	375	982	63	23	85
waarvan Rotterdam-Rijnmond	93.765	82.126	175.892	12.506	8.071	20.577
Scheldebekken	15.337	16.218	31.555	2.860	1.952	4.812
Vlissingen	5.736	4.093	9.829	584	310	894
Borsele	2.089	3.964	6.053	378	321	699
Terneuzen	7.512	8.160	15.673	1.898	1.321	3.219
Totaal	170.489	159.062	329.551	22.242	14.798	37.040

Bron: EUR obv LISA en CBS data

4.4 Economische betekenis per sector

Tabel 4-10: Directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid, toegevoegde waarde en bedrijfsvestigingen per sector in 2013

Hoofdsector en Subsector	Werkgelegenheid		Toegevoegde Waarde		Bedrijfsvestigingen	
	WP	%	mln. Euro	%	aantal	%
Knooppunt	85.074	49,9%	8.866	39,9%	1.339	44,5%
Vervoer	51.708	30,3%	3.570	16,0%	203	6,8%
Zeevaart	3.854	2,3%	485	2,2%	134	4,5%
Binnenvaart	8.928	5,2%	631	2,8%	nvt	nvt
Wegvervoer	37.182	21,8%	2.227	10,0%	nvt	nvt
Spoorvervoer	1.692	1,0%	101	0,5%	nvt	nvt
Pijpleiding	53	0,0%	125	0,6%	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	19.058	11,2%	2.615	11,8%	843	28,0%
Overslag/opslag	14.308	8,4%	2.682	12,1%	295	9,8%
Vestigingsplaats	85.415	50,1%	13.376	60,1%	1.669	55,5%
Industrie	59.083	34,7%	10.708	48,1%	824	27,4%
Voedingsmiddelenindustrie	6.157	3,6%	846	3,8%	101	3,4%
Aardolie industrie	4.356	2,6%	1.641	7,4%	20	0,7%
Chemische industrie	12.875	7,6%	4.379	19,7%	108	3,6%
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	17.951	10,5%	1.547	7,0%	213	7,1%
Transportmiddelenindustrie	6.717	3,9%	505	2,3%	185	6,2%
Elektriciteitsproductie	3.046	1,8%	952	4,3%	30	1,0%
Overig	7.981	4,7%	838	3,8%	173	5,8%
Groothandel	15.104	8,9%	1.383	6,2%	610	20,3%
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	11.228	6,6%	1.285	5,8%	237	7,9%
Totaal	170.489	100,0%	22.242	100,0%	3.007	100,0%

Bron: EUR obv LISA en CBS data

4.5 Private investeringen in Nederlandse zeehavens

Tabel 0-11 toont het totaal aan private investeringen in zeehavengerelateerde activiteiten in de Nederlandse zeehavengebieden in 2012 (gegevens voor 2013 zijn nog niet volledig). Daar waar het CBS de cijfers niet bekend kan maken vanwege haar geheimhoudingsplicht is een x weergegeven. De gearceerde vakken zijn deeltotalen waarin de niet bekende detailcijfers niet zijn opgenomen.

Tabel 4-11: Private investeringen in zeehavengerelateerde activiteiten in de Nederlandse zeehavengebieden in 2012 (x 1000 Euro excl. BTW in marktprijzen)

Hoofdsector en Subsector	Nederlandse zeehavens	Noordelijke zeehavens	Noordzeekanaal-gebied	Rijn- en Maasmond		Scheldebekken
				Totaal	waarvan Rotterdam-Rijnmond	
Industrie	3.144.123	379.602	283.061	2.161.558	1.605.690	319.901
Voedingsmiddelenindustrie	48.770	X	26.029	22.741	21.531	X
Aardolie industrie	677.992		X	X	677.992	X
Chemische industrie	756.922	60.703	31.030	665.190	593.408	X
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	26.893	4.010	X	17.319	11.151	5.565
Transportmiddelenindustrie	23.699	1.247	2.335	20.117	6.924	X
Elektriciteitsproductie	114.597	X	X	X	114.597	X
Overig	209.365	100.825	105.308	X	X	3.232
Groothandel	156.325	6.338	25.538	109.708	86.825	14.741
Transport en distributie	1.871.804	85.125	100.626	1.613.088	1.465.022	72.965
Zeevaart	624.732	74.828	22.639	513.192	376.390	14.074
Binnenvaart	54.639	913	6.720	43.995	40.432	3.011
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.192.433	9.385	71.267	1.055.901	1.048.200	55.881
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	55.488	1.314	20.896	28.549	15.286	4.729
Totaal	5.227.740	472.379	430.122	3.912.903	3.172.823	412.337

Bron: CBS (x = niet beschikbaar vanwege geheimhouding)

Tabel 0-12 toont de verhouding tussen de in 2012 gerealiseerde investeringen in materiële vaste activa van ondernemingen actief in zeehavengerelateerde sectoren en de investeringen in deze sectoren in geheel Nederland.

Tabel 4-12: Private investeringen in zeehavengerelateerde activiteiten in Nederland tov het totaal per sector in 2012 (X 1000 Euro excl. BTW in marktprijzen)

Hoofdsector en Subsector	Nederland totaal	Nederlandse zeehavens	Percentage
Industrie	10.126.600	3.144.123	31%
Voedingsmiddelenindustrie	470.211	48.770	x
Aardolie industrie	700.508	677.992	x
Chemische industrie	1.617.597	756.922	47%
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	361.345	26.893	x
Transportmiddelenindustrie	112.726	23.699	21%
Elektriciteitsproductie	4.329.745	114.597	x
Overig	2.534.468	209.365	8%
Groothandel	653.337	156.325	24%
Transport en distributie	3.227.641	1.871.804	58%
Zeevaart	1.628.872	624.732	38%
Binnenvaart	128.962	54.639	42%
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.469.807	1.192.433	81%
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	291.260	55.488	19%
Totaal	14.298.838	5.227.740	37%

Bron: CBS (x = niet beschikbaar vanwege geheimhouding)

5 Economische ontwikkeling per zeehaven en sector

Tabel 5-1: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per zeehaven in 2002-2013

Zeehavens	Arbeitsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	8.500	8.410	8.231	8.031	7.780	7.681	7.955	8.213	8.192	8.152	8.157	7.982
Delfzijl	5.057	5.060	4.930	4.779	4.400	4.219	4.295	4.443	4.285	4.362	4.176	4.072
Eemsmond	606	534	567	602	581	656	659	773	845	774	866	822
Harlingen	901	895	868	860	926	1.075	1.044	1.110	1.191	1.076	1.112	1.043
Den Helder	1.937	1.920	1.866	1.792	1.874	1.730	1.957	1.887	1.871	1.941	2.003	2.045
Noordzeekanaalgebied	34.483	32.939	32.048	32.489	33.452	35.010	35.677	34.767	33.905	33.847	35.065	33.949
Amsterdam	15.524	14.734	14.522	14.771	16.062	17.080	17.876	17.292	16.550	16.682	17.103	17.062
Beverwijk	607	595	631	698	688	713	727	613	565	573	591	542
Velsen/IJmuiden	14.846	14.147	13.457	13.706	13.424	13.554	13.445	13.293	13.235	12.955	13.578	12.726
Zaanstad	3.505	3.463	3.439	3.314	3.278	3.663	3.628	3.569	3.555	3.636	3.793	3.619
Rijn- en Maasmond	102.630	101.814	99.474	100.400	102.995	105.919	107.594	109.544	106.033	106.698	111.257	113.221
Rotterdam	69.102	69.176	67.647	69.080	71.188	73.222	74.039	74.857	72.556	74.195	78.410	78.852
Schiedam	2.452	2.393	2.407	2.653	2.564	2.647	2.675	2.636	2.571	2.560	2.604	2.624
Vlaardingen	1.727	1.690	1.564	1.690	1.572	2.409	2.312	2.558	2.528	1.943	2.286	2.143
Maassluis	461	401	396	405	415	419	423	457	417	417	421	440
Overig Rijnmond	8.310	7.791	7.334	7.234	7.508	7.684	8.192	8.791	8.057	8.409	8.552	9.706
Dordrecht	3.595	3.579	3.561	3.146	3.327	3.525	3.583	3.605	3.429	3.416	3.434	3.199
Drechtsteden	6.336	5.921	5.788	5.567	5.577	5.698	5.829	6.001	6.054	5.988	6.045	6.693
Moerdijk	9.272	9.274	9.248	9.339	9.571	9.577	9.777	9.921	9.656	9.045	8.801	8.958
Scheveningen	1.376	1.589	1.528	1.286	1.272	739	764	718	766	725	704	606
Rotterdam-Rijnmond	82.052	81.451	79.348	81.062	83.248	86.381	87.641	89.299	86.128	87.524	92.273	93.765
Scheldebekken	14.888	14.696	14.319	14.776	15.367	15.687	15.718	16.714	15.298	15.587	16.021	15.337
Vlissingen	6.106	6.021	5.730	5.993	6.419	6.727	6.682	6.975	6.324	6.555	6.339	5.736
Borsele	1.612	1.574	1.624	1.680	1.734	1.744	1.732	1.893	1.732	1.809	2.023	2.089
Terneuzen	7.171	7.101	6.965	7.104	7.214	7.216	7.304	7.845	7.242	7.223	7.660	7.512
Totaal Nederland	160.502	157.859	154.073	155.697	159.593	164.297	166.945	169.237	163.429	164.284	170.500	170.489

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-2: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per zeehaven in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Zeehavens	Toegevoegde Waarde (in mln. euro, in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	855	903	1.008	1.122	1.106	1.070	1.198	989	1.109	1.114	1.075	1.044
Delfzijl	514	548	632	703	598	565	605	498	571	589	538	524
Eemsmond	84	85	89	103	116	145	138	149	163	158	160	143
Harlingen	60	62	68	74	79	91	90	82	101	84	86	82
Den Helder	197	207	219	242	313	270	365	260	274	283	291	295
Noordzeekanaalgebied	2.740	2.882	3.223	3.566	3.820	4.017	4.107	3.534	3.640	3.624	3.606	3.542
Amsterdam	1.235	1.263	1.353	1.519	1.714	1.854	1.945	1.656	1.782	1.821	1.826	1.810
Beverwijk	54	56	65	82	86	92	108	78	76	82	87	75
Velsen/IJmuiden	1.175	1.280	1.510	1.662	1.711	1.705	1.645	1.390	1.374	1.287	1.216	1.194
Zaanstad	276	282	294	304	309	366	410	411	408	434	477	464
Rijn- en Maasmond	10.964	11.360	12.239	13.769	14.061	15.192	16.518	13.089	13.340	13.851	14.808	14.795
Rotterdam	8.042	8.429	9.223	10.569	10.582	11.444	12.519	9.589	9.699	10.186	11.147	10.971
Schiedam	318	331	222	250	252	267	275	266	279	286	291	292
Vlaardingen	132	127	137	156	155	245	299	234	258	221	234	218
Maassluis	41	32	33	37	39	45	48	47	49	51	51	53
Overig Rijnmond	589	566	585	622	662	710	813	777	803	871	874	972
Dordrecht	353	348	379	404	498	530	595	398	386	406	415	393
Drechtsteden	488	467	516	550	586	592	623	583	583	542	551	616
Moerdijk	881	919	999	1.070	1.175	1.283	1.273	1.133	1.210	1.221	1.181	1.217
Scheveningen	119	143	145	111	113	77	74	62	73	67	64	63
waarvan Rotterdam-Rijnmond	9.123	9.483	10.200	11.634	11.690	12.710	13.953	10.912	11.088	11.615	12.597	12.506
Scheldebekken	2.135	2.217	2.550	2.773	2.973	3.252	3.400	2.739	2.892	3.005	2.971	2.860
Vlissingen	536	540	581	637	713	771	802	744	733	698	656	584
Borsele	235	258	291	377	385	425	453	350	273	300	379	378
Terneuzen	1.364	1.419	1.679	1.759	1.874	2.056	2.145	1.644	1.886	2.007	1.937	1.898
Totaal NL havens	16.693	17.362	19.020	21.229	21.960	23.532	25.223	20.351	20.981	21.594	22.460	22.242

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-3: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per zeehaven in 2002-2013

Zeehavens	Bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	369	378	376	365	362	339	343	354	360	338	351	334
Delfzijl	126	141	142	143	144	129	136	140	141	133	128	121
Eemmond	51	45	43	39	39	40	39	45	50	45	47	44
Harlingen	70	70	73	68	65	71	69	73	77	68	79	80
Den Helder	122	122	118	115	114	99	99	96	92	92	97	89
Noordzeekanaalgebied	668	658	654	665	645	699	690	680	664	645	641	625
Amsterdam	297	299	304	308	290	326	321	319	305	295	293	279
Beverwijk	59	57	54	53	54	59	57	54	53	54	53	52
Velsen/IJmuiden	194	192	187	190	186	197	199	191	188	179	185	183
Zaanstad	118	110	109	114	115	117	113	116	118	117	110	111
Rijn- en Maasmond	1.898	1.868	1.879	1.844	1.867	1.907	1.904	1.870	1.789	1.827	1.933	1.953
Rotterdam	942	906	901	872	890	915	895	884	846	873	940	934
Schiedam	78	80	78	77	73	75	79	81	76	74	74	80
Vlaardingen	56	57	57	60	55	56	53	51	53	47	51	56
Maassluis	23	22	21	21	22	24	25	24	21	21	23	24
Overig Rijnmond	364	360	366	368	376	378	374	380	337	350	382	393
Dordrecht	85	88	89	85	84	90	91	98	104	104	97	96
Drechtsteden	85	81	89	81	79	80	79	82	88	88	92	94
Moerdijk	230	235	238	241	248	249	263	231	216	222	233	238
Scheveningen	35	39	40	39	40	40	45	39	48	48	41	38
waarvan Rotterdam-Rijnmond	1.463	1.425	1.423	1.398	1.416	1.448	1.426	1.420	1.333	1.365	1.470	1.487
Scheldebekken	156	156	161	157	162	161	159	163	194	194	203	191
Vlissingen	63	64	65	66	68	68	67	69	83	76	81	72
Borsele	18	19	22	22	22	22	22	23	25	26	28	27
Terneuzen	75	73	74	69	72	71	70	71	86	92	94	92
Totaal havens	3.006	2.972	2.981	2.946	2.952	3.016	3.005	2.969	2.903	2.900	3.031	3.007

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-4: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	72.119	72.249	69.198	72.869	75.606	78.998	80.736	81.030	79.140	80.267	85.972	85.074
Vervoer	40.914	41.928	38.786	41.632	43.389	47.016	47.236	47.382	46.271	47.622	52.315	51.708
Zeevaart	4.938	5.853	5.749	5.440	5.180	5.444	4.770	4.699	4.303	4.332	4.059	3.854
Binnenvaart	7.564	7.453	7.544	7.830	7.615	7.616	7.765	8.251	8.278	8.448	8.749	8.928
Wegvervoer	26.920	27.226	24.248	27.112	29.356	32.792	33.448	33.122	32.129	33.219	37.812	37.182
Spoorvervoer	1.418	1.325	1.177	1.186	1.175	1.103	1.199	1.259	1.505	1.568	1.641	1.692
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	17.064	16.453	16.511	16.410	17.297	17.154	18.300	18.025	18.109	18.383	19.146	19.058
Overslag/opslag	14.141	13.869	13.901	14.826	14.919	14.828	15.200	15.623	14.760	14.262	14.511	14.308
Vestigingsplaats	88.383	85.610	84.875	82.828	83.988	85.299	86.209	88.208	84.289	84.016	84.529	85.415
Industrie	64.545	61.929	60.848	58.917	59.144	59.051	60.046	60.688	59.546	59.063	59.101	59.083
Voedingsmiddelenindustrie	6.491	6.326	6.108	6.595	6.553	6.777	6.746	6.629	6.495	6.359	6.550	6.157
Aardolie industrie	3.963	3.932	3.925	3.950	3.883	3.901	4.085	4.212	4.304	4.363	4.394	4.356
Chemische industrie	15.683	14.952	15.085	14.469	14.701	14.419	14.334	13.726	13.284	13.201	12.899	12.875
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	20.305	19.269	18.765	18.279	18.220	18.197	18.494	18.916	18.322	18.342	18.224	17.951
Transportmiddelenindustrie	7.600	7.376	6.330	5.679	5.879	6.051	6.224	7.016	6.833	6.777	6.810	6.717
Elektriciteitsproductie	3.254	3.044	3.678	3.162	3.105	2.860	3.052	3.183	3.219	3.250	3.321	3.046
Overig	7.249	7.030	6.957	6.783	6.803	6.846	7.111	7.006	7.089	6.771	6.903	7.981
Groothandel	13.584	13.006	13.297	13.424	13.786	14.306	14.079	14.336	14.188	14.046	14.356	15.104
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	10.254	10.675	10.730	10.487	11.058	11.942	12.085	13.184	10.556	10.908	11.072	11.228
Totaal	160.502	157.859	154.073	155.697	159.593	164.297	166.945	169.237	163.429	164.284	170.500	170.489

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-5: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde Waarde (in mln. euro)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	5.872	5.975	6.158	6.954	7.469	8.184	8.651	7.735	8.517	8.555	8.894	8.866
Vervoer	2.668	2.832	2.833	3.145	3.230	3.444	3.533	3.131	3.549	3.373	3.581	3.570
Zeevaart	628	785	957	1.085	941	864	746	460	664	629	541	485
Binnenvaart	392	433	420	420	433	429	517	538	721	664	638	631
Wegvervoer	1.415	1.442	1.287	1.475	1.685	1.980	2.073	1.941	1.953	1.868	2.182	2.227
Spoorvervoer	75	70	63	65	67	67	74	74	91	88	95	101
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	125	125
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.594	1.589	1.699	1.864	2.058	2.210	2.416	2.110	2.439	2.535	2.640	2.615
Overslag/opslag	1.611	1.555	1.626	1.945	2.182	2.531	2.701	2.495	2.529	2.647	2.673	2.682
Vestigingsplaats	10.821	11.387	12.862	14.275	14.490	15.348	16.573	12.616	12.464	13.040	13.566	13.376
Industrie	8.900	9.426	10.784	12.139	12.164	12.814	14.010	9.936	9.983	10.482	10.983	10.708
Voedingsmiddelenindustrie	529	543	542	619	604	655	771	785	749	772	851	846
Aardolie industrie	1.546	1.922	2.242	3.188	2.529	2.692	3.291	1.303	651	949	1.825	1.641
Chemische industrie	3.726	3.765	4.385	4.483	4.789	5.243	5.537	3.635	4.463	4.782	4.490	4.379
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.361	1.472	1.799	1.932	1.998	1.907	1.914	1.713	1.739	1.686	1.517	1.547
Transportmiddelenindustrie	521	484	457	455	525	527	536	618	584	491	504	505
Elektriciteitsproductie	659	678	773	829	975	1.062	1.109	1.201	1.066	1.069	1.053	952
Overig	557	562	586	634	743	729	853	681	730	732	743	838
Groothandel	989	950	1.028	1.112	1.206	1.296	1.248	1.177	1.289	1.321	1.323	1.383
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	932	1.011	1.051	1.023	1.121	1.238	1.314	1.503	1.192	1.237	1.261	1.285
Totaal	16.693	17.362	19.020	21.229	21.960	23.532	25.223	20.351	20.981	21.594	22.460	22.242

Bron: EUR obv LISA

5.1 Economische indicatoren per zeehaven per sector (direct)

Binnen de onderzoeksmethode wordt een verband gelegd tussen de SBI-codes die het CBS hanteert en de functionele uitsplitsing naar zeehavengerelateerde activiteiten. Onderstaande Tabel 0-6 verduidelijkt dit verband. Voor een uitgebreide lijst SBI codes zie bijlage 2.

Tabel 5-6: Overzicht SBI-sector-indeling en codering

Hoofdsector en Subsector	Code (SBI '08)
Knooppunt	
Vervoer	49 t/m 52
Zeevaart	5010, 5020
Binnenvaart	5030, 5040
Wegvervoer	4941
Spoorvervoer	4920
Pijpleiding	4950
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	5222, 5229
Overslag/opslag	5210, 5224
Vestigingsplaats	
Industrie	03 t/m 43
Voedingsmiddelenindustrie	03, 10
Aardolie industrie	19
Chemische industrie	20
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	24, 25
Transportmiddelenindustrie	29, 30
Elektriciteitsproductie	35
Overig	06, 08, 09, 16, 17, 23, 26, 28, 38 en 42
Groothandel	45 en 46
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	77, 80, 81, 84, 94

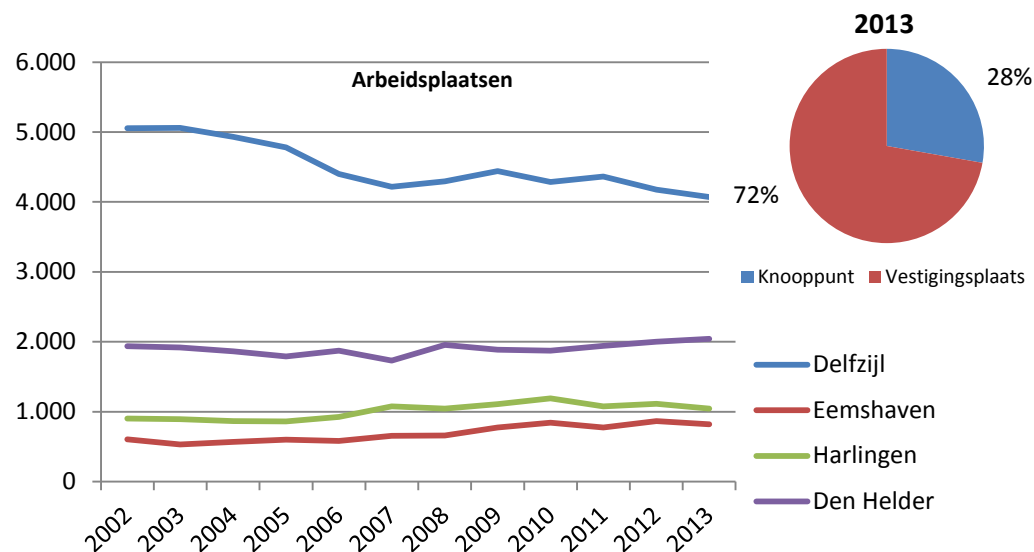
Bron: EUR, op basis van CBS gegevens

In deze paragraaf wordt voor alle zeehavens aan de hand van bovenstaande sectorale indeling het belang per sector bepaald voor de periode 2002-2013.

5.2 Werkgelegenheid

5.2.1 Noordelijke Zeehavens

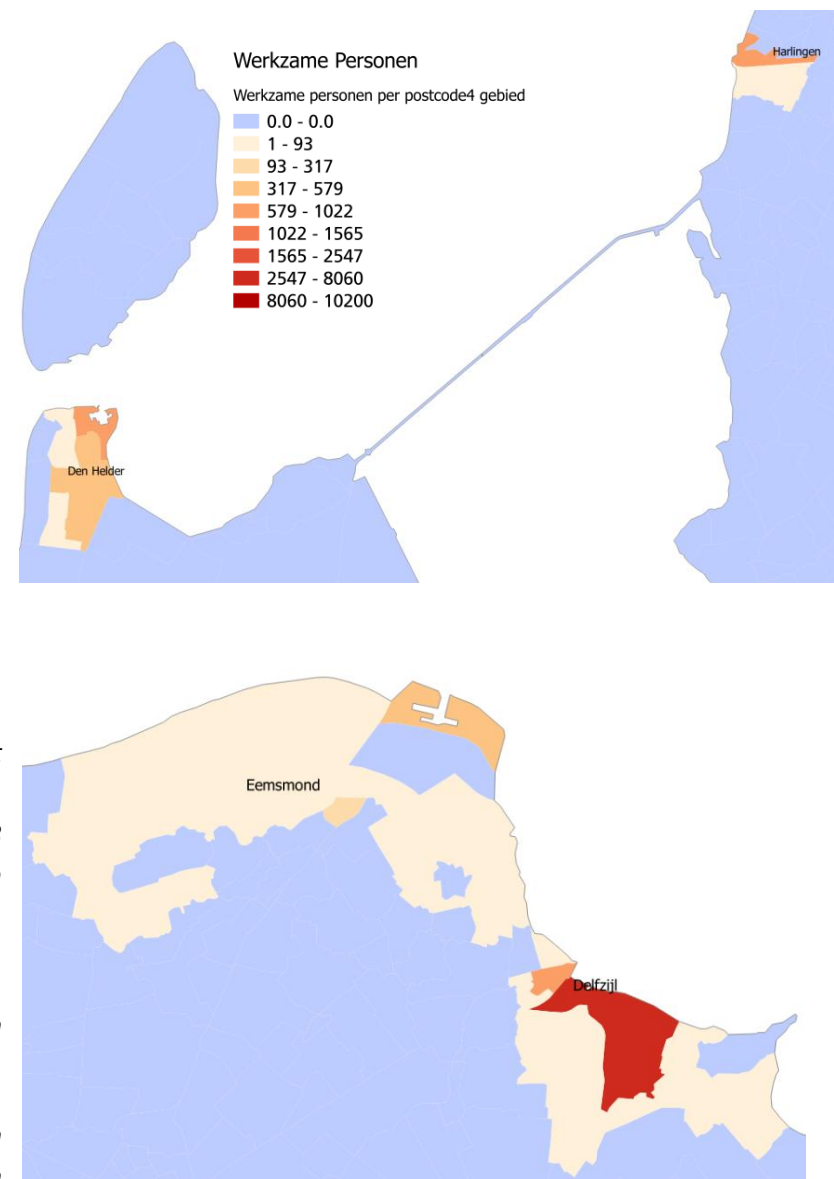
Figuur 5-1: Werkgelegenheid Noordelijke zeehavens, 2013, arbeidsplaatsen

De Noordelijke zeehavens zijn voor een belangrijk deel locaties voor industrie, scheepvaart en dienstverlening aan off-shore activiteiten. De knooppuntfunctie is relatief minder groot. In de Noordelijke zeehavens is het totaal aan werkgelegenheid afgenomen, er waren in 2013 175 arbeidsplaatsen minder dan in 2012. Afname was er in de zeevaart, metaalindustrie en scheepsbouw. Een toename bij de chemische industrie en op- en overslag.

In Delfzijl was de grootste afname van werkgelegenheid in de metaalindustrie, waar 131 arbeidsplaatsen minder waren. De Eemshaven liet een lichte afname zien in elektriciteitsproductie en dienstverlening.

In Harlingen namen scheepsbouw, dienstverlening en transport licht af, de overige sectoren bleven gelijk. In Den Helder groeide het aantal arbeidsplaatsen met 42, vooral als gevolg van meer dienstverlening.

Tabel 5-7: Noordelijke Zeehavens: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Werkzame personen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	2.572	2.649	2.618	2.701	2.375	2.200	2.366	2.236	2.365	2.243	2.260	2.217
Vervoer	1.922	2.035	2.023	2.053	1.691	1.600	1.574	1.435	1.603	1.443	1.406	1.344
Zeevaart	1.357	1.531	1.609	1.522	1.122	986	1.003	964	980	816	707	655
Binnenvaart	147	150	147	152	153	158	159	163	169	165	189	182
Wegvervoer	413	350	263	374	411	450	407	302	447	455	503	500
Spoorvervoer	5	4	4	6	6	5	5	6	7	7	7	7
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	311	278	243	267	264	246	410	468	458	449	523	502
Overslag/opslag	339	336	352	381	420	354	382	333	304	351	331	371
Vestigingsplaats	5.928	5.761	5.613	5.330	5.405	5.481	5.589	5.977	5.827	5.909	5.897	5.765
Industrie	4.396	4.210	4.048	3.957	3.922	3.967	3.915	4.281	4.264	4.147	4.139	4.043
Voedingsmiddelenindustrie	288	261	256	241	242	260	243	282	284	227	228	219
Aardolie industrie	29	29	28	33	31	31	36	69	55	58	66	74
Chemische industrie	1.202	1.171	1.175	1.154	1.094	1.124	1.143	1.161	1.163	1.227	976	1.068
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.163	1.058	1.040	1.036	977	1.006	1.012	1.083	971	986	1.089	957
Transportmiddelenindustrie	552	515	456	418	408	416	365	649	708	608	609	566
Elektriciteitsproductie	157	158	160	148	141	162	151	151	181	184	180	158
Overig	1.005	1.018	933	927	1.029	968	965	886	902	857	991	1.001
Groothandel	583	603	638	596	610	677	801	801	799	871	923	917
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	949	948	927	777	873	837	873	895	764	891	835	805
Totaal	8.500	8.410	8.231	8.031	7.780	7.681	7.955	8.213	8.192	8.152	8.157	7.982

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-8: Delfzijl: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeitsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	1.653	1.735	1.700	1.790	1.368	1.153	1.230	1.138	1.202	1.130	1.067	1.065
Vervoer	1.351	1.451	1.416	1.484	1.064	909	932	814	873	772	706	674
Zeevaart	1.120	1.257	1.274	1.304	893	727	755	696	724	620	544	498
Binnenvaart	8	7	5	6	6	6	6	6	7	7	8	7
Wegvervoer	220	184	134	172	162	173	169	110	139	142	152	167
Spoorvervoer	3	3	2	2	3	2	2	1	2	3	3	2
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	138	122	112	109	72	88	119	176	178	167	170	173
Overslag/opslag	164	162	172	197	232	156	179	148	151	191	191	218
Vestigingsplaats	3.404	3.325	3.230	2.989	3.032	3.066	3.065	3.305	3.083	3.232	3.109	3.007
Industrie	2.665	2.553	2.447	2.413	2.367	2.413	2.366	2.633	2.493	2.567	2.436	2.361
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	2	2	0	4	4	4	3
Aardolie industrie	29	29	28	33	31	31	36	69	55	57	65	73
Chemische industrie	1.200	1.169	1.148	1.127	1.071	1.100	1.114	1.130	1.160	1.224	972	1.064
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	870	812	798	804	750	771	779	792	638	699	768	636
Transportmiddelenindustrie	314	288	230	226	214	221	153	369	371	312	332	303
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	252	255	243	223	301	288	282	273	265	271	295	282
Groothandel	299	340	355	245	249	260	272	262	255	273	315	335
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	440	432	428	331	416	393	427	410	335	392	358	311
Totaal	5.057	5.060	4.930	4.779	4.400	4.219	4.295	4.443	4.285	4.362	4.176	4.072

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-9: Eemshaven: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	135	136	141	165	188	211	220	186	222	214	195	184
Vervoer	30	33	39	60	50	75	85	64	131	121	113	109
Zeevaart	0	5	16	16	16	15	15	15	17	17	2	2
Binnenvaart	1	1	1	1	1	5	6	3	3	4	4	4
Wegvervoer	28	26	21	40	31	54	63	44	108	97	104	100
Spoorvervoer	1	1	1	2	2	2	2	2	3	2	2	2
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	25	26	24	21	53	39	35	36	34	32	37	39
Overslag/opslag	80	77	78	84	85	97	100	86	57	61	45	36
Vestigingsplaats	471	398	426	437	393	445	439	587	623	560	671	638
Industrie	280	224	238	256	220	267	251	335	390	325	396	382
Voedingsmiddelenindustrie	2	2	2	0	0	0	0	28	37	3	3	3
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	2	2	27	27	23	24	26	28	0	0	0	0
Basismetale- en metaalproductenindustrie	61	5	0	0	1	1	1	56	97	57	57	56
Transportmiddelenindustrie	5	5	5	2	2	0	0	2	0	0	0	0
Elektriciteitsproductie	157	158	160	148	141	162	151	151	181	184	180	158
Overig	53	52	44	79	53	80	73	70	75	81	156	165
Groothandel	129	125	134	126	119	130	139	170	172	176	186	178
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	62	49	54	55	54	48	49	82	61	59	89	78
Totaal	606	534	567	602	581	656	659	773	845	774	866	822

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-10: Harlingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	393	391	367	419	474	509	466	443	490	458	498	466
Vervoer	334	336	308	357	414	451	405	389	435	400	417	396
Zeevaart	162	177	180	184	196	228	224	231	222	164	150	141
Binnenvaart	31	34	35	39	40	41	41	47	53	48	65	64
Wegvervoer	141	125	93	134	178	182	140	111	160	188	202	191
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	20	17	18	23	23	24	25	24	28	30	55	48
Overslag/opslag	39	38	41	39	37	34	36	30	27	28	26	22
Vestigingsplaats	508	504	501	441	452	566	578	667	701	618	614	577
Industrie	348	344	336	292	297	351	347	430	482	417	412	391
Voedingsmiddelenindustrie	166	155	147	133	136	152	135	152	141	121	119	118
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	8	14	17	16	16	25	23	24	22	24	27	27
Transportmiddelenindustrie	132	126	126	109	110	128	140	200	248	204	193	176
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	42	49	46	34	35	46	49	54	71	68	73	70
Groothandel	57	55	66	71	80	125	141	126	128	115	115	120
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	103	105	99	78	75	90	90	111	91	86	87	66
Totaal	901	895	868	860	926	1.075	1.044	1.110	1.191	1.076	1.112	1.043

Bron: EUR obv LISA

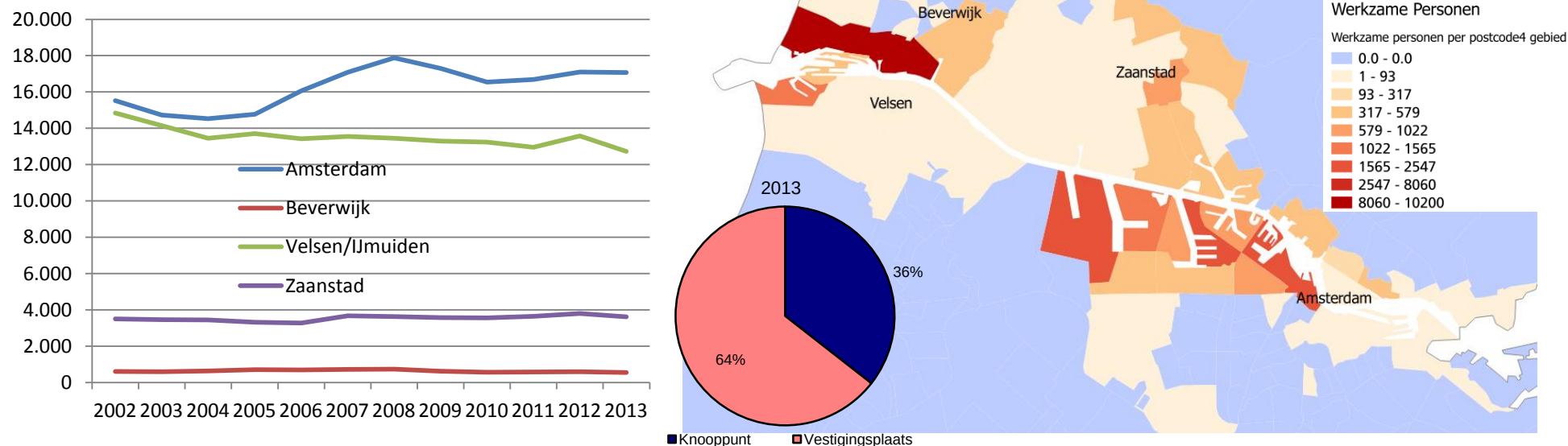
Tabel 5-11: Den Helder: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											2013
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Knooppunt	392	386	410	329	346	326	450	469	451	442	500	502
Vervoer	208	214	260	154	164	164	152	168	164	151	170	165
Zeevaart	75	92	139	18	17	16	9	22	17	15	11	14
Binnenvaart	108	107	106	106	106	106	106	106	106	106	112	108
Wegvervoer	24	14	15	28	39	41	36	37	39	28	45	41
Spoorvervoer	1	1	0	1	1	1	1	2	2	2	2	2
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	128	113	89	114	116	95	231	232	218	220	261	242
Overslag/opslag	56	59	61	61	66	67	67	69	69	71	69	95
Vestigingsplaats	1.545	1.534	1.456	1.463	1.528	1.404	1.507	1.418	1.420	1.499	1.503	1.543
Industrie	1.103	1.089	1.027	996	1.038	936	951	883	899	838	895	909
Voedingsmiddelenindustrie	120	104	107	108	106	106	106	102	102	99	102	95
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	3	3	3	3	4	4
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	224	227	225	216	210	209	209	211	214	206	237	238
Transportmiddelenindustrie	101	96	95	81	82	67	72	78	89	92	84	87
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	658	662	600	591	640	554	561	489	491	437	467	484
Groothandel	98	83	83	154	162	162	249	243	244	307	307	284
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	344	362	346	313	328	306	307	292	277	354	301	350
Totaal	1.937	1.920	1.866	1.792	1.874	1.730	1.957	1.887	1.871	1.941	2.003	2.045

Bron: EUR obv LISA

5.2.2 Noordzeekanaalgebied

Figuur 5-2: Werkgelegenheid Noordzeekanaalgebied (2013, arbeidsplaatsen)

In het Noordzeekanaalgebied is veel havengerelateerde werkgelegenheid te vinden in de staalindustrie, voedselindustrie en in de knooppuntfunctie. De knooppuntfunctie vindt vooral in Amsterdam plaats, net als de havengerelateerde zakelijke dienstverlening. Veel voedingsmiddelenindustrie is te vinden in Zaanstad, terwijl Velsen voornamelijk werkgelegenheid in de staalindustrie heeft. De werkgelegenheid in dit havengebied is in 2013 met 3% afgenomen tot bijna 34 duizend arbeidsplaatsen. De afname was vooral te zien in de metaalindustrie, de voedingsmiddelenindustrie en op- en overslag. Arbeidsplaatsen in het vervoer zijn vrijwel gelijk gebleven door een toename in de zeevaart en een afname in het wegvervoer. Handel en dienstverlening zijn toegenomen in het Noordzeekanaalgebied.

In Amsterdam bleef de totale werkgelegenheid vrijwel gelijk. Het aantal arbeidsplaatsen in de zeevaart nam toe met 137, terwijl in op- en overslag 105 minder arbeidsplaatsen waren. Verder was er een afname in de industrie en een lichte toename in de groothandel. In Velsen was de grootste daling van werkgelegenheid, 753 arbeidsplaatsen minder in de metaalindustrie. Daarnaast nam ook de werkgelegenheid in het vervoer wat af. In Zaanstad was een afname van werkgelegenheid in de voedselindustrie, -184 arbeidsplaatsen.

De afgelopen 11 jaar is het totaal aantal arbeidsplaatsen gelijk gebleven. Wel is er een verschuiving van werkgelegenheid, een afname in de staal- en chemische industrie en een toename in de zeevaart, groothandel en dienstverlening.

Tabel 5-12: Noordzeekanaalgebied: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	11.989	10.942	10.224	10.706	11.418	12.030	12.941	12.032	11.686	11.724	12.237	12.071
Vervoer	7.550	6.682	5.978	6.266	7.016	7.834	8.531	7.860	7.121	7.150	7.586	7.572
Zeevaart	983	1.074	951	1.005	1.181	1.349	1.269	1.271	1.071	1.215	1.208	1.347
Binnenvaart	927	803	837	837	864	926	1.073	1.117	1.029	1.095	1.129	1.122
Wegvervoer	5.485	4.680	4.079	4.316	4.830	5.428	6.032	5.314	4.873	4.684	5.080	4.936
Spoorvervoer	154	126	111	109	141	131	157	157	148	156	169	168
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2.114	1.963	1.931	1.874	1.830	1.847	1.931	1.758	1.887	1.963	2.039	1.992
Overslag/opslag	2.324	2.297	2.314	2.565	2.571	2.349	2.479	2.414	2.678	2.611	2.612	2.507
Vestigingsplaats	22.494	21.997	21.825	21.783	22.034	22.980	22.736	22.735	22.219	22.123	22.828	21.878
Industrie	17.563	17.056	16.661	16.703	16.643	16.504	16.368	16.578	16.191	16.223	16.877	15.788
Voedingsmiddelenindustrie	2.340	2.283	2.083	2.148	2.250	2.374	2.353	2.361	2.332	2.381	2.605	2.398
Aardolie industrie	202	203	200	200	204	198	134	131	179	205	230	225
Chemische industrie	2.001	1.982	2.088	2.058	1.956	1.888	1.837	1.695	1.568	1.560	1.527	1.509
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	11.174	10.726	10.399	10.413	10.278	10.113	10.059	10.415	10.354	10.329	10.762	10.013
Transportmiddelenindustrie	492	519	478	492	561	488	495	495	437	449	433	427
Elektriciteitsproductie	348	323	402	402	397	406	425	433	270	260	257	264
Overig	1.006	1.020	1.011	990	997	1.037	1.065	1.048	1.051	1.039	1.063	952
Groothandel	2.770	2.771	2.876	2.758	2.779	2.983	2.880	2.931	3.087	2.994	3.015	3.110
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2.161	2.170	2.288	2.322	2.612	3.493	3.488	3.226	2.941	2.906	2.936	2.980
Totaal	34.483	32.939	32.048	32.489	33.452	35.010	35.677	34.767	33.905	33.847	35.065	33.949

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-13: Amsterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	9.655	8.888	8.383	8.568	9.374	9.646	10.643	10.309	9.866	9.914	10.300	10.264
Vervoer	6.321	5.612	5.086	5.088	5.842	6.423	7.219	6.907	6.206	6.252	6.642	6.719
Zeevaart	800	891	764	817	1.029	1.017	1.022	1.025	838	988	1.000	1.137
Binnenvaart	677	622	668	600	648	727	799	921	817	826	855	874
Wegvervoer	4.742	4.017	3.576	3.611	4.067	4.585	5.281	4.831	4.435	4.312	4.653	4.566
Spoorvervoer	102	82	78	60	98	95	117	130	116	126	134	142
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.468	1.382	1.349	1.258	1.256	1.209	1.291	1.208	1.309	1.405	1.408	1.400
Overslag/opslag	1.866	1.894	1.948	2.222	2.275	2.014	2.133	2.194	2.351	2.257	2.250	2.145
Vestigingsplaats	5.869	5.846	6.139	6.202	6.688	7.434	7.233	6.983	6.684	6.768	6.803	6.798
Industrie	3.165	3.073	3.131	3.188	3.326	3.029	2.932	2.849	2.704	2.791	2.856	2.720
Voedingsmiddelenindustrie	356	354	216	283	261	243	268	240	273	273	312	297
Aardolie industrie	159	166	167	167	167	166	102	101	129	157	176	171
Chemische industrie	1.424	1.388	1.475	1.445	1.455	1.386	1.356	1.319	1.198	1.134	1.122	1.093
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	551	547	567	538	580	399	329	335	323	439	434	426
Transportmiddelenindustrie	217	232	238	239	303	227	237	245	210	229	230	230
Elektriciteitsproductie	134	109	188	188	183	192	211	215	158	158	158	144
Overig	324	277	280	328	377	416	429	394	413	401	424	359
Groothandel	1.200	1.216	1.282	1.228	1.338	1.597	1.472	1.539	1.576	1.601	1.543	1.626
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1.504	1.557	1.726	1.786	2.024	2.808	2.829	2.595	2.404	2.376	2.404	2.452
Totaal	15.524	14.734	14.522	14.771	16.062	17.080	17.876	17.292	16.550	16.682	17.103	17.062

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-14: Beverwijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	124	132	160	193	212	255	262	160	162	174	194	173
Vervoer	30	31	32	64	73	91	88	33	29	26	33	30
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	3	4	7	7	5	6	6	5	2	2	2	2
Wegvervoer	26	27	25	56	68	85	81	27	26	23	29	27
Spoorvervoer	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	42	53	79	87	97	106	97	89	99	110	123	107
Overslag/opslag	52	48	49	42	42	58	77	38	34	38	38	36
Vestigingsplaats	483	463	471	505	476	458	465	453	403	399	397	369
Industrie	248	238	236	267	237	209	213	205	193	190	188	163
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	39	33	29	29	33	28	28	30	28	26	33	34
Chemische industrie	0	0	3	3	3	1	1	1	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	57	51	48	71	55	39	35	25	23	14	14	13
Transportmiddelenindustrie	6	7	12	14	12	9	8	8	4	4	4	3
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	146	147	144	150	134	132	141	141	137	145	136	112
Groothandel	203	193	212	215	208	213	212	195	163	166	169	166
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	32	32	23	23	31	36	40	53	47	43	40	40
Totaal	607	595	631	698	688	713	727	613	565	573	591	542

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-15: Velsen/IJmuiden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	1.845	1.620	1.485	1.753	1.649	1.829	1.736	1.264	1.248	1.190	1.282	1.157
Vervoer	1.137	950	803	1.058	1.043	1.171	1.080	770	747	716	761	663
Zeevaart	169	171	175	174	136	230	146	145	133	129	113	109
Binnenvaart	225	153	141	209	193	178	251	167	186	233	242	214
Wegvervoer	691	583	454	627	672	728	644	431	397	326	373	315
Spoorvervoer	53	43	32	48	42	35	39	27	31	28	33	25
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	535	514	486	512	462	497	502	421	431	406	455	431
Overslag/opslag	173	156	196	183	144	161	154	73	70	68	66	63
Vestigingsplaats	13.001	12.527	11.972	11.953	11.775	11.725	11.709	12.029	11.987	11.765	12.296	11.569
Industrie	11.567	11.135	10.639	10.677	10.500	10.508	10.507	10.823	10.711	10.554	11.000	10.235
Voedingsmiddelenindustrie	131	131	133	142	149	94	100	120	108	108	107	99
Aardolie industrie	4	4	4	4	4	4	4	0	22	22	21	20
Chemische industrie	236	241	244	245	215	241	221	111	118	109	81	80
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	10.383	9.950	9.504	9.571	9.430	9.442	9.453	9.852	9.811	9.683	10.157	9.404
Transportmiddelenindustrie	126	125	78	86	87	98	96	91	84	85	80	78
Elektriciteitsproductie	214	214	214	214	214	214	214	218	112	102	99	120
Overig	473	470	462	415	401	415	419	431	456	445	455	434
Groothandel	854	856	838	807	759	716	725	763	826	765	844	875
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	580	536	495	469	516	501	477	443	450	446	452	459
Totaal	14.846	14.147	13.457	13.706	13.424	13.554	13.445	13.293	13.235	12.955	13.578	12.726

Bron: EUR obv LISA

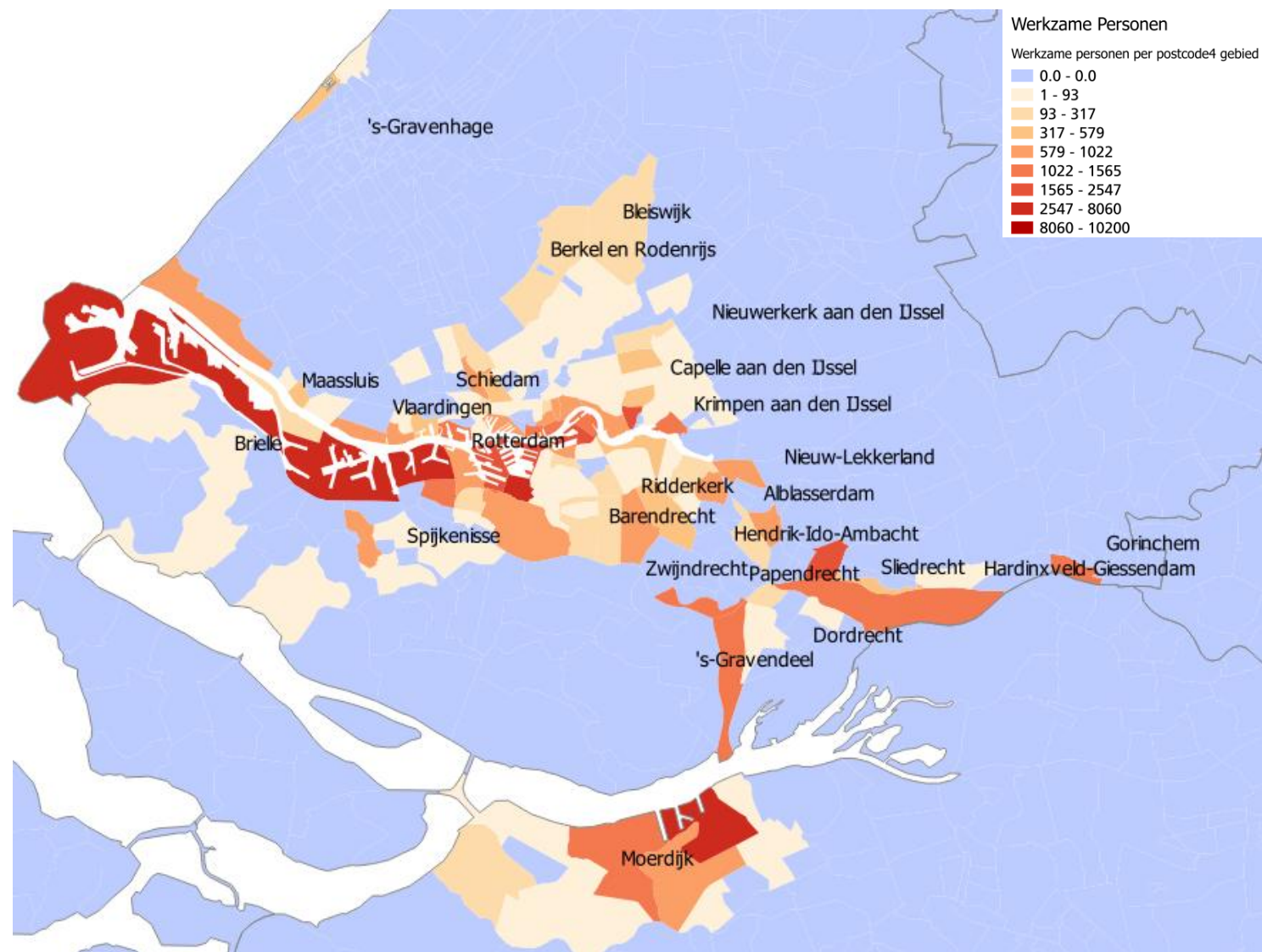
Tabel 5-16: Zaanstad: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	364	302	196	191	183	300	299	299	410	445	461	477
Vervoer	62	89	58	56	58	149	143	150	139	155	150	160
Zeevaart	14	12	12	14	16	102	101	101	100	98	95	101
Binnenvaart	22	23	21	20	17	15	16	24	24	34	29	31
Wegvervoer	26	53	24	22	24	31	26	24	15	23	25	27
Spoorvervoer	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	69	14	17	17	15	35	41	40	48	42	53	54
Overslag/opslag	233	199	121	118	110	116	115	109	223	248	258	263
Vestigingsplaats	3.141	3.161	3.243	3.123	3.095	3.363	3.329	3.270	3.145	3.191	3.332	3.142
Industrie	2.583	2.610	2.655	2.571	2.580	2.758	2.716	2.701	2.583	2.688	2.833	2.670
Voedingsmiddelenindustrie	1.853	1.798	1.734	1.723	1.840	2.037	1.985	2.001	1.951	2.000	2.186	2.002
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	341	353	366	365	283	260	259	264	251	316	323	335
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	183	178	280	233	213	233	242	203	197	193	157	170
Transportmiddelenindustrie	143	155	150	153	159	154	154	151	139	131	119	116
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	63	126	125	97	85	74	76	82	45	48	48	47
Groothandel	513	506	544	508	474	457	471	434	522	462	459	443
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	45	45	44	44	41	148	142	135	40	41	40	29
Totaal	3.505	3.463	3.439	3.314	3.278	3.663	3.628	3.569	3.555	3.636	3.793	3.619

Bron: EUR obv LISA

5.2.3 Rijn- en Maasmond

Figuur 5-3: Werkgelegenheid in Rijn- en Maasmond, 2013, arbeidsplaatsen

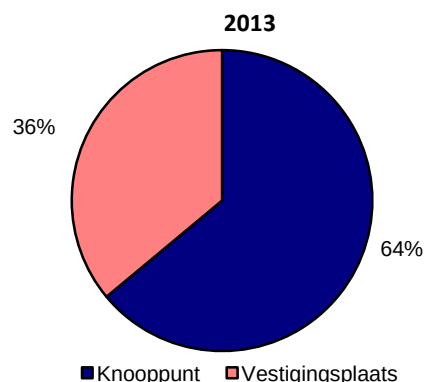
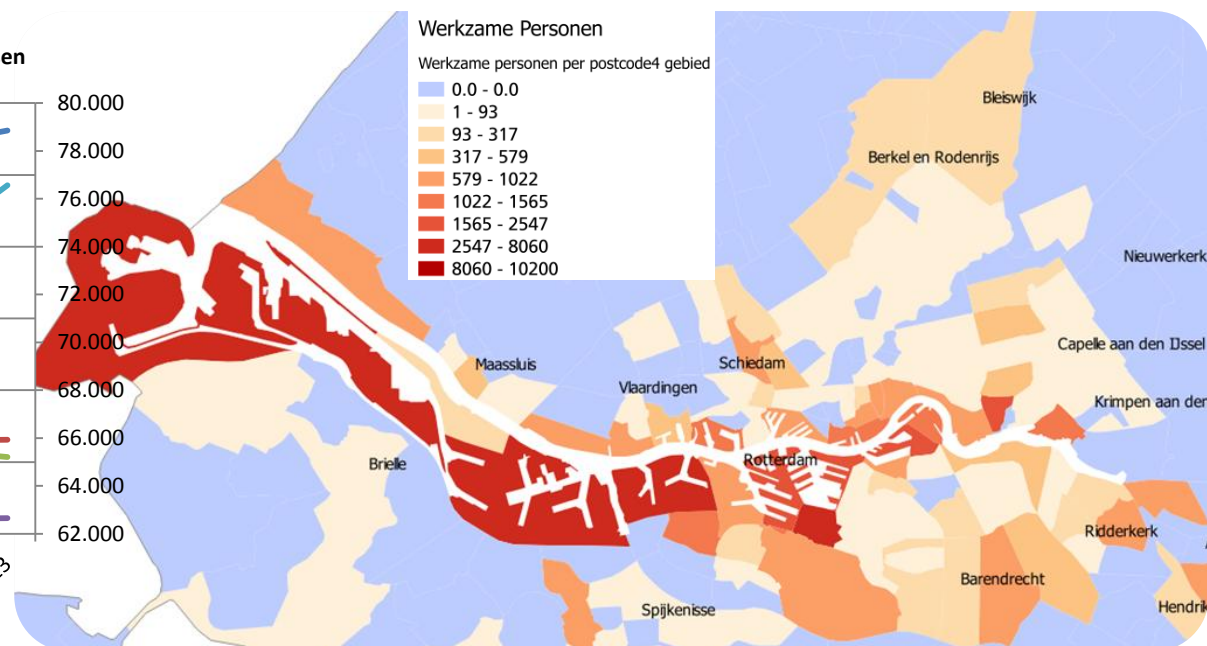
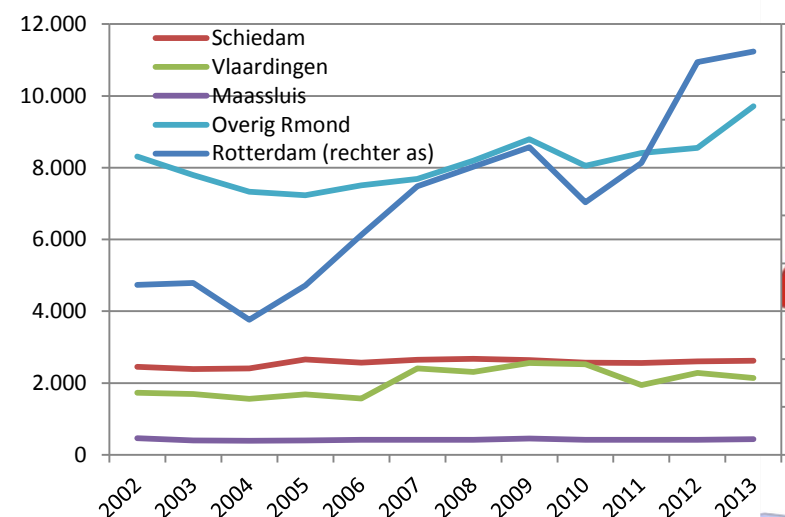
Tabel 5-17: Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	52.283	53.397	51.463	54.074	56.065	58.708	59.389	60.762	59.132	60.151	64.303	63.912
Vervoer	27.899	29.648	27.750	29.926	31.205	33.762	33.319	34.362	33.848	35.058	38.465	38.203
Zeevaart	2.557	3.209	3.155	2.872	2.822	3.077	2.459	2.379	2.138	2.219	2.067	1.782
Binnenvaart	5.763	6.151	6.208	6.415	6.212	6.153	6.175	6.470	6.622	6.685	6.920	7.266
Wegvervoer	18.268	19.044	17.276	19.520	21.099	23.524	23.614	24.385	23.707	24.720	27.994	27.620
Spoorvervoer	1.239	1.173	1.044	1.054	1.007	948	1.017	1.077	1.326	1.378	1.429	1.482
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	13.410	13.001	13.100	12.969	13.616	13.556	14.511	14.253	14.335	14.583	15.161	15.266
Overslag/opslag	10.974	10.748	10.613	11.179	11.244	11.390	11.559	12.147	10.949	10.510	10.677	10.443
Vestigingsplaats	50.347	48.417	48.011	46.326	46.930	47.211	48.205	48.783	46.901	46.547	46.955	49.309
Industrie	33.712	32.028	31.527	29.653	29.763	29.683	30.832	31.309	30.571	30.089	30.050	31.605
Voedingsmiddelenindustrie	3.347	3.285	3.244	3.681	3.563	3.631	3.640	3.462	3.371	3.235	3.188	3.065
Aardolie industrie	3.377	3.370	3.332	3.342	3.240	3.265	3.508	3.592	3.637	3.670	3.673	3.621
Chemische industrie	8.143	7.646	7.663	7.169	7.502	7.329	7.237	6.987	6.726	6.608	6.646	6.898
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6.713	6.269	6.113	5.567	5.696	5.787	6.109	6.097	5.630	5.589	5.686	6.291
Transportmiddelenindustrie	5.058	4.797	3.947	3.298	3.339	3.575	3.843	4.354	4.398	4.375	4.285	4.255
Elektriciteitsproductie	2.126	1.949	2.536	2.065	2.003	1.732	1.916	1.981	2.161	2.202	2.223	1.957
Overig	4.948	4.712	4.692	4.531	4.420	4.364	4.579	4.836	4.648	4.410	4.349	5.518
Groothandel	9.990	9.401	9.558	9.846	10.168	10.450	10.193	10.388	10.098	9.970	10.200	10.864
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6.645	6.988	6.926	6.827	6.999	7.078	7.181	7.086	6.233	6.489	6.705	6.840
Totaal	102.630	101.814	99.474	100.400	102.995	105.919	107.594	109.544	106.033	106.698	111.257	113.221

Bron: EUR obv LISA

5.2.4 Rotterdam-Rijnmond

Figuur 5-4: Werkgelegenheid in Rotterdam-Rijnmond, 2013, arbeidsplaatsen

De werkgelegenheid in Rijnmond is ongeveer 2/3 – 1/3 verdeeld over de knooppuntfunctie en de industrie/handels functie. De grootste afzonderlijke sector is het wegvervoer, gevolgd door de industrie en de dienstverlening aan het vervoer en op- en overslag.

In Rotterdam-Rijnmond nam de werkgelegenheid met bijna 1500 arbeidsplaatsen toe in 2013 (+1,7%). De grootste toename was in de groothandel, metaalindustrie en binnenvaart. Afname van de werkgelegenheid was er in de elektriciteitsproductie, wegvervoer, op- en overslag en dienstverlening aan het vervoer. In Rotterdam en Schiedam bleef de werkgelegenheid vrijwel gelijk, in Vlaardingen en Maassluis nam het licht af en in overig Rijnmond was een toename in 2013.

Over de afgelopen 10 jaar nam de werkgelegenheid in de industrie af (-9%) en toe in de knooppuntfunctie (+25%) en de groothandel (+18%). Het overgrote deel van de groei vond plaats binnen de gemeente Rotterdam, daarnaast werden locaties buiten de haventerreinen steeds belangrijker voor handel en dienstverlening aan het vervoer.

Tabel 5-18: Rotterdam-Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	47.750	48.623	46.819	49.457	51.241	54.457	55.058	56.264	54.601	56.095	60.214	59.964
Vervoer	26.433	27.961	26.218	28.601	29.800	32.898	32.340	33.355	32.612	33.837	37.204	37.221
Zeevaart	2.276	2.590	2.511	2.576	2.508	2.852	2.173	1.987	1.733	1.821	1.669	1.475
Binnenvaart	5.615	6.000	6.078	6.274	6.081	6.092	6.129	6.427	6.526	6.590	6.841	7.206
Wegvervoer	17.262	18.156	16.541	18.657	20.162	22.951	22.971	23.817	22.980	23.999	27.217	27.009
Spoorvervoer	1.207	1.145	1.021	1.030	985	943	1.014	1.073	1.318	1.371	1.423	1.478
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	12.290	11.964	12.081	11.938	12.535	12.464	13.484	13.142	13.259	13.375	13.994	13.871
Overslag/opslag	9.027	8.698	8.520	8.918	8.906	9.095	9.234	9.767	8.730	8.883	9.016	8.872
Vestigingsplaats	34.302	32.828	32.529	31.605	32.007	31.924	32.583	33.036	31.527	31.428	32.060	33.802
Industrie	22.413	21.087	20.650	19.437	19.324	19.103	19.953	20.392	19.779	19.554	19.723	20.422
Voedingsmiddelenindustrie	2.582	2.559	2.512	2.988	2.862	2.906	2.923	2.716	2.584	2.501	2.502	2.417
Aardolie industrie	3.225	3.218	3.165	3.161	3.061	3.080	3.312	3.399	3.419	3.444	3.454	3.363
Chemische industrie	5.390	5.070	5.071	4.857	4.962	4.809	4.611	4.607	4.541	4.447	4.573	4.740
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3.383	3.116	2.864	2.602	2.824	2.868	3.204	3.320	3.034	2.874	2.910	3.317
Transportmiddelenindustrie	3.057	2.840	2.114	1.505	1.458	1.654	1.722	1.852	1.765	1.823	1.835	1.963
Elektriciteitsproductie	2.068	1.889	2.476	1.984	1.937	1.673	1.857	1.916	2.070	2.111	2.134	1.874
Overig	2.708	2.395	2.448	2.340	2.220	2.113	2.324	2.582	2.366	2.354	2.315	2.748
Groothandel	6.782	6.468	6.713	7.034	7.319	7.455	7.189	7.307	7.048	6.977	7.169	7.982
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5.107	5.273	5.166	5.134	5.364	5.366	5.442	5.337	4.701	4.898	5.168	5.398
Totaal	82.052	81.451	79.348	81.062	83.248	86.381	87.641	89.299	86.128	87.524	92.273	93.765

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-19: Rotterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	43.312	44.506	42.710	45.200	46.921	49.209	49.643	50.519	48.886	50.701	54.517	54.157
Vervoer	25.815	27.279	25.774	28.047	29.312	31.499	31.061	31.779	30.945	32.702	35.752	35.980
Zeevaart	2.075	2.372	2.325	2.356	2.334	2.329	1.747	1.551	1.341	1.421	1.277	1.243
Binnenvaart	5.493	5.850	5.967	6.142	5.972	5.918	5.969	6.213	6.302	6.403	6.633	7.008
Wegvervoer	16.974	17.850	16.397	18.459	19.963	22.271	22.302	22.924	21.966	23.461	26.386	26.219
Spoorvervoer	1.200	1.137	1.017	1.026	980	920	989	1.041	1.281	1.362	1.401	1.457
Pijpleiding	73	71	68	65	63	60	53	51	55	56	55	53
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	8.958	9.050	9.040	8.938	9.385	9.345	10.015	9.638	9.912	9.801	10.440	9.960
Overslag/opslag	8.539	8.177	7.896	8.215	8.224	8.365	8.567	9.102	8.029	8.198	8.325	8.217
Vestigingsplaats	25.790	24.670	24.937	23.880	24.267	24.013	24.396	24.338	23.670	23.494	23.893	24.695
Industrie	17.733	16.945	17.249	16.243	16.103	15.884	16.412	16.313	16.249	16.080	16.104	16.553
Voedingsmiddelenindustrie	2.253	2.258	2.216	2.637	2.613	2.662	2.678	2.480	2.311	2.228	2.181	2.119
Aardolie industrie	3.151	3.144	3.161	3.158	3.061	3.080	3.312	3.399	3.419	3.444	3.454	3.358
Chemische industrie	5.059	4.821	4.798	4.704	4.828	4.657	4.377	4.264	4.180	4.057	4.214	4.494
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.816	1.655	1.431	1.106	1.133	1.201	1.413	1.348	1.352	1.312	1.314	1.685
Transportmiddelenindustrie	1.583	1.524	1.513	1.085	1.071	1.220	1.270	1.232	1.165	1.155	1.109	1.063
Elektriciteitsproductie	2.033	1.852	2.367	1.835	1.792	1.578	1.769	1.836	2.034	2.076	2.098	1.861
Overig	1.838	1.691	1.763	1.718	1.605	1.486	1.593	1.754	1.788	1.808	1.734	1.973
Groothandel	3.734	3.397	3.515	3.555	3.771	3.743	3.517	3.647	3.571	3.530	3.645	3.778
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4.323	4.328	4.173	4.082	4.393	4.386	4.467	4.378	3.850	3.884	4.144	4.364
Totaal	69.102	69.176	67.647	69.080	71.188	73.222	74.039	74.857	72.556	74.195	78.410	78.852

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-20: Schiedam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	275	208	172	145	157	154	215	221	201	219	263	222
Vervoer	35	53	24	18	12	11	10	21	50	55	56	48
Zeevaart	4	3	3	3	2	2	2	2	6	4	2	2
Binnenvaart	10	17	8	7	5	5	4	8	8	9	10	9
Wegvervoer	20	32	13	8	5	4	3	12	35	40	43	36
Spoorvervoer	1	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	230	144	138	117	135	133	196	190	144	157	194	166
Overslag/opslag	10	11	10	10	10	10	9	10	7	7	13	8
Vestigingsplaats	2.177	2.185	2.235	2.508	2.407	2.493	2.461	2.415	2.370	2.342	2.342	2.403
Industrie	1.253	1.170	1.129	1.068	1.100	1.156	1.249	1.292	1.231	1.179	1.189	1.215
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	72	72	71	71	71	130	130	130	130
Aardolie industrie	74	74	4	3	0	0	0	0	0	0	0	5
Chemische industrie	86	86	86	0	0	0	0	20	34	27	25	25
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	339	354	369	349	329	334	352	380	341	303	333	323
Transportmiddelenindustrie	352	294	291	248	280	308	295	292	273	295	254	241
Elektriciteitsproductie	35	37	59	59	59	62	50	43	0	0	0	0
Overig	367	325	320	337	360	381	481	486	453	424	447	491
Groothandel	488	472	494	765	628	663	576	554	550	530	524	536
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	436	543	612	675	679	674	636	569	589	633	629	652
Totaal	2.452	2.393	2.407	2.653	2.564	2.647	2.675	2.636	2.571	2.560	2.604	2.624

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-21: Vlaardingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	584	613	439	625	644	1.437	1.253	1.564	1.670	1.133	1.425	1.242
Vervoer	330	354	174	247	239	1.049	1.028	1.326	1.408	882	1.189	999
Zeevaart	0	0	0	0	0	250	251	268	240	260	260	108
Binnenvaart	56	73	39	53	40	101	88	145	153	115	120	117
Wegvervoer	268	274	132	190	195	675	665	881	979	499	788	754
Spoorvervoer	6	7	3	4	5	23	24	32	36	9	20	20
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	54	69	61	65	78	57	50	55	58	57	66	81
Overslag/opslag	200	190	204	313	327	331	175	183	204	194	170	162
Vestigingsplaats	1.143	1.077	1.125	1.065	928	972	1.059	994	858	810	862	901
Industrie	921	865	914	842	697	717	833	769	590	581	641	667
Voedingsmiddelenindustrie	187	189	186	176	78	77	76	72	62	60	61	76
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	60	7	57	57	56	55	121	56	53	53	67	62
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	440	440	458	455	479	508	561	563	425	424	466	485
Transportmiddelenindustrie	174	169	164	91	23	23	20	21	19	13	16	17
Elektriciteitsproductie	0	0	0	15	14	10	10	8	4	3	3	0
Overig	60	60	49	48	47	44	45	49	27	28	28	27
Groothandel	187	173	174	184	193	219	188	167	207	168	161	175
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	35	39	37	39	38	36	38	58	61	61	60	59
Totaal	1.727	1.690	1.564	1.690	1.572	2.409	2.312	2.558	2.528	1.943	2.286	2.143

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-22: Maassluis: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	210	155	157	162	156	163	172	174	185	207	171	166
Vervoer	34	35	35	35	33	33	33	27	29	28	28	26
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	34	35	35	35	33	33	33	27	29	28	28	26
Wegvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	176	120	122	127	123	130	139	147	156	179	143	140
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vestigingsplaats	251	246	239	243	259	256	251	283	232	210	250	274
Industrie	146	134	133	134	135	162	158	197	170	151	182	202
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	118	104	103	103	103	116	113	115	124	103	123	117
Transportmiddelenindustrie	4	2	2	2	2	11	10	47	46	48	46	47
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	24	28	28	29	30	35	35	35	0	0	13	38
Groothandel	42	41	35	37	36	28	25	24	24	22	30	33
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	63	71	71	72	88	66	68	62	38	37	38	39
Totaal	461	401	396	405	415	419	423	457	417	417	421	440

Bron: EUR obv LISA

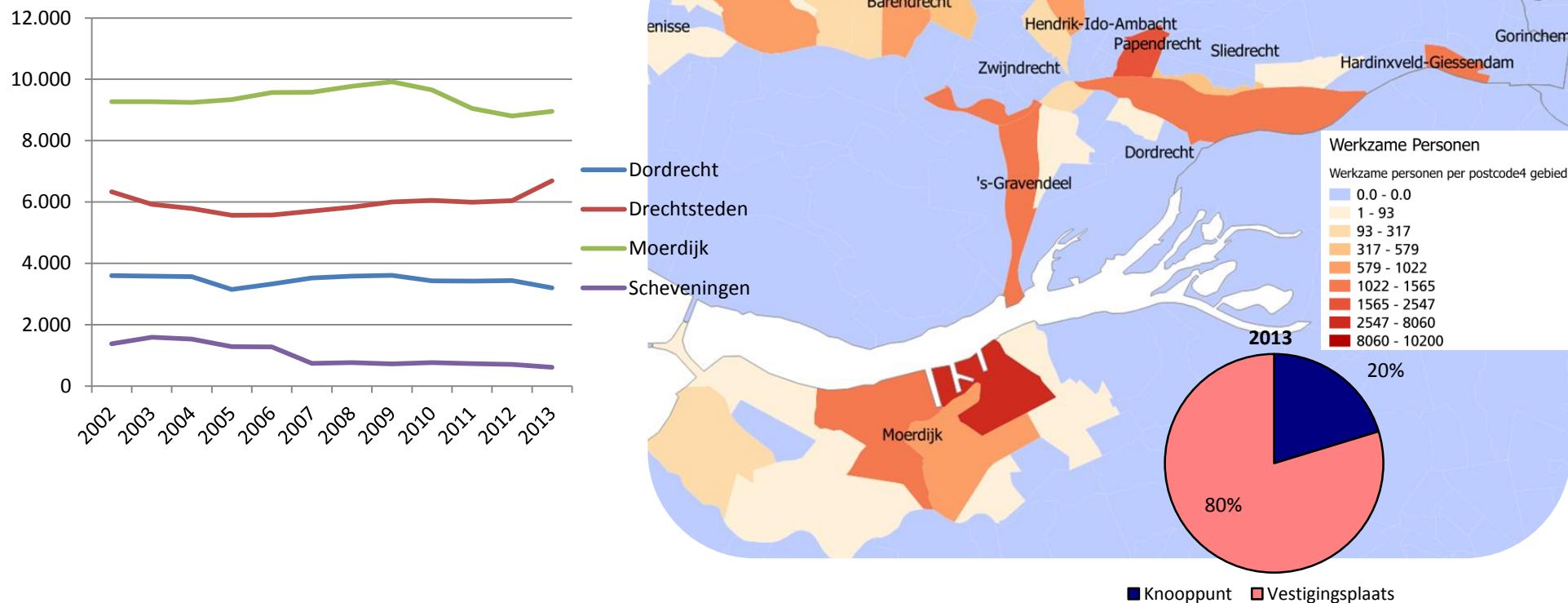
Tabel 5-23: Overig Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	3.369	3.141	3.341	3.325	3.362	3.494	3.775	3.785	3.659	3.836	3.838	4.177
Vervoer	219	240	211	254	203	306	208	201	180	171	179	168
Zeevaart	197	215	183	217	172	271	173	166	146	136	130	122
Binnenvaart	22	25	28	37	31	35	35	35	34	35	49	46
Wegvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2.872	2.581	2.720	2.691	2.814	2.799	3.084	3.112	2.989	3.181	3.151	3.524
Overslag/opslag	278	320	410	380	345	389	483	472	490	484	508	485
Vestigingsplaats	4.941	4.650	3.993	3.909	4.146	4.190	4.417	5.006	4.398	4.573	4.714	5.529
Industrie	2.360	1.973	1.225	1.150	1.289	1.184	1.301	1.821	1.539	1.563	1.607	1.785
Voedingsmiddelenindustrie	142	112	110	103	99	96	98	93	81	83	130	92
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	185	156	130	96	78	97	113	267	274	310	267	159
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	670	563	503	589	780	709	765	914	792	732	674	707
Transportmiddelenindustrie	944	851	144	79	82	92	127	260	262	312	410	595
Elektriciteitsproductie	0	0	50	75	72	23	28	29	32	32	33	13
Overig	419	291	288	208	178	167	170	258	98	94	93	219
Groothandel	2.331	2.385	2.495	2.493	2.691	2.802	2.883	2.915	2.696	2.727	2.809	3.460
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	250	292	273	266	166	204	233	270	163	283	298	284
Totaal	8.310	7.791	7.334	7.234	7.508	7.684	8.192	8.791	8.057	8.409	8.552	9.706

Bron: EUR obv LISA

5.2.5 Overig Rijn- en Maasmond

Figuur 5-5: Werkgelegenheid Overig Rijn- en Maasmond, 2013, arbeidsplaatsen

In de Drechtsteden is vooral de scheepsbouw en off-shore industrie aanwezig. De zeehaven Dordrecht heeft de meeste werkgelegenheid in de chemische industrie. In Moerdijk zijn op- en overslag, chemie en metaalproducten industrie de grootste werkgevers. Scheveningen is primair op de visverwerking en -logistiek gericht. In het totaal van deze havens is de werkgelegenheid in de groothandel, scheepsbouw en wegvervoer afgenomen. Terwijl de dienstverlening aan het vervoer en industrie groeiden in werkgelegenheid.

De Drechtsteden zagen een toename van de werkgelegenheid, voornamelijk door meer arbeidsplaatsen in de waterbouw, een afname was er in de groothandel. In Moerdijk was een lichte toename, als saldo van afname in op- en overslag en toename in de industrie en dienstverlening aan het vervoer. In Scheveningen nam de werkgelegenheid af. De afgelopen 11 jaar hebben de havens een krimp in werkgelegenheid gezien van 5,5%. De afname was vooral in de chemische en metaalindustrie. Groei was er in de scheepsbouw en waterbouw.

Tabel 5-24: Overig Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	4.534	4.774	4.644	4.617	4.824	4.251	4.331	4.498	4.531	4.056	4.089	3.949
Vervoer	1.467	1.687	1.532	1.325	1.405	864	979	1.007	1.236	1.221	1.261	983
Zeevaart	281	619	644	296	314	225	286	392	405	398	398	307
Binnenvaart	147	151	130	141	131	61	46	42	96	96	80	61
Wegvervoer	1.006	888	735	863	937	573	644	569	726	720	777	611
Spoorvervoer	32	29	24	25	23	5	3	4	8	7	6	4
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.120	1.037	1.019	1.031	1.081	1.092	1.027	1.111	1.076	1.208	1.167	1.395
Overslag/opslag	1.947	2.050	2.093	2.261	2.338	2.295	2.325	2.380	2.219	1.627	1.661	1.571
Vestigingsplaats	16.045	15.589	15.482	14.721	14.923	15.287	15.622	15.747	15.374	15.119	14.895	15.507
Industrie	11.299	10.941	10.877	10.216	10.439	10.580	10.879	10.917	10.792	10.535	10.327	11.183
Voedingsmiddelenindustrie	765	726	732	693	701	725	717	746	787	734	686	648
Aardolie industrie	152	152	167	181	179	185	196	193	218	226	219	258
Chemische industrie	2.753	2.576	2.592	2.312	2.540	2.520	2.626	2.380	2.185	2.161	2.073	2.158
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3.330	3.153	3.249	2.965	2.872	2.919	2.905	2.777	2.596	2.715	2.776	2.974
Transportmiddelenindustrie	2.001	1.957	1.833	1.793	1.881	1.921	2.121	2.502	2.633	2.552	2.450	2.292
Elektriciteitsproductie	58	60	60	81	66	59	59	65	91	91	89	83
Overig	2.240	2.317	2.244	2.191	2.200	2.251	2.255	2.254	2.282	2.056	2.034	2.770
Groothandel	3.208	2.933	2.845	2.812	2.849	2.995	3.004	3.081	3.050	2.993	3.031	2.882
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1.538	1.715	1.760	1.693	1.635	1.712	1.739	1.749	1.532	1.591	1.537	1.442
Totaal	20.579	20.363	20.126	19.338	19.747	19.538	19.953	20.245	19.905	19.175	18.984	19.456

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-25: Dordrecht: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	725	833	816	753	741	843	804	1.010	1.044	1.047	1.023	971
Vervoer	405	386	344	323	276	292	296	445	584	549	550	437
Zeevaart	160	176	171	157	96	109	159	327	310	302	300	300
Binnenvaart	59	61	50	49	47	40	29	23	67	65	48	28
Wegvervoer	179	143	119	112	128	139	106	92	199	176	196	105
Spoorvervoer	7	6	5	4	5	4	3	3	7	6	6	3
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	238	264	286	260	283	330	261	303	268	277	255	259
Overslag/opslag	82	183	186	170	182	221	247	262	192	221	218	275
	0											
Vestigingsplaats	2.870	2.746	2.745	2.393	2.586	2.682	2.779	2.595	2.385	2.369	2.411	2.228
Industrie	2.106	1.966	1.993	1.722	1.953	2.015	2.089	1.894	1.810	1.739	1.677	1.646
Voedingsmiddelenindustrie	120	117	117	100	110	183	176	175	180	125	100	100
Aardolie industrie	95	96	110	115	114	113	117	115	146	149	150	153
Chemische industrie	1.495	1.337	1.337	1.050	1.224	1.153	1.199	982	859	859	857	861
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	62	63	61	64	57	61	84	111	121	104	92	89
Transportmiddelenindustrie	75	72	73	81	82	139	143	162	165	158	140	94
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	259	281	295	312	366	366	370	349	339	344	338	349
	0											
Groothandel	491	400	347	321	311	340	362	363	336	393	510	366
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	273	380	405	350	322	327	328	338	239	237	224	216
Totaal	3.595	3.579	3.561	3.146	3.327	3.525	3.583	3.605	3.429	3.416	3.434	3.199

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-26: Drechtsteden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	55	103	160	80	158	48	47	48	61	55	59	83
Vervoer	14	63	93	22	101	6	2	2	14	15	15	15
Zeevaart	1	50	85	13	93	0	0	0	3	3	3	3
Binnenvaart	13	13	8	9	8	6	2	2	11	12	12	12
Wegvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	12	12	11	16	19	19	20	26	22	26	50
Overslag/opslag	30	28	55	47	41	23	26	26	21	18	18	18
	0											
Vestigingsplaats	6.281	5.818	5.628	5.487	5.419	5.650	5.782	5.953	5.993	5.933	5.986	6.610
Industrie	5.122	4.845	4.701	4.574	4.489	4.649	4.832	5.018	5.009	4.947	5.035	5.750
Voedingsmiddelenindustrie	212	210	208	208	207	202	199	199	254	264	265	235
Aardolie industrie	57	56	57	66	65	72	75	74	72	74	66	100
Chemische industrie	251	226	222	220	226	227	226	221	159	94	96	106
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.869	1.697	1.691	1.666	1.579	1.671	1.651	1.498	1.396	1.425	1.577	1.714
Transportmiddelenindustrie	1.854	1.779	1.665	1.621	1.715	1.703	1.897	2.230	2.284	2.236	2.167	2.053
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	879	877	858	793	697	774	784	796	844	854	864	1.542
Groothandel	1.108	918	861	858	855	942	888	881	915	925	892	802
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	51	55	66	55	75	59	62	54	69	61	59	58
Totaal	6.336	5.921	5.788	5.567	5.577	5.698	5.829	6.001	6.054	5.988	6.045	6.693

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-27: Moerdijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	3.133	2.953	2.845	3.158	3.330	3.220	3.331	3.352	3.297	2.825	2.883	2.867
Vervoer	450	372	293	372	457	443	553	493	538	561	598	523
Zeevaart	9	9	4	4	4	4	4	4	0	0	2	4
Binnenvaart	15	13	11	15	17	14	15	17	17	18	19	19
Wegvervoer	426	349	277	353	436	425	534	472	521	543	577	499
Spoorvervoer	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	848	742	702	744	767	729	729	769	754	877	861	1.067
Overslag/opslag	1.835	1.839	1.850	2.042	2.106	2.048	2.049	2.090	2.005	1.387	1.424	1.277
Vestigingsplaats	6.139	6.321	6.403	6.181	6.241	6.357	6.446	6.569	6.359	6.220	5.918	6.091
Industrie	3.640	3.733	3.780	3.541	3.622	3.589	3.627	3.648	3.607	3.496	3.280	3.470
Voedingsmiddelenindustrie	19	19	17	16	15	15	15	19	14	17	11	22
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	4	4	0	3	3	5
Chemische industrie	1.007	1.013	1.033	1.042	1.090	1.140	1.201	1.177	1.167	1.208	1.120	1.191
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.399	1.393	1.497	1.235	1.236	1.187	1.170	1.168	1.079	1.186	1.107	1.171
Transportmiddelenindustrie	55	89	82	81	78	77	77	106	157	133	118	119
Elektriciteitsproductie	58	60	60	81	66	59	59	65	91	91	89	83
Overig	1.102	1.159	1.091	1.086	1.137	1.111	1.101	1.109	1.099	858	832	879
Groothandel	1.365	1.379	1.405	1.420	1.442	1.495	1.509	1.599	1.570	1.499	1.439	1.506
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	1.134	1.209	1.218	1.220	1.177	1.273	1.310	1.322	1.182	1.225	1.199	1.115
Totaal	9.272	9.274	9.248	9.339	9.571	9.577	9.777	9.921	9.656	9.045	8.801	8.958

Bron: EUR obv LISA

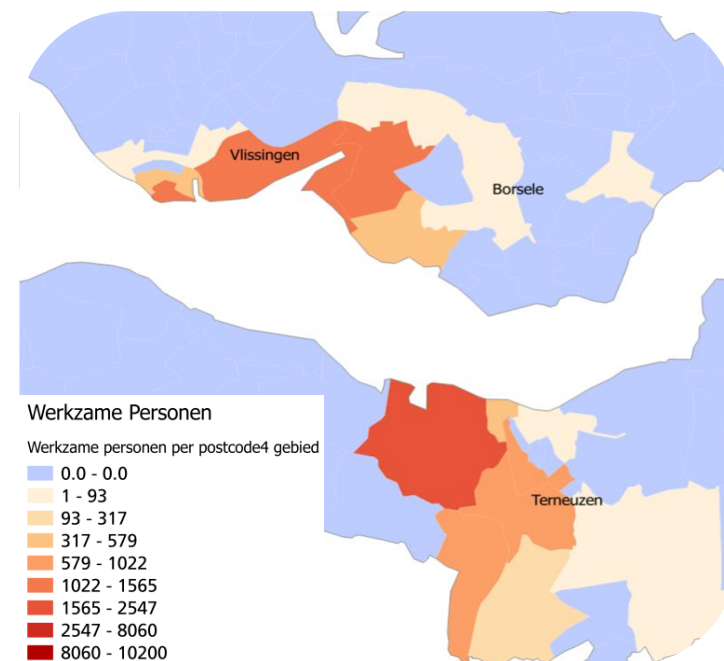
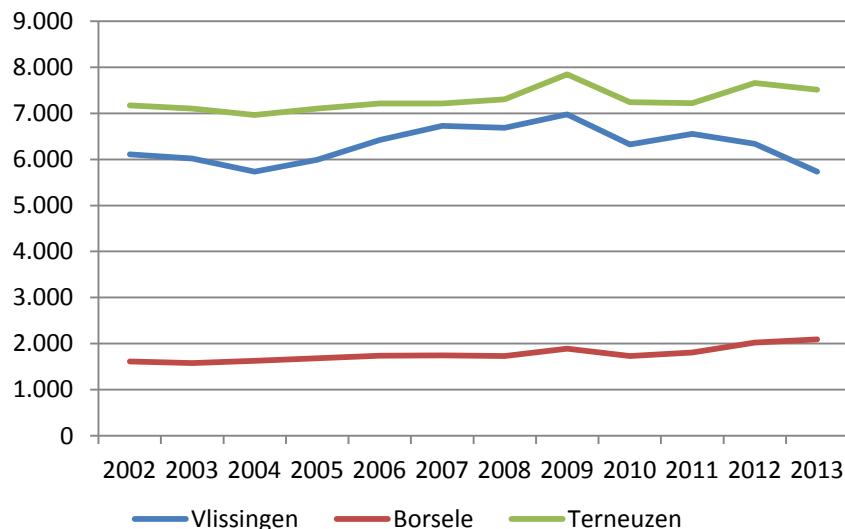
Tabel 5-28: Scheveningen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	621	885	822	626	595	141	149	88	129	128	124	28
Vervoer	598	866	801	608	571	124	128	67	100	95	98	8
Zeevaart	111	384	384	122	121	112	123	61	92	93	93	0
Binnenvaart	61	64	60	68	59	2	1	1	1	1	1	1
Wegvervoer	401	396	338	397	374	10	4	5	7	1	4	7
Spoorvervoer	25	22	19	20	17	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	23	19	19	16	15	14	18	19	28	32	25	19
Overslag/opslag	0	0	2	2	9	3	3	2	1	1	1	1
Vestigingsplaats	755	704	706	660	677	598	615	630	637	597	580	578
Industrie	431	397	403	379	375	327	331	357	366	353	335	317
Voedingsmiddelenindustrie	414	380	390	369	369	325	327	353	339	328	310	291
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transportmiddelenindustrie	17	17	13	10	6	2	4	4	27	25	25	26
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	244	236	232	213	241	218	245	238	229	176	190	208
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	71	71	68	61	53	39	35	42	68	55	53
Totaal	1.376	1.589	1.528	1.286	1.272	739	764	718	766	725	704	606

Bron: EUR obv LISA

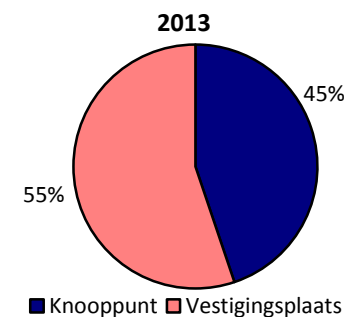
5.2.6 Scheldebekken

Figuur 5-6: Werkgelegenheid Scheldebekken 2013 in arbeidsplaatsen

In de Zeeuwse havens is voornamelijk werkgelegenheid in de chemische industrie, wegvervoer, scheepsbouw en dienstverlening aan het vervoer. De meeste transport en overslag gerelateerde werkgelegenheid is in Vlissingen, ook de scheepsbouw is hier voornamelijk gevestigd. In Terneuzen bepaalt de aanwezigheid van DOW de specialisatie in de chemische industrie. In 2013 zagen de havens een afname van de werkgelegenheid met 685 arbeidsplaatsen (-4,3%). Een belangrijke factor daarin is het faillissement van Thermphos. De andere sectoren lieten een lichte daling zien. Alleen in de op- en overslag was een toename van werkgelegenheid.

Ten opzichte van 11 jaar geleden is de werkgelegenheid licht toegenomen met 3%. Dit is het saldo van afname in de chemische en metaal industrie (-1500) en een toename in transport, overslag, overige industrie en dienstverlening.

Tabel 5-29: Scheldebekken: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	5.274	5.261	4.893	5.387	5.748	6.060	6.039	6.001	5.956	6.150	7.172	6.874
Vervoer	3.541	3.562	3.034	3.386	3.477	3.820	3.811	3.726	3.698	3.972	4.858	4.589
Zeevaart	41	39	34	41	55	32	39	85	114	82	77	70
Binnenvaart	727	349	353	425	385	379	359	502	458	502	511	358
Wegvervoer	2.753	3.152	2.630	2.902	3.016	3.390	3.394	3.119	3.102	3.361	4.235	4.126
Spoorvervoer	20	22	18	17	21	19	19	20	24	26	36	35
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.229	1.211	1.237	1.300	1.587	1.505	1.448	1.546	1.429	1.388	1.423	1.298
Overslag/opslag	504	488	622	701	684	735	780	729	829	790	891	987
Vestigingsplaats	9.614	9.435	9.426	9.389	9.619	9.627	9.679	10.713	9.342	9.437	8.849	8.463
Industrie	8.874	8.635	8.612	8.604	8.816	8.897	8.931	8.520	8.520	8.604	8.035	7.647
Voedingsmiddelenindustrie	516	497	525	525	498	512	510	524	508	516	529	475
Aardolie industrie	355	330	365	375	408	407	407	420	433	430	425	436
Chemische industrie	4.337	4.153	4.159	4.088	4.149	4.078	4.117	3.883	3.827	3.806	3.750	3.400
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	1.255	1.216	1.213	1.263	1.269	1.291	1.314	1.321	1.367	1.438	687	690
Transportmiddelenindustrie	1.498	1.545	1.449	1.471	1.571	1.572	1.521	1.518	1.290	1.345	1.483	1.469
Elektriciteitsproductie	623	614	580	547	564	560	560	618	607	604	661	667
Overig	290	280	321	335	357	477	502	236	488	465	500	510
Groothandel	241	231	225	224	229	196	205	216	204	211	218	213
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	499	569	589	561	574	534	543	1.977	618	622	596	603
Totaal	14.888	14.696	14.319	14.776	15.367	15.687	15.718	16.714	15.298	15.587	16.021	15.337

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-30: Vlissingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	2.890	2.771	2.593	2.848	3.216	3.481	3.425	3.279	3.145	3.448	3.952	3.796
Vervoer	2.029	1.960	1.677	1.873	2.046	2.311	2.302	2.150	2.069	2.382	2.860	2.750
Zeevaart	25	21	11	17	31	7	10	30	65	22	20	17
Binnenvaart	523	148	156	218	206	192	186	292	236	297	272	209
Wegvervoer	1.466	1.777	1.499	1.628	1.797	2.100	2.094	1.817	1.755	2.047	2.546	2.501
Spoorvervoer	15	15	11	10	12	12	12	10	13	16	22	23
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	731	732	721	774	990	929	841	936	841	870	878	800
Overslag/opslag	130	79	195	201	180	241	282	193	235	196	214	246
Vestigingsplaats	3.216	3.250	3.137	3.145	3.203	3.246	3.257	3.696	3.179	3.107	2.387	1.940
Industrie	2.972	3.004	2.871	2.867	2.923	2.966	2.976	3.024	2.827	2.771	2.070	1.654
Voedingsmiddelenindustrie	25	21	44	44	44	78	79	77	80	73	80	79
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	786	793	753	712	712	752	754	692	665	595	591	160
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	974	935	913	952	941	958	979	1.011	1.064	1.068	329	371
Transportmiddelenindustrie	1.148	1.213	1.117	1.101	1.171	1.122	1.111	1.178	947	961	992	977
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	4	0	0	4	4	2	6	6
Overig	39	42	44	58	51	56	53	62	67	72	72	61
Groothandel	37	35	29	29	27	38	39	56	60	66	69	64
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	207	211	237	249	253	242	242	616	292	270	248	222
Totaal	6.106	6.021	5.730	5.993	6.419	6.727	6.682	6.975	6.324	6.555	6.339	5.736

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-31: Borsele: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	309	314	339	375	334	341	368	386	400	402	446	501
Vervoer	8	3	3	40	1	0	17	28	1	2	2	2
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	2	2	0	2	0	0	2	3	0	1	1	0
Wegvervoer	7	2	2	37	1	0	15	25	1	1	1	1
Spoorvervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	26	23	26	31	32	11	11	19	18	20	21	22
Overslag/opslag	275	288	310	304	301	330	340	339	381	380	423	477
Vestigingsplaats	1.303	1.260	1.285	1.305	1.400	1.403	1.364	1.507	1.332	1.407	1.577	1.588
Industrie	1.208	1.162	1.179	1.193	1.279	1.311	1.263	1.222	1.227	1.296	1.461	1.468
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
Aardolie industrie	355	330	365	375	408	407	407	420	433	430	425	436
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	67	60	70	72	77	70	68	74	72	116	101	81
Transportmiddelenindustrie	201	196	202	237	274	314	268	208	208	235	364	371
Elektriciteitsproductie	585	576	542	509	520	520	520	520	514	515	571	577
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	0	0	9	9	13	13	15	18	17	21	25	29
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	95	98	97	103	108	79	86	267	88	90	91	91
Totaal	1.612	1.574	1.624	1.680	1.734	1.744	1.732	1.893	1.732	1.809	2.023	2.089

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-32: Terneuzen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid per sector in 2002-2013

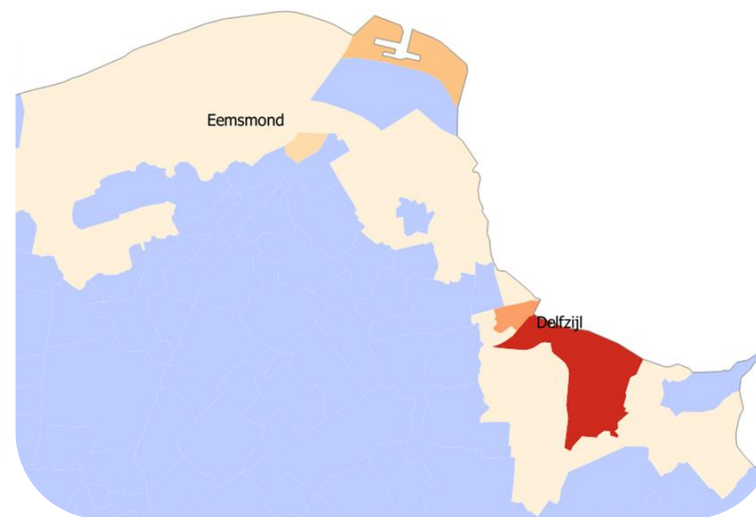
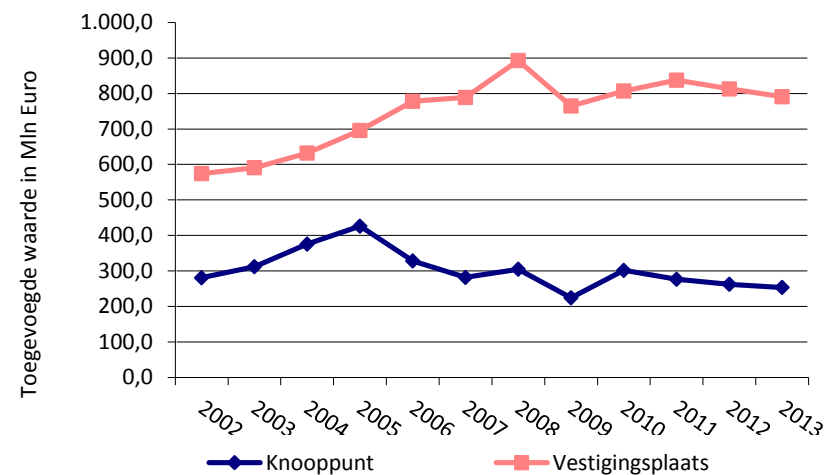
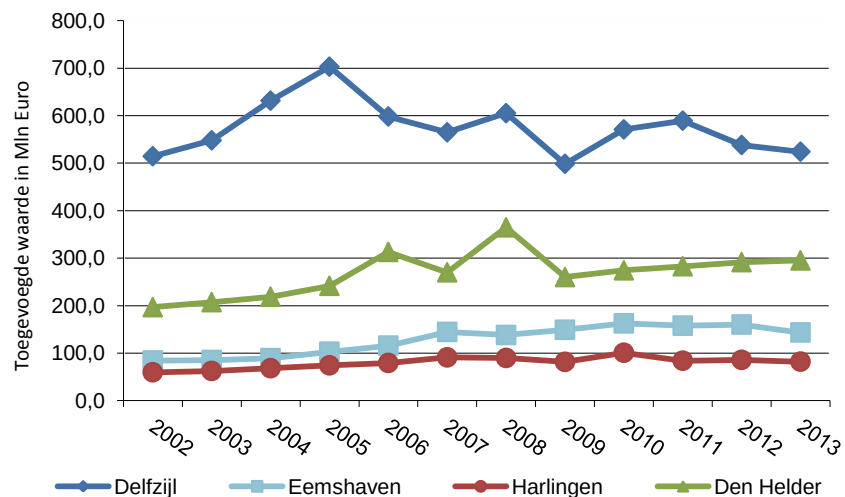
Hoofdsector en Subsector	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	2.076	2.176	1.961	2.165	2.198	2.238	2.246	2.335	2.411	2.300	2.775	2.577
Vervoer	1.505	1.599	1.354	1.474	1.430	1.509	1.492	1.547	1.628	1.588	1.997	1.837
Zeevaart	16	18	23	24	24	25	29	55	49	60	57	53
Binnenvaart	202	200	196	205	179	187	170	206	221	205	238	148
Wegvervoer	1.281	1.374	1.128	1.237	1.218	1.290	1.285	1.278	1.346	1.313	1.687	1.624
Spoorvervoer	6	7	7	7	9	7	8	9	11	10	14	12
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	472	456	490	495	565	565	596	591	570	498	524	476
Overslag/opslag	99	121	117	196	203	164	158	197	213	214	254	264
Vestigingsplaats	5.095	4.925	5.004	4.939	5.016	4.978	5.058	5.510	4.831	4.923	4.885	4.935
Industrie	4.694	4.469	4.562	4.544	4.614	4.620	4.692	4.274	4.466	4.537	4.504	4.525
Voedingsmiddelenindustrie	491	476	481	481	454	434	431	447	428	443	449	393
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	3.551	3.360	3.406	3.376	3.437	3.326	3.363	3.191	3.162	3.211	3.159	3.240
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	214	221	230	239	251	263	267	236	231	254	257	238
Transportmiddelenindustrie	149	136	130	133	126	136	142	132	135	149	127	121
Elektriciteitsproductie	38	38	38	38	40	40	40	94	89	87	84	84
Overig	251	238	277	277	306	421	449	174	421	393	428	449
Groothandel	204	196	187	186	189	145	151	142	127	124	124	120
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	197	260	255	209	213	213	215	1.094	238	262	257	290
Totaal	7.171	7.101	6.965	7.104	7.214	7.216	7.304	7.845	7.242	7.223	7.660	7.512

Bron: EUR obv LISA

5.3 Toegevoegde Waarde

5.3.1 Noordelijke Zeehavens

Figuur 5-7: Toegevoegde waarde Noordelijke Zeehavens (2013, x mln. euro)

Tabel 5-33: Noordelijke Zeehavens: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	280,7	312,0	375,5	426,0	328,1	281,7	304,8	224,3	301,6	276,5	262,4	253,6
Vervoer	216,4	251,7	315,4	354,0	250,9	203,5	203,1	128,7	198,8	162,1	140,0	127,1
Zeevaart	186,7	224,3	293,0	325,2	218,3	167,1	166,9	100,0	160,2	126,0	100,4	87,6
Binnenvaart	7,6	8,7	8,2	8,2	8,7	8,9	10,6	10,6	11,0	10,1	10,6	9,7
Wegvervoer	21,7	18,5	14,0	20,3	23,6	27,2	25,3	17,7	27,2	25,6	28,5	29,4
Spoorvervoer	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	35,9	32,1	29,0	33,5	31,5	34,3	51,0	56,7	61,3	61,5	69,9	67,9
Overslag/opslag	28,5	28,1	31,2	38,5	45,7	43,9	50,7	39,0	41,5	52,9	52,6	58,7
Vestigingsplaats	574,4	590,8	632,2	695,6	778,0	788,7	892,9	764,8	806,9	837,5	812,8	790,9
Industrie	457,2	469,9	504,3	581,0	650,5	655,1	745,6	618,9	665,9	675,8	647,8	626,1
Voedingsmiddelenindustrie	15,6	14,6	13,5	11,8	12,6	14,6	12,7	16,8	17,1	11,4	12,0	13,8
Aardolie industrie	7,5	9,5	11,3	18,9	14,2	15,1	20,2	14,6	5,6	11,8	22,3	22,4
Chemische industrie	137,1	133,6	144,8	153,4	148,2	167,0	195,7	153,5	194,5	224,3	174,5	181,3
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	86,7	92,1	117,3	127,7	123,5	119,9	115,5	105,0	95,6	95,6	95,7	87,2
Transportmiddelenindustrie	37,3	33,1	31,4	31,9	34,7	34,5	28,7	55,3	57,5	41,2	42,5	40,6
Elektriciteitsproductie	54,8	60,1	58,6	66,5	76,1	101,7	93,8	97,3	105,4	106,8	101,1	86,7
Overig	118,2	127,0	127,4	170,7	241,1	202,3	278,9	176,5	190,2	184,8	199,7	194,1
Groothandel	33,7	34,7	39,0	38,8	41,9	48,3	56,4	52,6	58,1	65,5	67,8	67,0
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	83,6	86,2	88,9	75,8	85,6	85,3	90,9	93,3	82,9	96,2	97,2	97,7
Totaal	855,1	902,8	1.007,8	1.121,6	1.106,1	1.070,3	1.197,7	989,1	1.108,5	1.113,9	1.075,3	1.044,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-34: Delfzijl: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2.002	2.003	2.004	2.005	2.006	2.007	2.008	2.009	2.010	2.011	2.012	2013
Knooppunt	204,7	230,1	275,9	337,2	229,9	180,3	193,9	133,9	191,3	175,3	159,6	153,7
Vervoer	167,0	195,2	239,2	293,2	187,9	138,4	141,0	81,6	131,5	107,3	89,0	79,1
Zeevaart	154,9	184,9	231,7	283,4	178,1	127,4	130,0	74,7	122,3	98,6	79,5	68,5
Binnenvaart	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,6	0,6	0,6	0,5
Wegvervoer	11,5	9,7	7,1	9,3	9,3	10,5	10,5	6,5	8,5	8,0	8,8	10,0
Spoorvervoer	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	20,8	18,3	18,0	19,7	11,9	15,9	21,4	29,7	33,0	30,9	32,1	32,9
Overslag/opslag	16,8	16,6	18,7	24,4	30,1	26,0	31,4	22,6	26,8	37,1	38,5	41,8
Vestigingsplaats	309,8	317,9	355,6	365,8	368,3	384,6	411,2	364,6	379,7	414,0	378,5	370,3
Industrie	258,4	262,3	295,3	321,4	318,3	333,8	354,8	310,6	327,5	353,7	316,3	311,2
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,0	0,3	0,3	0,3	0,2
Aardolie industrie	7,5	9,5	11,3	18,9	14,2	15,1	20,2	14,6	5,6	8,4	19,0	19,4
Chemische industrie	136,8	133,2	141,9	150,3	145,6	164,2	192,2	150,9	193,3	222,9	172,8	179,6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	73,1	81,3	106,1	115,8	111,5	107,3	101,8	86,5	72,1	74,6	72,4	62,9
Transportmiddelenindustrie	23,6	20,6	17,9	19,4	20,5	20,7	14,0	35,3	34,1	24,0	26,2	24,4
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	17,4	17,6	18,0	16,9	26,5	26,3	26,3	23,3	22,1	23,5	25,7	24,6
Groothandel	16,8	19,1	21,2	15,3	16,5	17,9	18,3	16,5	17,8	19,6	22,3	23,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	34,6	36,5	39,2	29,1	33,5	32,8	38,2	37,6	34,4	40,7	39,9	35,5
Totaal	514,4	547,9	631,5	703,0	598,2	564,8	605,1	498,5	571,0	589,3	538,1	524,1

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-35: Eemshaven: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	8,0	8,4	10,2	12,4	16,9	17,6	19,1	14,8	17,8	16,9	14,2	13,4
Vervoer	1,6	2,1	3,7	5,3	4,7	5,9	6,6	4,3	9,4	8,2	6,1	6,1
Zeevaart	0,0	0,6	2,5	3,0	2,7	2,2	2,2	1,4	2,4	2,3	0,2	0,2
Binnenvaart	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	0,4	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3
Wegvervoer	1,5	1,4	1,1	2,2	1,8	3,2	3,9	2,6	6,6	5,5	5,5	5,5
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1,8	1,9	1,8	1,6	6,2	5,0	4,9	4,4	4,5	4,6	5,0	4,9
Overslag/opslag	4,7	4,4	4,6	5,5	6,1	6,8	7,6	6,2	3,8	4,1	3,1	2,4
Vestigingsplaats	76,4	76,9	79,2	90,4	98,7	126,9	118,9	134,2	144,8	140,8	145,8	130,0
Industrie	61,9	64,1	64,5	75,4	83,7	111,3	102,3	111,4	123,5	118,7	118,4	104,8
Voedingsmiddelenindustrie	0,2	0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	3,4	4,1	0,2	0,2	0,2
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,3	0,3	2,9	3,1	2,6	2,7	2,3	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3,5	0,3	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	4,4	8,3	5,1	5,2	5,3
Transportmiddelenindustrie	0,3	0,3	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Elektriciteitsproductie	54,8	60,1	58,6	66,5	76,1	101,7	93,8	97,3	105,4	106,8	101,1	86,7
Overig	2,8	2,9	2,6	5,6	4,8	6,7	6,1	4,7	5,8	6,7	12,0	12,6
Groothandel	8,0	7,7	8,8	8,8	8,8	9,9	10,4	11,8	13,3	14,1	14,6	13,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6,5	5,1	5,9	6,2	6,3	5,8	6,2	10,9	8,0	8,0	12,8	11,3
Totaal	84,4	85,3	89,4	102,8	115,7	144,5	138,0	149,0	162,6	157,7	160,0	143,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-36: Harlingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	31,9	34,4	38,8	48,0	50,5	53,1	50,7	35,9	51,4	42,6	43,4	40,1
Vervoer	28,1	30,8	34,7	43,4	45,8	47,4	44,2	30,7	45,0	35,7	33,9	31,3
Zeevaart	19,1	22,2	27,9	34,1	33,3	34,0	32,8	21,1	31,9	22,2	18,7	16,5
Binnenvaart	1,6	2,0	2,0	2,1	2,3	2,3	2,7	3,1	3,4	2,9	3,6	3,3
Wegvervoer	7,4	6,6	4,9	7,3	10,2	11,0	8,7	6,5	9,7	10,6	11,7	11,5
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1,5	1,3	1,5	1,9	2,1	3,2	3,6	3,0	4,3	4,7	7,4	6,9
Overslag/opslag	2,3	2,3	2,6	2,6	2,6	2,5	2,8	2,2	2,1	2,3	2,1	1,9
Vestigingsplaats	27,7	28,0	29,3	26,2	28,8	37,8	39,1	45,6	49,3	41,4	42,3	41,9
Industrie	18,0	18,0	18,3	16,2	18,2	22,3	22,5	29,1	32,2	25,5	26,3	26,3
Voedingsmiddelenindustrie	7,9	7,9	7,6	6,4	7,2	8,9	8,1	9,4	8,5	7,1	7,5	8,2
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0,4	0,7	0,8	0,9	0,9	1,4	1,4	1,5	1,5	1,8	2,0	2,1
Transportmiddelenindustrie	7,6	6,9	7,5	7,2	8,1	9,2	9,8	14,6	17,5	12,0	11,6	10,9
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	2,2	2,5	2,3	1,8	2,0	2,8	3,2	3,6	4,7	4,6	5,1	5,1
Groothandel	3,3	3,2	4,0	4,5	5,3	8,7	9,9	8,2	9,2	8,5	8,3	8,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6,4	6,9	7,1	5,5	5,3	6,8	6,7	8,3	7,8	7,3	7,7	7,0
Totaal	59,6	62,4	68,1	74,2	79,3	91,0	89,8	81,5	100,7	84,0	85,7	81,9

Bron: EUR obv LISA en CBS data

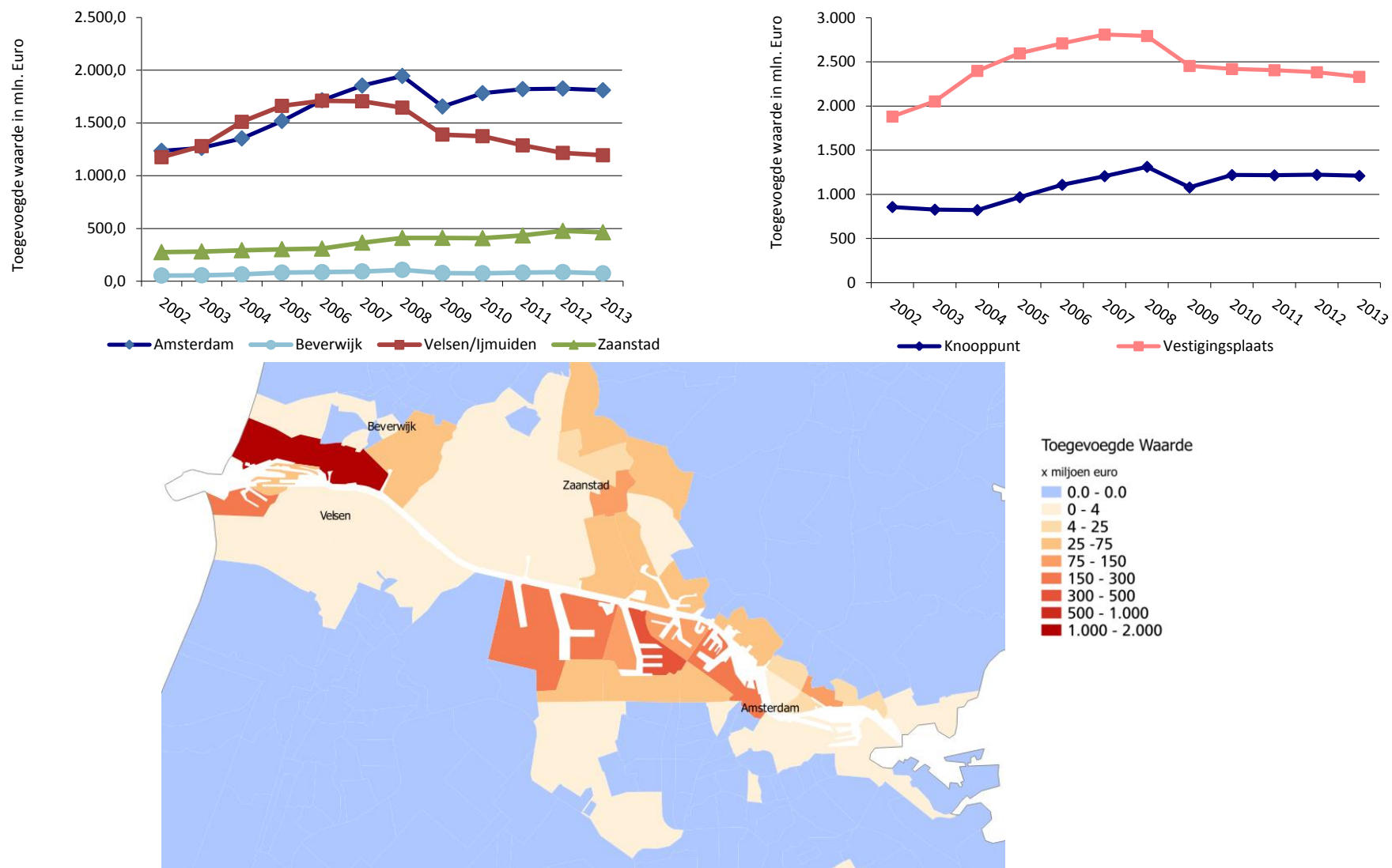
Tabel 5-37: Den Helder: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	36,1	39,2	50,7	28,4	30,8	30,7	41,2	39,7	41,1	41,6	45,2	46,4
Vervoer	19,6	23,6	37,7	12,1	12,5	12,0	11,3	12,1	12,8	11,0	10,9	10,6
Zeevaart	12,7	16,6	31,0	4,8	4,2	3,4	1,9	2,9	3,5	2,9	2,0	2,4
Binnenvaart	5,6	6,2	5,9	5,7	6,0	6,0	7,1	6,9	6,8	6,3	6,2	5,6
Wegvervoer	1,3	0,8	0,8	1,5	2,2	2,5	2,2	2,2	2,4	1,6	2,6	2,5
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11,7	10,6	7,7	10,4	11,4	10,2	21,1	19,6	19,5	21,3	25,4	23,2
Overslag/opslag	4,7	4,9	5,3	6,0	6,9	8,6	8,9	8,0	8,8	9,4	8,9	12,6
Vestigingsplaats	160,6	168,0	168,1	213,2	282,2	239,3	323,6	220,4	233,1	241,3	246,2	248,7
Industrie	118,8	125,5	126,2	168,0	230,3	187,7	265,9	167,8	182,7	177,8	186,8	183,9
Voedingsmiddelenindustrie	7,6	6,5	5,8	5,5	5,5	5,4	4,4	4,1	4,2	3,8	4,0	5,2
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	3,3	3,3	3,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2	1,0	1,3	1,4	1,7	1,7
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	9,7	9,8	10,4	11,0	11,1	11,1	12,2	12,5	13,8	14,0	16,2	17,0
Transportmiddelenindustrie	5,8	5,3	5,6	5,3	5,9	4,7	4,9	5,3	5,9	5,2	4,7	5,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	95,8	104,0	104,4	146,3	207,8	166,5	243,2	145,0	157,5	150,1	157,0	151,8
Groothandel	5,7	4,8	5,1	10,2	11,3	11,7	17,8	16,1	17,8	23,3	22,6	20,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	36,1	37,7	36,8	35,0	40,6	39,9	39,8	36,5	32,7	40,2	36,8	43,9
Totaal	196,7	207,2	218,8	241,6	313,0	270,0	364,8	260,1	274,2	282,9	291,4	295,1

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.3.2 Noordzeekanaalgebied

Figuur 5-8: Toegevoegde waarde Noordzeekanaalgebied (2013, x mln. euro)

Tabel 5-38: Noordzeekanaalgebied: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	858	828	823	968	1.109	1.207	1.313	1.079	1.220	1.217	1.222	1.210
Vervoer	465	442	423	480	544	597	649	515	552	527	539	547
Zeevaart	121	141	154	194	210	210	194	121	161	172	157	165
Binnenvaart	48	47	47	45	49	52	71	73	87	83	79	76
Wegvervoer	288	248	217	235	277	328	374	311	296	263	293	296
Spoorvervoer	8	7	6	6	8	8	10	9	9	9	10	10
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	184	177	183	204	224	254	270	222	268	284	295	289
Overslag/opslag	208	209	218	285	341	356	393	342	400	406	387	375
Vestigingsplaats	1.882	2.054	2.399	2.597	2.711	2.810	2.795	2.455	2.420	2.407	2.384	2.332
Industrie	1.520	1.673	1.989	2.186	2.252	2.254	2.239	1.909	1.854	1.834	1.816	1.752
Voedingsmiddelenindustrie	203	209	201	221	228	255	299	312	300	322	376	364
Aardolie industrie	52	66	81	115	94	97	75	28	18	30	67	60
Chemische industrie	235	257	313	320	319	342	359	219	266	277	255	241
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	802	905	1.144	1.249	1.286	1.200	1.130	985	1.015	957	877	853
Transportmiddelenindustrie	28	28	28	32	41	34	35	35	30	26	26	26
Elektriciteitsproductie	112	117	128	157	187	221	225	238	125	118	112	119
Overig	87	90	93	91	97	105	116	93	100	103	102	90
Groothandel	189	195	216	221	240	268	253	240	280	286	281	289
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	173	185	194	191	219	288	303	307	286	288	287	291
Totaal	2.740	2.882	3.223	3.566	3.820	4.017	4.107	3.534	3.640	3.624	3.606	3.542

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-39: Amsterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	676,4	659,2	660,2	769,0	908,3	945,8	1.054,7	905,1	1.007,4	1.007,3	999,9	1.001,1
Vervoer	389,1	370,9	355,8	391,2	460,1	483,5	545,7	449,4	474,2	455,1	469,6	483,9
Zeevaart	99,3	117,6	124,7	159,4	184,2	160,0	157,9	98,7	127,0	141,0	131,2	140,3
Binnenvaart	35,1	36,1	37,2	32,2	36,9	40,9	53,2	60,0	70,5	64,5	62,1	61,5
Wegvervoer	249,3	212,8	189,8	196,4	233,4	276,9	327,3	283,1	269,6	242,5	268,6	273,6
Spoorvervoer	5,3	4,4	4,2	3,3	5,6	5,7	7,2	7,6	7,1	7,1	7,7	8,5
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	115,8	112,3	114,5	123,0	135,5	143,3	156,0	137,5	165,4	181,5	179,4	179,2
Overslag/opslag	171,6	176,0	189,8	254,8	312,7	319,0	353,1	318,2	367,8	370,8	350,9	338,0
Vestigingsplaats	558,9	603,9	693,1	749,9	806,1	908,1	889,9	750,7	774,7	813,4	826,4	808,8
Industrie	348,6	372,2	438,9	495,8	508,3	527,8	509,5	373,5	388,1	412,4	433,5	405,5
Voedingsmiddelenindustrie	27,7	29,4	18,9	26,8	24,2	23,6	29,8	27,8	30,6	32,2	38,8	38,9
Aardolie industrie	40,9	54,3	67,7	95,8	76,7	81,1	57,4	21,3	13,0	23,2	51,4	45,5
Chemische industrie	186,2	200,2	242,8	250,3	260,5	277,1	269,0	176,0	219,6	223,9	209,5	195,9
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	28,9	29,0	33,3	33,8	37,8	24,9	22,0	22,1	23,1	32,8	32,2	33,0
Transportmiddelenindustrie	12,5	12,7	14,2	15,7	22,2	16,2	16,6	17,9	14,8	13,5	13,9	14,2
Elektriciteitsproductie	24,7	21,9	36,4	44,7	52,2	63,7	69,3	73,2	48,6	48,5	46,9	41,8
Overig	27,7	24,8	25,6	28,8	34,6	41,2	45,5	35,1	38,4	38,3	40,7	36,4
Groothandel	96,0	103,2	115,9	118,5	138,1	166,3	151,5	146,5	166,2	175,9	167,4	174,2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	114,3	128,6	138,3	135,5	159,7	213,9	228,9	230,8	220,4	225,1	225,5	229,1
Totaal	1.235,4	1.263,1	1.353,3	1.518,9	1.714,4	1.853,9	1.944,7	1.655,8	1.782,0	1.820,7	1.826,3	1.810,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-40: Beverwijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2.002	2.003	2.004	2.005	2.006	2.007	2.008	2.009	2.010	2.011	2.012	2013
Knooppunt	9,9	11,4	16,3	20,6	25,0	33,9	36,3	22,8	26,3	30,2	33,3	29,6
Vervoer	1,6	1,7	1,7	3,5	4,2	5,5	5,5	2,0	1,8	1,5	1,9	1,8
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Binnenvaart	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1
Wegvervoer	1,4	1,4	1,3	3,1	3,9	5,1	5,0	1,6	1,6	1,3	1,7	1,6
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4,4	6,0	10,6	13,2	16,5	21,7	21,0	16,9	21,0	24,7	27,1	23,5
Overslag/opslag	4,0	3,7	4,0	3,9	4,3	6,7	9,8	3,9	3,5	4,0	4,3	4,3
Vestigingsplaats	44,0	45,0	49,0	61,0	60,7	58,6	71,4	55,0	49,5	51,9	53,3	45,4
Industrie	27,6	29,1	32,1	42,8	40,4	36,0	48,3	32,3	29,1	31,9	34,0	26,4
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aardolie industrie	10,0	10,8	11,8	16,6	15,2	13,7	15,7	6,3	2,8	3,9	9,6	9,0
Chemische industrie	0,0	0,0	1,0	1,1	1,2	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3,5	3,1	3,1	5,1	4,1	2,9	2,9	2,1	2,1	1,3	1,3	1,3
Transportmiddelenindustrie	0,4	0,5	0,9	1,1	0,9	0,7	0,7	0,5	0,3	0,3	0,3	0,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	13,7	14,7	15,3	19,0	19,0	18,3	28,7	23,1	23,6	26,0	22,4	15,5
Groothandel	12,2	11,6	13,5	14,6	15,0	15,9	15,5	13,2	12,3	13,2	13,1	12,8
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4,2	4,3	3,4	3,6	5,4	6,7	7,5	9,5	8,2	6,8	6,2	6,2
Totaal	53,9	56,5	65,3	81,6	85,8	92,5	107,6	77,9	75,8	82,1	86,7	75,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-41: Velsen/IJmuiden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	143,8	133,1	132,0	162,3	158,5	193,2	186,2	123,3	144,6	135,4	144,1	134,1
Vervoer	70,7	63,5	60,8	80,1	75,1	90,4	80,5	51,0	59,7	53,5	52,9	45,8
Zeevaart	19,9	21,4	27,1	32,2	23,1	34,3	21,4	13,2	19,1	17,5	14,1	12,8
Binnenvaart	11,6	8,9	7,9	11,2	11,0	10,0	16,7	10,9	14,6	16,1	15,4	12,6
Wegvervoer	36,3	30,9	24,1	34,1	38,5	43,9	39,9	25,3	24,1	18,3	21,5	18,9
Spoorvervoer	2,8	2,3	1,7	2,6	2,4	2,1	2,4	1,6	1,9	1,6	1,9	1,5
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	59,6	57,6	55,9	66,1	70,0	85,0	88,1	63,4	75,3	72,2	81,5	79,1
Overslag/opslag	13,5	12,0	15,3	16,0	13,4	17,9	17,6	8,9	9,6	9,8	9,6	9,2
Vestigingsplaats	1.031,3	1.147,0	1.378,2	1.499,3	1.552,1	1.511,8	1.458,6	1.266,2	1.229,7	1.151,7	1.071,7	1.059,6
Industrie	927,9	1.046,0	1.275,5	1.396,2	1.447,2	1.406,9	1.355,0	1.164,1	1.111,5	1.037,3	953,1	937,0
Voedingsmiddelenindustrie	9,8	9,6	8,7	8,6	9,8	6,1	5,4	6,3	5,8	5,5	5,6	7,0
Aardolie industrie	1,0	1,3	1,6	2,3	1,8	2,0	2,2	0,0	2,2	3,3	6,1	5,3
Chemische industrie	24,6	31,6	42,6	43,0	36,9	45,8	70,1	19,8	19,0	19,1	11,0	10,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	756,8	860,7	1.086,4	1.190,5	1.225,4	1.151,3	1.081,3	940,5	968,4	901,0	826,0	798,8
Transportmiddelenindustrie	6,9	6,6	4,4	5,3	5,8	6,5	6,4	5,6	5,1	4,6	4,3	4,5
Elektriciteitsproductie	87,5	95,4	91,7	112,6	135,2	157,3	155,6	164,4	76,3	69,3	65,1	77,1
Overig	41,3	40,8	40,0	33,9	32,3	37,9	33,9	27,5	34,6	34,4	34,9	33,8
Groothandel	51,6	51,8	54,0	55,3	55,1	53,7	53,5	52,2	65,1	62,9	67,8	70,3
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	51,8	49,1	48,7	47,9	49,8	51,2	50,1	50,0	53,1	51,4	50,9	52,3
Totaal	1.175,1	1.280,1	1.510,2	1.661,6	1.710,6	1.705,1	1.644,7	1.389,5	1.374,3	1.287,1	1.215,7	1.193,7

Bron: EUR obv LISA en CBS data

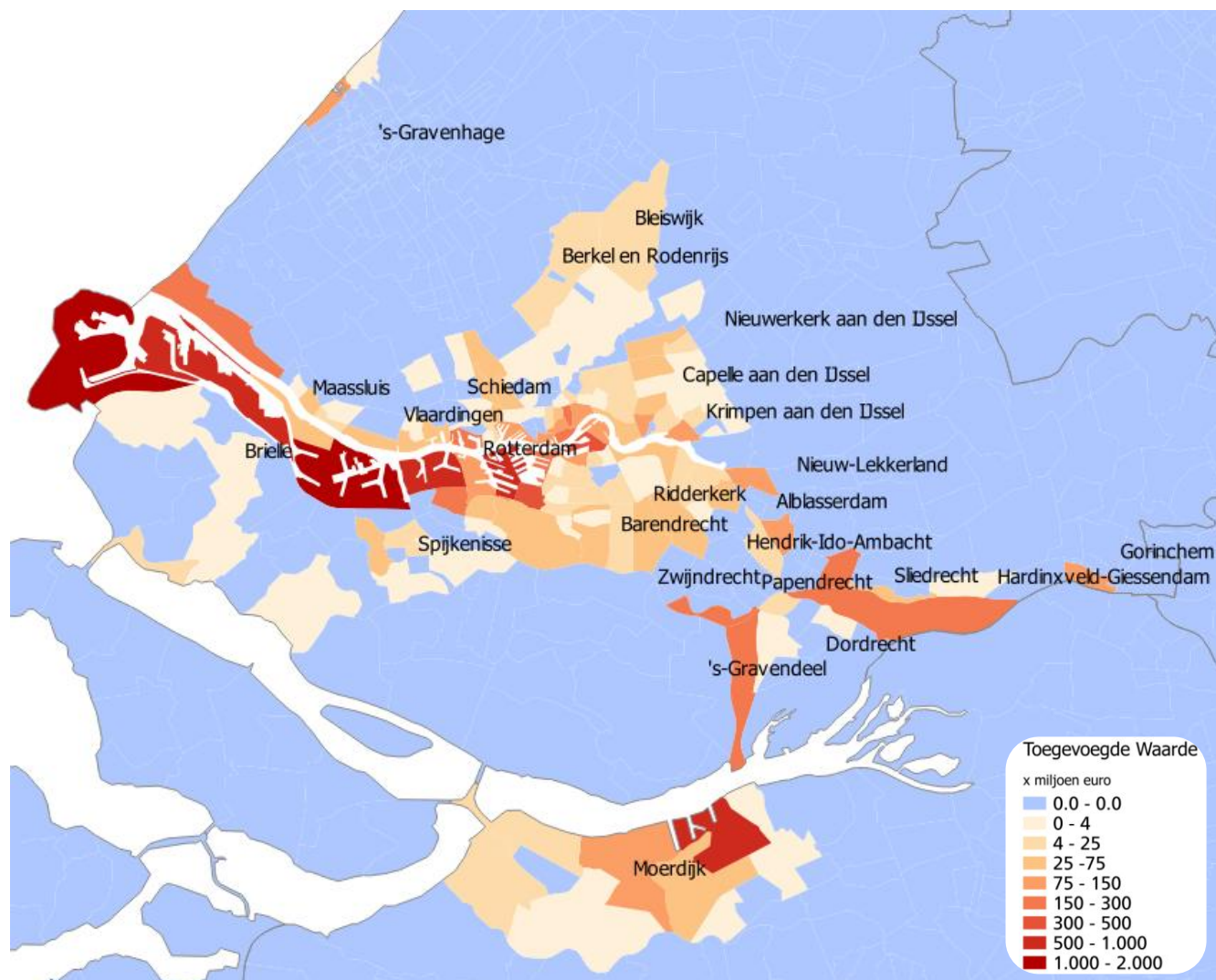
Tabel 5-42: Zaanstad: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	27,6	24,4	14,8	16,5	17,1	34,4	35,6	28,0	41,8	43,7	44,8	45,6
Vervoer	4,2	5,7	4,3	4,9	5,1	18,0	17,5	12,2	16,9	16,6	15,0	15,1
Zeevaart	1,6	1,5	1,9	2,6	2,7	15,2	14,8	9,2	14,4	13,3	11,8	11,8
Binnenvaart	1,1	1,3	1,2	1,1	1,0	0,9	1,1	1,6	1,5	2,1	1,6	1,7
Wegvervoer	1,4	2,8	1,3	1,2	1,4	1,9	1,6	1,4	0,9	1,3	1,5	1,6
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4,5	1,3	1,5	1,6	1,7	4,1	5,2	4,6	6,0	5,8	7,2	7,2
Overslag/opslag	19,0	17,4	9,0	10,0	10,4	12,2	12,9	11,1	19,0	21,3	22,6	23,2
Vestigingsplaats	247,9	257,8	279,0	287,2	291,8	331,6	374,8	383,0	366,5	390,2	432,2	418,0
Industrie	216,0	225,9	242,5	250,7	255,9	283,7	325,9	339,0	325,5	352,1	395,0	383,4
Voedingsmiddelenindustrie	165,9	169,9	173,1	186,0	194,2	225,6	264,0	278,0	263,9	284,7	331,9	318,3
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	24,5	24,9	26,8	25,5	20,5	18,8	19,5	22,7	27,0	33,8	34,2	33,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	13,1	12,7	21,7	19,6	18,7	20,6	23,7	20,1	21,3	22,0	17,8	20,1
Transportmiddelenindustrie	8,2	8,5	9,0	10,0	11,7	11,0	10,8	11,0	9,8	7,7	7,2	7,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	4,3	9,9	11,9	9,6	10,8	7,8	7,9	7,1	3,5	3,9	4,0	4,0
Groothandel	29,0	28,6	32,6	32,4	32,0	32,0	32,4	27,7	36,9	33,8	33,0	31,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2,9	3,3	3,9	4,1	3,9	15,9	16,5	16,3	4,0	4,3	4,3	3,0
Totaal	275,6	282,2	293,8	303,8	309,0	366,0	410,4	411,0	408,3	434,0	477,0	463,6

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.3.3 Rijn- en Maasmond

Figuur 5-9: Toegevoegde waarde Rijn- en Maasmond (2012, x 1000 euro)

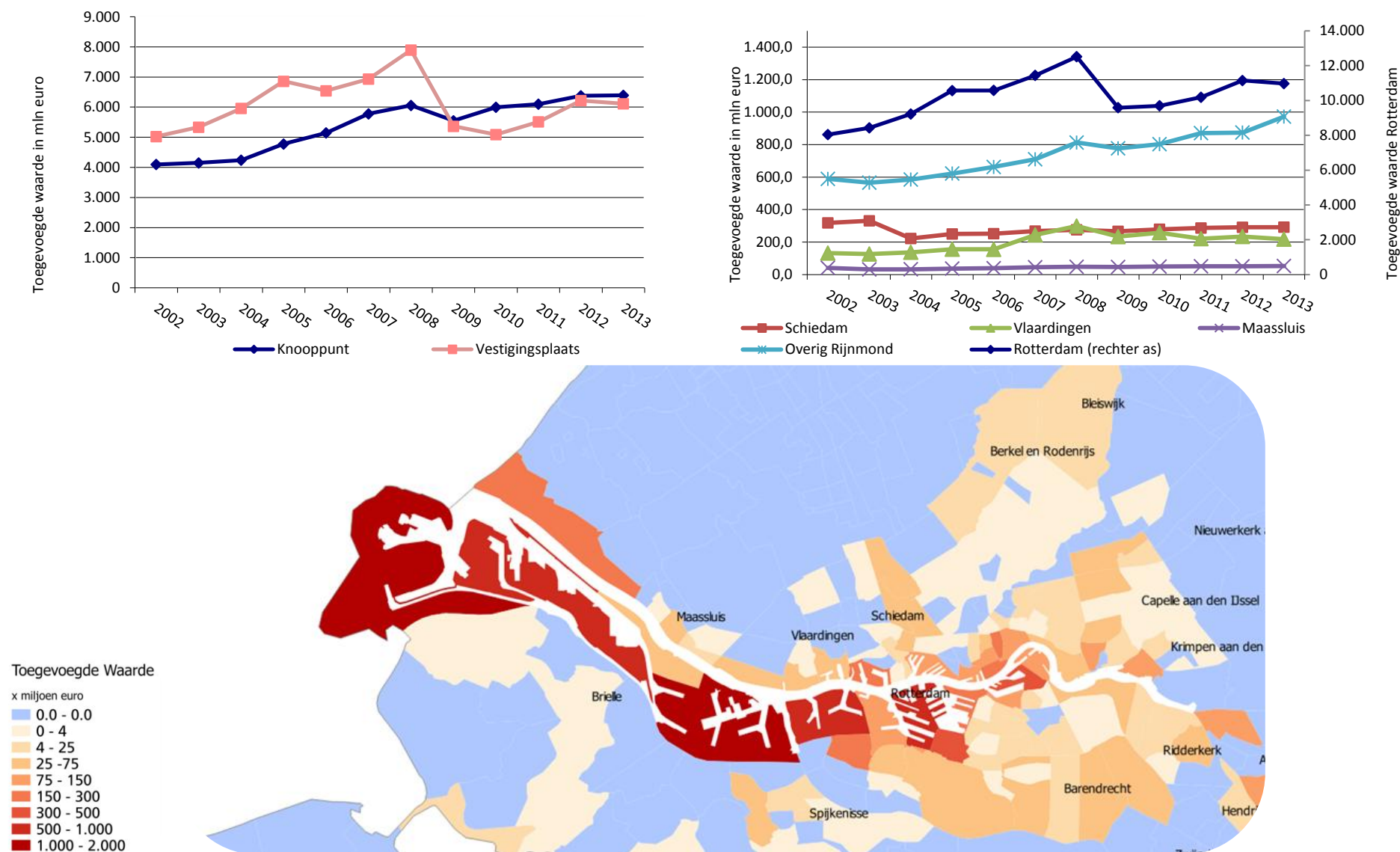
Tabel 5-43: Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	4.354	4.450	4.565	5.092	5.494	6.090	6.395	5.871	6.360	6.440	6.712	6.723
Vervoer	1.796	1.943	1.926	2.119	2.225	2.408	2.436	2.259	2.546	2.437	2.603	2.609
Zeevaart	314	413	502	554	500	479	375	227	321	313	268	219
Binnenvaart	299	357	346	344	353	346	411	422	584	532	511	521
Wegvervoer	960	1.009	917	1.062	1.211	1.421	1.464	1.429	1.441	1.390	1.616	1.655
Spoorvervoer	65	62	55	57	58	57	63	63	81	77	82	89
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	125	125
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.231	1.238	1.326	1.438	1.568	1.667	1.828	1.604	1.860	1.948	2.029	2.036
Overslag/opslag	1.326	1.270	1.312	1.535	1.701	2.015	2.132	2.008	1.954	2.055	2.080	2.078
Vestigingsplaats	6.610	6.910	7.675	8.677	8.567	9.102	10.123	7.218	6.980	7.411	8.096	8.072
Industrie	5.233	5.523	6.214	7.147	6.911	7.339	8.351	5.500	5.303	5.690	6.344	6.247
Voedingsmiddelenindustrie	264	272	276	331	312	332	395	386	367	368	386	397
Aardolie industrie	1.404	1.748	2.015	2.859	2.251	2.400	2.988	1.180	588	849	1.623	1.454
Chemische industrie	2.120	2.104	2.403	2.446	2.666	2.902	3.072	1.992	2.416	2.583	2.480	2.459
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	381	372	407	410	439	443	525	496	490	492	478	538
Transportmiddelenindustrie	349	317	290	271	306	318	340	390	384	326	324	325
Elektriciteitsproductie	387	387	483	485	564	568	621	666	658	668	654	564
Overig	329	323	340	345	373	378	411	391	400	404	400	510
Groothandel	751	705	757	836	906	963	922	869	934	952	956	1.009
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	626	681	704	694	750	799	850	849	743	770	795	817
Totaal	10.964	11.360	12.239	13.769	14.061	15.192	16.518	13.089	13.340	13.851	14.808	14.795

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.3.4 Rotterdam-Rijnmond

Figuur 5-10: toegevoegde waarde Rotterdam-Rijnmond (2013, x mln. euro)

Tabel 5-44: Rotterdam-Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	4.099	4.149	4.241	4.776	5.148	5.777	6.057	5.548	5.998	6.101	6.378	6.393
Vervoer	1.701	1.813	1.785	2.009	2.110	2.337	2.352	2.186	2.435	2.334	2.502	2.530
Zeevaart	281	341	408	501	447	447	334	191	262	259	218	181
Binnenvaart	291	348	338	337	346	343	408	419	576	525	505	516
Wegvervoer	908	962	878	1.015	1.157	1.386	1.424	1.396	1.397	1.350	1.571	1.618
Spoorvervoer	63	61	54	56	57	57	63	63	80	77	82	89
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	125	125
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	1.170	1.179	1.266	1.373	1.495	1.588	1.749	1.523	1.772	1.845	1.933	1.922
Overslag/opslag	1.227	1.157	1.191	1.394	1.542	1.852	1.956	1.840	1.791	1.922	1.943	1.941
Vestigingsplaats	5.024	5.334	5.959	6.858	6.542	6.933	7.896	5.364	5.090	5.514	6.219	6.113
Industrie	4.065	4.373	4.940	5.770	5.357	5.689	6.653	4.158	3.912	4.293	4.955	4.749
Voedingsmiddelenindustrie	185	197	204	264	245	265	327	316	292	296	315	318
Aardolie industrie	1.361	1.694	1.942	2.746	2.161	2.301	2.867	1.136	564	813	1.555	1.379
Chemische industrie	1.612	1.621	1.861	1.869	1.947	2.101	2.274	1.468	1.835	1.960	1.879	1.835
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	189	179	170	170	192	195	278	277	276	268	260	303
Transportmiddelenindustrie	182	163	132	102	108	120	125	127	121	111	112	123
Elektriciteitsproductie	373	371	468	460	540	542	596	637	622	633	619	531
Overig	162	149	162	159	164	165	186	196	201	213	215	259
Groothandel	517	490	537	605	658	693	656	616	657	672	676	744
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	442	471	482	483	527	551	587	589	521	549	589	620
Totaal	9.123	9.483	10.200	11.634	11.690	12.710	13.953	10.912	11.088	11.615	12.597	12.506

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-45: Rotterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	3.725	3.799	3.867	4.357	4.706	5.213	5.446	4.981	5.361	5.457	5.723	5.726
Vervoer	1.655	1.759	1.741	1.949	2.061	2.203	2.233	2.076	2.293	2.233	2.387	2.440
Zeevaart	257	312	378	458	416	365	269	149	203	202	167	153
Binnenvaart	285	340	332	330	340	333	398	405	557	511	491	504
Wegvervoer	892	945	870	1.004	1.146	1.345	1.382	1.343	1.335	1.319	1.523	1.571
Spoorvervoer	63	60	54	56	56	56	61	61	78	77	81	87
Pijpleiding	158	102	106	102	104	105	123	118	120	124	125	125
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	903	944	1.012	1.103	1.194	1.272	1.378	1.173	1.398	1.426	1.512	1.460
Overslag/opslag	1.168	1.096	1.115	1.306	1.451	1.738	1.836	1.732	1.670	1.798	1.824	1.826
Vestigingsplaats	4.317	4.629	5.356	6.212	5.876	6.230	7.073	4.609	4.338	4.729	5.424	5.245
Industrie	3.630	3.956	4.653	5.495	5.076	5.401	6.235	3.785	3.553	3.924	4.580	4.359
Voedingsmiddelenindustrie	166	178	184	237	227	246	305	294	264	267	279	282
Aardolie industrie	1.237	1.559	1.940	2.744	2.161	2.301	2.867	1.136	564	813	1.555	1.377
Chemische industrie	1.559	1.570	1.792	1.830	1.917	2.060	2.134	1.403	1.750	1.862	1.792	1.769
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	103	97	83	72	78	82	145	131	142	136	124	158
Transportmiddelenindustrie	92	86	94	73	78	87	91	81	77	69	66	65
Elektriciteitsproductie	367	364	447	426	499	512	568	611	612	622	609	527
Overig	107	102	112	113	116	114	125	129	144	155	155	180
Groothandel	304	275	300	320	358	366	341	327	353	363	365	377
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	384	398	403	397	442	464	497	497	431	442	479	509
Totaal	8.042	8.429	9.223	10.569	10.582	11.444	12.519	9.589	9.699	10.186	11.147	10.971

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-46: Schiedam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	20,4	15,7	14,3	13,1	15,3	15,9	28,3	25,4	27,7	29,8	35,6	26,6
Vervoer	2,1	3,1	1,6	1,4	0,9	0,8	0,8	1,4	3,8	3,6	3,5	3,1
Zeevaart	0,5	0,4	0,5	0,6	0,4	0,3	0,3	0,2	0,9	0,6	0,3	0,2
Binnenvaart	0,5	1,0	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,5	0,7	0,8	0,7	0,6
Wegvervoer	1,1	1,7	0,7	0,4	0,3	0,2	0,2	0,7	2,1	2,2	2,5	2,2
Spoorvervoer	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	17,5	11,7	11,8	10,8	13,4	14,0	26,5	22,9	22,9	25,3	30,7	22,6
Overslag/opslag	0,8	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	1,1	1,1	0,9	0,8	1,4	1,0
Vestigingsplaats	297,5	315,0	207,7	236,7	236,3	251,6	247,1	240,6	251,2	256,6	255,3	265,2
Industrie	214,6	221,9	103,6	91,1	99,8	108,4	116,5	118,0	120,6	116,0	117,1	124,0
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	6,7	6,5	6,8	8,4	8,8	15,6	16,5	17,6	18,4
Aardolie industrie	124,6	134,3	2,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7
Chemische industrie	17,2	18,7	21,0	0,0	0,0	0,0	0,0	5,2	11,2	9,6	8,5	8,2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	21,1	22,4	26,7	26,4	27,1	27,4	30,7	31,6	30,9	28,2	31,0	31,5
Transportmiddelenindustrie	21,6	17,2	18,5	17,4	21,9	23,5	22,1	22,5	20,4	18,4	16,1	15,6
Elektriciteitsproductie	6,3	7,3	11,2	13,7	16,4	20,1	16,0	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	23,9	22,1	24,2	24,8	27,9	30,7	39,2	35,5	42,5	43,3	43,9	48,6
Groothandel	42,8	41,7	45,5	80,9	67,5	73,9	61,2	55,9	60,8	59,6	58,0	58,5
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	40,0	51,5	58,5	64,6	69,0	69,2	69,4	66,6	69,8	80,9	80,2	82,7
Totaal	317,9	330,7	222,0	249,8	251,6	267,4	275,4	266,0	278,9	286,3	290,9	291,8

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-47: Vlaardingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	56,6	57,6	50,6	66,1	75,8	158,3	143,8	142,0	171,6	134,8	142,7	121,8
Vervoer	17,3	19,1	9,3	13,4	13,7	87,0	87,2	88,6	111,5	74,7	89,6	68,1
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	39,2	38,6	25,7	36,2	37,0	34,0	13,3
Binnenvaart	2,9	4,3	2,2	2,8	2,3	5,7	5,9	9,4	13,6	9,2	9,0	8,5
Wegvervoer	14,1	14,5	7,0	10,3	11,2	40,8	41,2	51,6	59,5	28,0	45,5	45,2
Spoorvervoer	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	1,4	1,5	1,9	2,2	0,5	1,2	1,2
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4,4	5,6	5,0	5,6	7,1	5,5	5,0	5,2	6,1	6,2	7,2	9,0
Overslag/opslag	34,8	32,9	36,3	47,1	55,0	65,8	51,5	48,1	54,0	53,9	45,9	44,6
Vestigingsplaats	75,8	69,0	86,8	90,0	79,3	86,3	154,8	91,5	86,3	86,3	91,7	96,2
Industrie	60,2	54,1	71,0	72,3	59,6	63,7	134,9	72,7	62,2	65,4	71,5	74,9
Voedingsmiddelenindustrie	12,3	13,3	13,9	14,2	4,9	5,3	6,5	6,2	5,3	5,5	6,2	8,5
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	7,6	1,3	15,1	14,5	12,2	14,7	77,0	14,7	17,5	18,9	20,2	18,6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	24,0	24,0	26,7	29,2	32,0	33,8	41,0	42,2	34,0	35,9	39,9	43,5
Transportmiddelenindustrie	10,5	9,8	10,5	6,3	1,6	1,7	1,6	0,9	1,0	0,8	0,9	1,0
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	3,5	3,9	3,2	3,2	2,7	1,2	0,9	0,9	0,0
Overig	5,8	5,6	4,9	4,7	4,9	4,9	5,5	6,0	3,1	3,4	3,4	3,4
Groothandel	13,2	12,2	13,1	14,8	16,7	19,7	16,7	13,5	18,6	15,1	14,3	15,4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2,3	2,7	2,6	2,9	3,0	2,9	3,3	5,3	5,6	5,7	5,9	6,0
Totaal	132,3	126,5	137,4	156,1	155,1	244,5	298,6	233,5	257,9	221,1	234,4	218,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-48: Maassluis: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	29,3	20,1	20,8	23,8	24,9	30,2	32,6	29,4	33,9	37,4	33,2	32,8
Vervoer	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	2,2	1,8	1,8	1,7	1,5	1,3
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Binnenvaart	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	2,2	1,8	1,8	1,7	1,5	1,3
Wegvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	27,6	18,1	18,8	21,9	23,0	28,4	30,4	27,6	32,1	35,8	31,7	31,4
Overslag/opslag	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vestigingsplaats	12,0	11,6	11,9	13,0	14,1	14,7	15,1	17,1	15,1	13,5	17,3	20,0
Industrie	7,0	6,6	7,0	7,7	8,1	10,0	10,4	13,1	11,7	10,2	13,3	15,7
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	5,4	4,8	5,0	5,5	5,8	6,5	7,0	7,2	8,5	7,4	9,0	8,9
Transportmiddelenindustrie	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,8	0,8	3,4	3,2	2,8	2,8	2,9
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	1,4	1,7	1,9	2,0	2,2	2,7	2,7	2,4	0,0	0,0	1,6	3,9
Groothandel	2,9	2,8	2,5	2,9	2,9	2,4	2,1	1,9	2,1	1,9	2,6	2,8
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2,1	2,2	2,3	2,4	3,0	2,4	2,5	2,2	1,3	1,3	1,4	1,4
Totaal	41,3	31,7	32,7	36,8	39,0	44,9	47,6	46,5	49,0	50,9	50,6	52,7

Bron: EUR obv LISA en CBS data

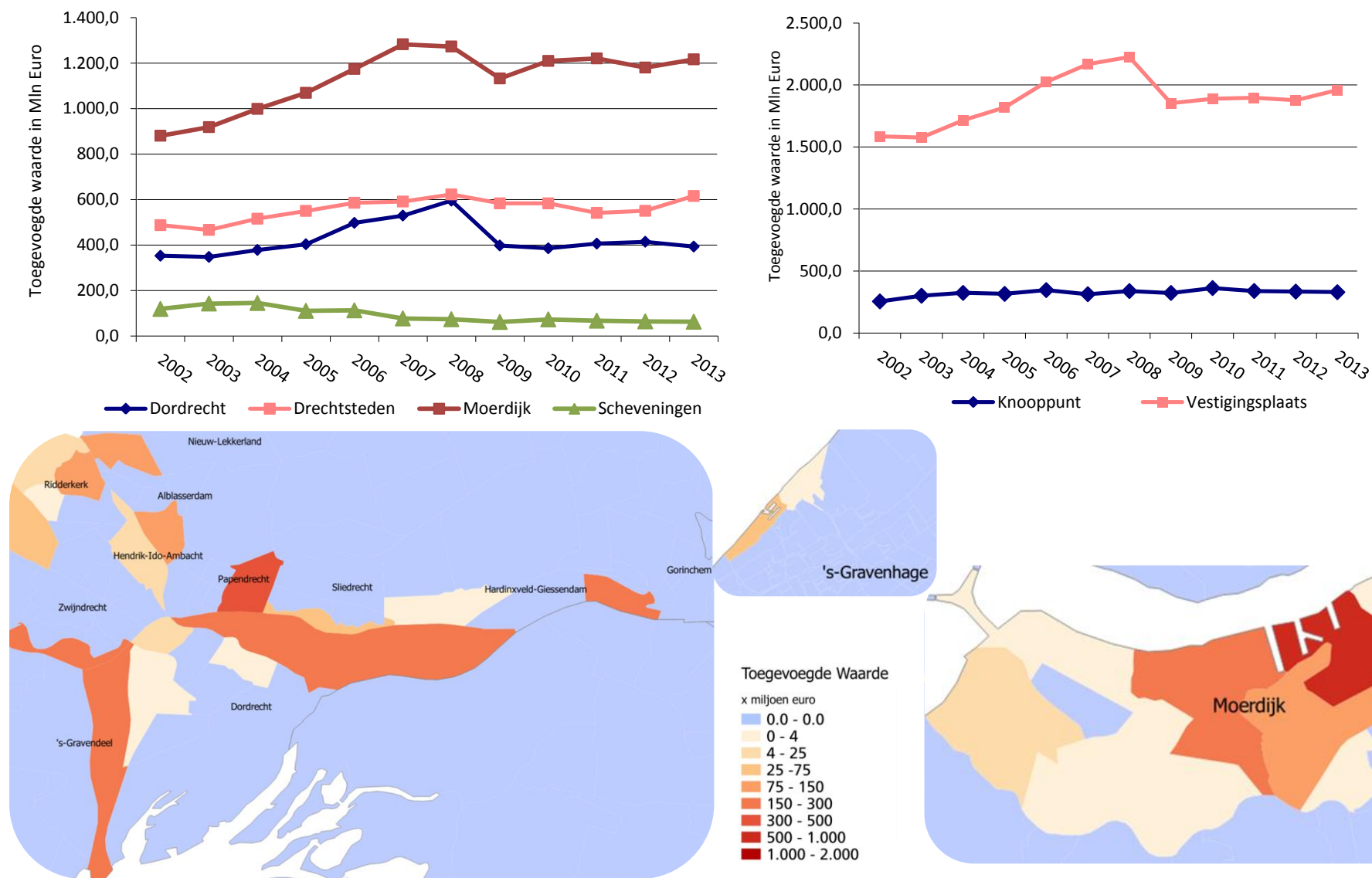
Tabel 5-49: Overig Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	267,4	256,9	288,0	315,9	325,3	359,5	406,6	370,7	403,5	441,9	443,3	486,0
Vervoer	25,5	29,7	31,3	44,2	32,4	44,4	29,0	18,2	24,2	21,4	19,7	17,4
Zeevaart	24,4	28,3	29,7	42,2	30,7	42,5	26,6	15,9	22,0	19,3	17,0	15,0
Binnenvaart	1,1	1,5	1,6	2,0	1,8	2,0	2,3	2,3	2,2	2,1	2,7	2,4
Wegvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	218,1	200,0	218,4	231,3	257,3	267,9	310,1	294,3	312,4	351,2	351,6	399,0
Overslag/opslag	23,9	27,2	38,3	40,4	35,6	47,2	67,5	58,2	66,9	69,3	72,0	69,6
Vestigingsplaats	321,3	308,8	297,0	306,3	337,0	350,2	406,1	406,4	399,3	428,9	430,9	486,5
Industrie	153,1	134,7	106,0	104,3	113,5	106,5	156,3	169,8	164,2	177,0	173,0	175,6
Voedingsmiddelenindustrie	6,4	5,6	6,4	5,8	6,4	7,1	7,7	7,6	6,4	6,9	11,6	8,6
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	28,5	30,5	33,0	24,8	17,7	26,9	63,2	45,4	56,2	69,3	58,1	39,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	35,7	30,7	28,7	36,2	49,8	45,3	53,7	65,0	61,4	60,2	56,3	61,4
Transportmiddelenindustrie	58,2	50,1	9,4	5,6	6,3	7,0	9,6	19,7	19,4	19,7	26,4	39,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	9,5	17,4	20,1	7,5	9,0	9,6	9,6	9,6	9,6	3,7
Overig	24,3	17,7	19,1	14,5	13,1	12,8	13,1	22,5	11,1	11,3	11,0	23,2
Groothandel	154,4	158,2	175,3	186,3	212,7	231,0	234,2	218,5	222,5	233,0	235,8	290,0
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	13,8	16,0	15,7	15,7	10,8	12,7	15,6	18,0	12,6	19,0	22,1	21,0
Totaal	588,8	565,7	585,1	622,2	662,3	709,7	812,7	777,0	802,8	870,8	874,2	972,5

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.3.5 Overig Rijn- en Maasmond

Figuur 5-11: Toegevoegde waarde overig Rijn- en Maasmond (2013, x mln. euro)

Tabel 5-50: Overig Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	255,0	300,7	323,4	315,5	346,3	313,2	338,3	323,2	362,5	339,1	334,0	329,3
Vervoer	94,6	130,1	141,6	109,3	114,9	70,6	84,0	72,9	111,8	102,6	100,9	78,7
Zeevaart	32,4	72,8	94,1	53,5	52,3	32,3	40,8	36,6	58,8	54,3	50,0	37,8
Binnenvaart	7,6	8,8	7,2	7,6	7,5	3,4	3,1	2,8	8,3	7,4	5,7	4,1
Wegvervoer	52,9	47,1	39,0	46,9	53,8	34,6	39,9	33,3	44,2	40,5	44,9	36,6
Spoorvervoer	1,7	1,5	1,3	1,3	1,3	0,3	0,2	0,2	0,5	0,4	0,4	0,2
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	61,1	58,3	60,3	64,9	72,7	79,6	78,5	81,8	87,8	102,9	96,4	114,4
Overslag/opslag	99,3	112,3	121,6	141,3	158,7	163,0	175,8	168,5	163,0	133,5	136,7	136,2
Vestigingsplaats	1.585,9	1.575,8	1.715,5	1.819,1	2.025,0	2.168,8	2.227,2	1.853,3	1.889,9	1.897,5	1.876,5	1.959,7
Industrie	1.168,0	1.150,1	1.273,3	1.376,2	1.553,9	1.649,9	1.698,2	1.341,8	1.390,9	1.397,1	1.389,7	1.498,1
Voedingsmiddelenindustrie	79,7	75,7	71,5	66,6	67,4	66,9	67,1	70,1	75,2	72,1	71,4	79,4
Aardolie industrie	42,8	54,3	73,5	113,4	89,8	99,2	120,6	44,6	23,9	36,2	68,4	74,6
Chemische industrie	507,2	483,0	541,6	576,8	719,3	800,5	798,3	523,1	581,3	623,3	600,9	623,3
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	191,8	193,3	236,6	240,5	246,6	248,1	247,1	218,7	213,5	223,8	217,9	235,3
Transportmiddelenindustrie	166,1	154,1	157,4	169,0	198,3	197,9	214,7	262,2	262,7	215,1	211,5	202,0
Elektriciteitsproductie	13,7	15,4	14,9	24,6	24,1	25,1	24,8	28,3	35,8	35,7	34,9	32,6
Overig	166,6	174,2	177,9	185,3	208,4	212,3	225,5	194,8	198,5	191,0	184,8	250,8
Groothandel	234,4	214,8	220,1	231,7	248,0	270,5	266,5	252,2	276,8	279,2	279,9	265,1
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	183,5	210,8	222,1	211,1	223,1	248,4	262,6	259,4	222,2	221,2	206,9	196,5
Totaal	1.840,9	1.876,5	2.038,9	2.134,5	2.371,3	2.482,0	2.565,5	2.176,5	2.252,4	2.236,6	2.210,5	2.289,0

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-51: Dordrecht: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	55,1	71,2	77,2	80,7	76,0	88,7	95,8	100,1	113,1	112,0	105,4	108,6
Vervoer	32,6	34,6	37,1	39,5	27,4	28,0	33,1	38,4	65,3	58,4	54,4	45,4
Zeevaart	19,8	23,1	27,8	30,5	17,1	17,1	24,5	31,4	46,8	42,9	39,2	36,9
Binnenvaart	3,0	3,5	2,8	2,6	2,7	2,3	1,9	1,5	6,0	5,2	3,6	2,0
Wegvervoer	9,4	7,6	6,3	6,1	7,3	8,4	6,5	5,4	12,1	9,9	11,3	6,3
Spoorvervoer	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3	0,2
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	15,2	17,1	19,3	18,7	21,5	26,3	22,2	23,9	24,2	26,1	24,0	24,4
Overslag/opslag	7,3	19,5	20,8	22,5	27,0	34,4	40,5	37,8	23,6	27,5	26,9	38,8
Vestigingsplaats	298,1	276,7	301,3	323,1	421,7	441,2	499,7	298,1	272,8	294,5	309,3	284,8
Industrie	242,3	215,1	238,6	267,8	366,1	381,9	437,7	236,1	220,7	234,6	242,6	233,0
Voedingsmiddelenindustrie	4,9	5,1	5,4	4,9	5,2	9,3	11,0	11,4	11,3	8,2	6,9	7,4
Aardolie industrie	24,5	31,4	44,6	66,0	52,4	55,2	65,8	24,3	14,8	22,1	43,8	40,7
Chemische industrie	186,9	151,0	156,2	160,0	261,0	262,9	304,8	148,7	138,3	149,5	140,9	136,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	3,0	3,1	3,2	3,6	3,3	3,6	5,3	7,1	8,5	7,7	6,9	6,9
Transportmiddelenindustrie	6,2	5,7	6,3	7,7	8,6	14,4	14,6	16,9	16,9	13,5	12,2	8,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	16,9	18,8	22,9	25,6	35,6	36,6	36,2	27,6	31,0	33,7	31,8	32,9
Groothandel	34,2	27,7	25,2	24,8	25,2	27,9	29,4	26,9	28,2	34,1	43,6	29,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	21,6	34,0	37,6	30,5	30,5	31,3	32,6	35,2	23,8	25,8	23,1	22,0
Totaal	353,1	347,9	378,6	403,8	497,7	529,9	595,5	398,2	385,9	406,5	414,6	393,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-52: Drechtsteden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	4,5	10,7	21,1	9,8	24,3	4,9	5,2	5,4	6,4	5,2	5,6	8,2
Vervoer	0,8	7,3	14,3	3,0	17,0	0,3	0,1	0,1	1,2	1,1	1,1	1,0
Zeevaart	0,1	6,6	13,8	2,5	16,6	0,0	0,0	0,0	0,5	0,4	0,4	0,4
Binnenvaart	0,7	0,8	0,4	0,5	0,5	0,3	0,1	0,1	0,7	0,7	0,7	0,6
Wegvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	0,8	0,9	1,0	0,9	1,5	1,8	1,9	1,9	2,7	2,4	2,8	5,6
Overslag/opslag	2,9	2,5	5,9	5,8	5,8	2,8	3,1	3,4	2,6	1,7	1,6	1,7
Vestigingsplaats	483,2	456,1	494,9	540,6	561,7	586,6	617,7	578,0	576,9	536,4	545,1	607,6
Industrie	396,7	382,5	420,8	463,8	478,0	493,8	530,4	498,3	483,8	440,7	454,6	526,1
Voedingsmiddelenindustrie	16,5	17,5	18,1	19,4	18,7	19,4	23,6	24,6	30,6	33,5	36,0	33,3
Aardolie industrie	18,4	22,9	28,9	47,4	37,4	44,0	52,8	19,5	9,1	13,7	24,2	33,3
Chemische industrie	30,6	24,9	25,3	33,1	33,3	33,5	44,5	26,9	24,4	15,6	15,1	17,5
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	113,8	114,1	143,6	152,8	155,6	160,2	153,7	125,4	118,0	117,6	118,7	133,0
Transportmiddelenindustrie	155,8	142,5	145,2	155,4	183,8	178,0	194,4	238,5	235,1	192,2	190,9	185,2
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	61,6	60,6	59,6	55,7	49,3	58,7	61,4	63,3	66,6	68,0	69,8	123,9
Groothandel	81,9	68,4	67,3	71,7	75,6	86,5	80,2	73,4	84,2	88,0	83,2	74,4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4,6	5,2	6,8	5,1	8,1	6,3	7,1	6,3	8,9	7,7	7,4	7,1
Totaal	487,7	466,8	516,0	550,4	586,0	591,5	622,8	583,4	583,4	541,7	550,7	615,9

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-53: Moerdijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	155,8	148,9	148,4	176,7	199,4	201,5	217,9	209,0	226,2	205,3	208,3	208,4
Vervoer	24,3	20,4	16,0	20,8	26,7	27,0	34,7	29,1	33,2	32,0	35,0	31,8
Zeevaart	1,1	1,1	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,4	0,0	0,0	0,3	0,5
Binnenvaart	0,8	0,8	0,6	0,8	1,0	0,8	1,0	1,1	1,5	1,4	1,4	1,3
Wegvervoer	22,4	18,5	14,7	19,2	25,0	25,7	33,1	27,6	31,7	30,5	33,3	29,9
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	42,4	38,1	37,8	43,0	47,4	48,9	51,3	52,7	56,3	69,1	65,3	80,9
Overslag/opslag	89,2	90,4	94,7	112,9	125,3	125,6	132,0	127,2	136,7	104,3	108,1	95,7
Vestigingsplaats	725,2	770,0	850,6	892,9	975,3	1081,7	1055,4	924,0	983,7	1015,7	972,4	1008,4
Industrie	471,8	500,8	567,6	604,0	668,2	738,1	700,1	576,1	653,9	692,5	664,1	702,9
Voedingsmiddelenindustrie	2,2	2,3	2,3	2,4	2,2	2,3	2,8	3,1	2,7	2,7	1,6	4,3
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,7	0,0	0,4	0,4	0,7
Chemische industrie	289,7	307,2	360,0	383,7	425,1	504,1	449,1	347,5	418,6	458,2	444,9	469,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	75,0	76,1	89,9	84,1	87,7	84,3	88,1	86,1	87,0	98,4	92,3	95,4
Transportmiddelenindustrie	3,1	5,0	5,1	5,3	5,4	5,3	5,5	6,4	8,8	7,8	6,9	6,9
Elektriciteitsproductie	13,7	15,4	14,9	24,6	24,1	25,1	24,8	28,3	35,8	35,7	34,9	32,6
Overig	88,1	94,8	95,4	104,0	123,6	117,0	127,9	103,8	100,9	89,3	83,2	94,1
Groothandel	101,2	102,3	110,4	118,4	127,1	136,8	135,5	132,6	143,6	140,6	135,7	141,8
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	152,1	166,9	172,6	170,5	180,0	206,8	219,9	215,3	186,2	182,5	172,6	163,7
Totaal	881,0	918,9	999,1	1069,6	1174,7	1283,2	1273,4	1133,0	1209,9	1221,0	1180,8	1216,8

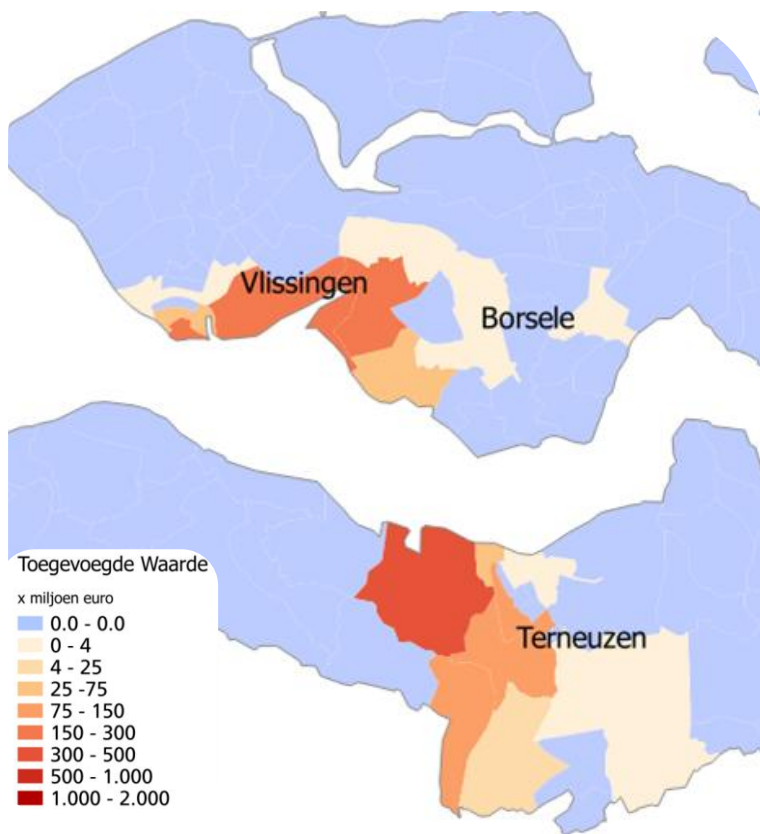
Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-54: Scheveningen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

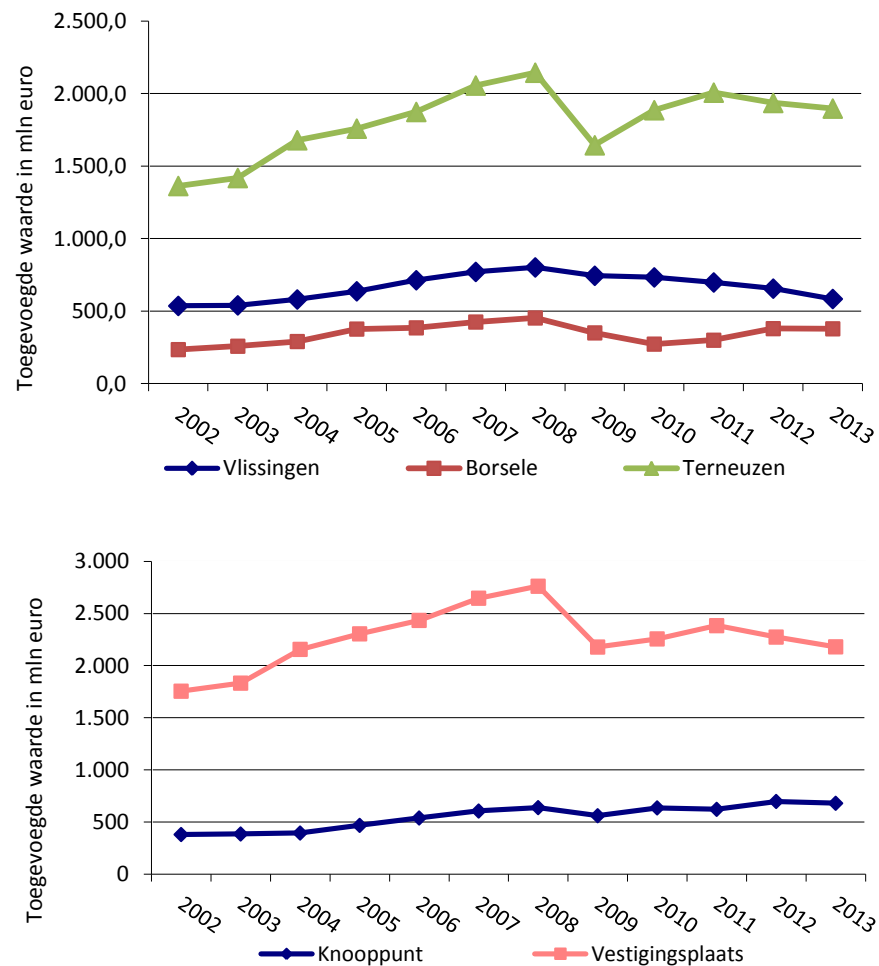
Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	39,7	70,0	76,6	48,4	46,6	18,0	19,4	8,6	16,7	16,5	14,8	4,1
Vervoer	36,9	67,8	74,2	46,1	43,7	15,3	16,0	5,2	12,1	11,1	10,4	0,5
Zeevaart	11,4	41,9	51,8	19,7	17,9	14,6	15,7	4,9	11,5	11,0	10,1	0,0
Binnenvaart	3,1	3,7	3,4	3,7	3,4	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Wegvervoer	21,1	21,0	17,9	21,6	21,5	0,6	0,2	0,3	0,4	0,1	0,2	0,4
Spoorvervoer	1,3	1,2	1,0	1,1	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2,7	2,1	2,3	2,2	2,3	2,5	3,1	3,3	4,6	5,3	4,3	3,5
Overslag/opslag	0,0	0,0	0,1	0,1	0,6	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Vestigingsplaats	79,4	73,0	68,6	62,3	66,3	59,3	54,5	53,3	56,5	50,9	49,7	58,8
Industrie	57,1	51,7	46,4	40,5	41,6	36,0	30,0	31,3	32,5	29,3	28,4	36,1
Voedingsmiddelenindustrie	56,2	50,8	45,6	39,9	41,2	35,9	29,7	31,0	30,6	27,8	26,9	34,5
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Transportmiddelenindustrie	1,0	0,9	0,8	0,7	0,4	0,1	0,3	0,3	1,9	1,5	1,5	1,6
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Overig	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Groothandel	17,1	16,4	17,2	16,8	20,0	19,3	21,4	19,3	20,7	16,4	17,4	19,0
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5,2	4,8	5,0	5,0	4,6	3,9	3,1	2,6	3,3	5,2	3,9	3,8
Totaal	119,1	142,9	145,2	110,7	112,9	77,3	73,8	61,9	73,3	67,4	64,5	62,9

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.3.6 Scheldebekken

Figuur 5-12: Toegevoegde waarde Scheldebekken (2013, x mln. euro)

Tabel 5-55: Scheldebekken: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	380	385	394	467	538	605	638	560	635	621	697	680
Vervoer	190	195	168	193	209	235	245	229	252	247	299	287
Zeevaart	6	7	8	11	13	8	9	12	22	18	16	14
Binnenvaart	38	20	20	23	22	21	24	33	39	39	37	24
Wegvervoer	145	167	140	158	173	205	210	183	189	189	244	247
Spoorvervoer	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Pijpleiding	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	142	142	161	189	235	254	267	226	250	241	245	222
Overslag/opslag	48	48	65	86	94	116	126	105	133	133	153	170
Vestigingsplaats	1.755	1.832	2.156	2.305	2.434	2.647	2.762	2.179	2.257	2.384	2.274	2.181
Industrie	1.690	1.759	2.077	2.226	2.351	2.565	2.675	1.908	2.160	2.283	2.175	2.082
Voedingsmiddelenindustrie	46	47	51	55	50	53	64	69	65	70	77	71
Aardolie industrie	83	98	134	195	170	180	208	80	40	58	113	105
Chemische industrie	1.234	1.271	1.525	1.564	1.655	1.832	1.910	1.271	1.586	1.698	1.581	1.498
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	92	102	130	145	150	144	143	127	138	142	66	69
Transportmiddelenindustrie	107	106	108	120	144	140	133	139	113	98	112	113
Elektriciteitsproductie	106	113	103	120	148	171	169	201	178	176	185	182
Overig	23	22	26	27	33	44	47	21	40	40	42	44
Groothandel	16	15	16	17	18	16	17	16	17	18	18	18
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	49	58	63	63	66	66	71	254	80	83	81	80
Totaal	2.135	2.217	2.550	2.773	2.973	3.252	3.400	2.739	2.892	3.005	2.971	2.860

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-56: Vlissingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	203,5	196,9	198,5	230,2	282,1	331,4	350,0	297,3	319,3	327,4	362,1	354,1
Vervoer	107,9	106,1	90,6	103,9	120,8	139,4	144,4	128,9	136,5	141,8	170,1	167,3
Zeevaart	2,9	2,6	1,7	3,1	5,3	1,0	1,5	2,7	9,3	3,0	2,5	2,0
Binnenvaart	27,1	8,6	8,7	11,7	11,7	10,8	12,4	19,1	19,7	22,8	19,4	14,1
Wegvervoer	77,0	94,1	79,6	88,6	103,2	126,8	129,8	106,5	106,7	115,1	147,0	149,8
Spoorvervoer	0,8	0,8	0,6	0,5	0,7	0,7	0,7	0,6	0,8	0,9	1,3	1,4
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	84,8	84,9	87,5	102,4	136,8	152,6	160,2	139,8	142,9	151,1	154,0	143,0
Overslag/opslag	10,8	5,9	20,5	23,9	24,4	39,3	45,4	28,6	39,9	34,5	38,1	43,9
Vestigingsplaats	332,8	343,2	382,1	406,9	431,2	439,4	451,8	446,9	413,6	370,7	293,4	230,0
Industrie	308,1	317,3	352,0	374,1	397,0	404,6	415,1	351,8	367,7	325,5	250,4	190,9
Voedingsmiddelenindustrie	1,0	0,9	1,7	1,7	1,9	3,8	4,0	4,0	4,1	3,9	4,6	4,9
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	146,2	145,2	156,0	158,8	161,2	179,1	193,5	129,1	160,0	134,0	125,7	60,8
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	74,3	83,5	106,2	117,3	119,7	114,9	113,7	101,9	111,6	108,3	35,6	40,9
Transportmiddelenindustrie	83,9	84,5	84,7	91,8	109,1	102,0	99,0	109,6	84,8	71,8	76,0	76,7
Elektriciteitsproductie	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	1,2	1,1	0,5	1,6	1,6
Overig	2,8	3,1	3,3	4,5	4,1	4,9	4,9	6,1	6,1	7,0	6,9	6,1
Groothandel	2,3	2,2	1,9	2,0	2,0	2,9	2,9	3,9	4,6	5,2	5,4	4,9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	22,4	23,8	28,2	30,8	32,2	31,9	33,8	91,2	41,3	39,9	37,7	34,2
Totaal	536,3	540,1	580,6	637,1	713,3	770,8	801,8	744,2	732,9	698,1	655,6	584,1

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-57: Borsele: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	27,0	29,1	31,4	36,8	37,9	44,7	49,5	44,4	51,8	54,8	60,7	70,0
Vervoer	0,4	0,2	0,1	2,2	0,1	0,0	1,1	1,7	0,1	0,1	0,1	0,1
Zeevaart	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Binnenvaart	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Wegvervoer	0,3	0,1	0,1	2,0	0,1	0,0	0,9	1,5	0,1	0,1	0,1	0,1
Spoorvervoer	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2,2	2,0	2,3	2,9	3,2	1,1	1,2	1,9	2,0	2,3	2,4	2,6
Overslag/opslag	24,4	27,0	28,9	31,8	34,6	43,6	47,3	40,9	49,7	52,4	58,2	67,3
Vestigingsplaats	207,8	229,2	259,2	339,7	347,2	380,4	403,6	305,7	221,0	244,8	318,7	308,4
Industrie	199,1	219,6	248,9	329,4	335,4	369,6	391,1	265,7	207,8	230,4	304,2	294,1
Voedingsmiddelenindustrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Aardolie industrie	82,9	97,9	134,2	195,2	170,1	180,3	207,7	80,4	39,7	57,8	112,7	105,2
Chemische industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	5,0	4,5	5,6	6,4	7,1	6,4	6,9	7,6	8,1	13,8	12,0	9,9
Transportmiddelenindustrie	14,7	13,7	15,3	19,8	25,5	28,5	23,9	19,3	18,6	17,6	27,9	29,1
Elektriciteitsproductie	96,6	103,6	93,8	108,1	132,6	154,3	152,7	158,3	141,4	141,3	151,6	149,7
Overig	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Groothandel	0,0	0,0	0,6	0,6	1,0	1,0	1,1	1,2	1,3	1,7	2,0	2,2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	8,7	9,5	9,7	9,7	10,8	9,7	11,4	38,7	11,8	12,8	12,5	12,1
Totaal	234,8	258,3	290,6	376,6	385,0	425,1	453,1	350,1	272,8	299,7	379,4	378,4

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-58: Terneuzen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde toegevoegde waarde per sector in 2002-2013 (in lopende prijzen)

Hoofdsector en Subsector	Toegevoegde waarde (mln. euro in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	149,1	158,8	164,3	200,5	218,5	229,1	238,2	218,4	264,1	239,2	274,3	255,5
Vervoer	81,6	88,9	77,8	86,9	88,2	95,8	99,4	98,1	115,2	105,5	128,8	119,8
Zeevaart	3,5	4,2	6,6	8,2	7,6	6,9	7,9	9,3	13,1	15,1	13,2	11,5
Binnenvaart	10,5	11,6	10,9	11,0	10,2	10,5	11,4	13,4	19,6	16,1	17,4	10,3
Wegvervoer	67,4	72,8	59,9	67,3	69,9	77,9	79,6	74,9	81,9	73,8	97,4	97,3
Spoorvervoer	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,5	0,5	0,7	0,6	0,8	0,7
Pijpleiding	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	55,2	54,7	71,2	83,2	95,4	100,2	105,8	84,5	105,2	87,9	89,0	76,4
Overslag/opslag	12,3	15,1	15,3	30,3	34,8	33,1	33,1	35,8	43,6	45,8	56,5	59,2
Vestigingsplaats	1.214,4	1.259,8	1.514,9	1.558,6	1.655,9	1.827,3	1.906,7	1.426,0	1.622,2	1.768,3	1.662,2	1.642,1
Industrie	1.183,2	1.222,1	1.476,3	1.522,6	1.618,2	1.791,1	1.868,6	1.290,8	1.584,1	1.726,6	1.620,1	1.597,4
Voedingsmiddelenindustrie	44,9	46,5	49,6	53,4	48,6	49,3	60,5	65,4	60,9	66,4	72,0	65,7
Aardolie industrie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Chemische industrie	1.088,2	1.125,9	1.368,5	1.404,9	1.494,2	1.652,9	1.716,2	1.142,0	1.426,5	1.564,3	1.455,0	1.437,6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12,3	14,0	18,3	21,1	23,0	23,0	22,9	18,0	18,4	19,7	18,2	17,8
Transportmiddelenindustrie	8,6	7,5	7,8	8,7	9,2	9,7	10,0	9,7	9,5	8,8	7,7	7,5
Elektriciteitsproductie	9,0	9,8	9,4	11,6	14,6	17,0	16,8	41,0	35,1	34,2	31,9	31,2
Overig	20,2	18,4	22,7	23,0	28,6	39,2	42,3	14,8	33,7	33,4	35,3	37,6
Groothandel	13,5	13,0	13,1	13,9	14,8	12,4	12,7	11,1	11,0	11,0	10,8	10,6
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	17,8	24,7	25,5	22,1	22,9	23,9	25,4	124,1	27,1	30,7	31,3	34,1
Totaal	1.363,6	1.418,6	1.679,2	1.759,0	1.874,4	2.056,4	2.144,9	1.644,4	1.886,3	2.007,5	1.936,5	1.897,6

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.4 Bedrijfsvestigingen

5.4.1 Noordelijke Zeehavens

Tabel 5-59: Noordelijke Zeehavens: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	125	136	135	134	130	120	121	124	129	118	127	121
Vervoer	49	64	64	60	56	54	55	50	58	53	59	60
Zeevaart	46	61	62	58	54	49	50	44	52	48	46	46
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	43	41	38	40	40	37	37	45	41	39	41	36
Overslag/opslag	33	31	33	34	34	29	29	29	30	26	27	25
Vestigingsplaats	244	242	241	231	232	219	222	230	231	220	224	213
Industrie	150	148	144	143	145	136	141	148	148	146	143	138
Voedingsmiddelenindustrie	40	37	36	34	33	33	31	30	33	36	36	33
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	2	2	2	2	3	2	2
Chemische industrie	18	18	18	18	17	16	18	18	16	16	15	16
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	24	24	22	21	22	22	23	27	27	24	23	22
Transportmiddelenindustrie	19	19	19	18	19	18	20	27	25	24	25	24
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	2	2	2	5	7	7	7
Overig	47	48	47	50	52	43	45	42	40	36	35	34
Groothandel	45	43	45	43	42	37	34	36	40	36	40	38
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	49	51	52	45	45	46	47	46	43	38	41	37
Totaal	369	378	376	365	362	339	343	354	360	338	351	334

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-60: Delfzijl: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	48	59	59	64	63	54	57	60	66	62	59	56
Vervoer	20	31	32	34	33	28	30	25	35	35	32	30
Zeevaart	20	31	32	34	33	28	30	24	34	34	31	29
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	14	14	13	14	13	13	14	23	19	16	16	16
Overslag/opslag	14	14	14	16	17	13	13	12	12	11	11	10
Vestigingsplaats	78	82	83	79	81	75	79	80	75	71	69	65
Industrie	44	45	46	47	50	48	51	53	51	51	48	45
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	1	1	0	2	2	2	1
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1
Chemische industrie	16	16	16	16	16	15	16	16	15	15	14	15
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	8	8	8	9	9	9	10	12	11	10	10	9
Transportmiddelenindustrie	7	7	7	7	7	7	8	9	9	9	9	9
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	12	13	14	14	17	14	14	14	12	13	12	10
Groothandel	14	17	18	16	15	11	11	12	12	11	11	10
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	20	20	19	16	16	16	17	15	12	9	10	10
Totaal	126	141	142	143	144	129	136	140	141	133	128	121

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-61: Eemshaven: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	18	18	18	17	17	19	18	18	18	14	13	12
Vervoer	0	1	1	1	1	3	3	3	4	4	3	3
Zeevaart	0	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	8	8	8	7	8	8	7	7	6	6	5	5
Overslag/opslag	10	9	9	9	8	8	8	8	8	4	5	4
Vestigingsplaats	33	27	25	22	22	21	21	27	32	31	34	32
Industrie	17	15	14	12	11	10	10	13	17	17	16	16
Voedingsmiddelenindustrie	2	1	1	0	0	0	0	1	3	2	2	2
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	2	2	2	2	1	1	1	1	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	2	1	0	0	1	1	1	2	3	2	1	1
Transportmiddelenindustrie	2	2	2	1	1	0	0	1	0	0	0	0
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	2	2	2	5	7	7	7
Overig	8	8	8	8	7	6	6	6	6	6	6	6
Groothandel	9	6	5	4	4	4	4	7	8	7	9	8
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	7	6	6	6	7	7	7	7	7	7	9	8
Totaal	51	45	43	39	39	40	39	45	50	45	47	44

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-62: Harlingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	29	29	30	26	24	25	25	24	24	20	27	29
Vervoer	20	22	22	18	16	18	18	17	15	11	18	21
Zeevaart	19	21	21	17	15	16	16	15	13	10	11	13
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	6	5	5	6	6	5	5	5	6	6	6	5
Overslag/opslag	3	2	3	2	2	2	2	2	3	3	3	3
Vestigingsplaats	41	41	43	42	41	46	44	49	53	48	52	51
Industrie	28	28	27	27	27	28	27	31	32	30	32	33
Voedingsmiddelenindustrie	21	20	19	18	18	17	15	15	14	14	14	14
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	2	3	3	3	3	3	3	4	4	3	3	3
Transportmiddelenindustrie	3	3	3	3	3	5	5	8	10	9	10	10
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	2	2	2	3	3	3	4	4	4	4	5	6
Groothandel	8	7	9	9	9	10	9	8	11	9	11	11
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5	6	7	6	5	8	8	10	10	9	9	7
Totaal	70	70	73	68	65	71	69	73	77	68	79	80

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-63: Den Helder: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	30	30	28	27	26	22	21	22	21	22	28	24
Vervoer	9	10	9	7	6	5	4	5	4	3	6	6
Zeevaart	7	8	8	6	5	4	3	4	3	2	3	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	15	14	12	13	13	11	11	10	10	11	14	10
Overslag/opslag	6	6	7	7	7	6	6	7	7	8	8	8
Vestigingsplaats	92	92	90	88	88	77	78	74	71	70	69	65
Industrie	61	60	57	57	57	50	53	51	48	48	47	44
Voedingsmiddelenindustrie	17	16	16	16	15	15	15	14	14	18	18	16
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12	12	11	9	9	9	9	9	9	9	9	9
Transportmiddelenindustrie	7	7	7	7	8	6	7	9	6	6	6	5
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	25	25	23	25	25	20	21	18	18	13	12	12
Groothandel	14	13	13	14	14	12	10	9	9	9	9	9
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	17	19	20	17	17	15	15	14	14	13	13	12
Totaal	122	122	118	115	114	99	99	96	92	92	97	89

Bron: EUR obv LISA

5.4.2 Noordzeekanaalgebied

Tabel 5-64: Noordzeekanaalgebied: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	231	229	231	237	215	233	228	219	218	224	228	222
Vervoer	32	35	34	33	33	36	34	36	33	37	35	36
Zeevaart	24	26	23	23	23	25	23	21	17	18	18	17
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	111	111	113	114	100	113	113	102	105	107	106	102
Overslag/opslag	88	83	84	90	82	84	81	81	80	80	87	84
Vestigingsplaats	437	429	423	428	430	466	462	461	446	421	413	403
Industrie	183	182	177	184	178	204	199	196	191	186	182	174
Voedingsmiddelenindustrie	27	27	26	27	26	27	27	29	33	33	34	32
Aardolie industrie	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3
Chemische industrie	24	24	25	22	20	19	17	15	14	15	13	13
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	54	54	49	50	46	56	52	48	45	39	36	34
Transportmiddelenindustrie	39	39	40	43	42	50	48	50	46	45	44	43
Elektriciteitsproductie	2	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3	3
Overig	34	32	31	36	39	47	50	49	47	48	49	46
Groothandel	193	186	181	179	181	192	189	188	186	167	166	164
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	61	61	65	65	71	70	74	77	69	68	65	65
Totaal	668	658	654	665	645	699	690	680	664	645	641	625

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-65: Amsterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	142	143	145	148	129	138	139	139	133	133	139	131
Vervoer	18	21	19	18	17	17	16	17	13	12	12	12
Zeevaart	15	16	12	12	11	11	10	8	5	5	6	6
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	77	76	77	77	67	75	77	70	67	70	69	63
Overslag/opslag	47	46	49	53	45	46	46	52	53	51	58	56
Vestigingsplaats	155	156	159	160	161	188	182	180	172	162	154	148
Industrie	64	66	65	69	68	80	77	75	70	68	67	63
Voedingsmiddelenindustrie	5	6	5	6	6	5	5	4	4	4	4	4
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	14	14	15	13	11	11	10	9	7	7	6	6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	17	18	18	18	17	25	20	20	18	18	18	17
Transportmiddelenindustrie	11	11	12	13	13	14	13	15	15	14	14	13
Elektriciteitsproductie	1	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1
Overig	15	14	12	16	19	23	27	25	24	23	23	21
Groothandel	60	59	59	56	55	66	61	65	62	56	53	52
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	31	31	35	35	38	42	44	40	40	38	34	33
Totaal	297	299	304	308	290	326	321	319	305	295	293	279

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-66: Beverwijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	17	16	14	15	16	17	16	14	15	16	15	15
Vervoer	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	7	6	6	6	6	7	6	6	6	6	6	6
Overslag/opslag	9	9	7	8	9	9	9	7	8	9	8	8
Vestigingsplaats	42	41	40	38	38	42	41	40	38	38	38	37
Industrie	19	18	17	17	15	19	18	17	17	15	14	13
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	8	8	6	7	4	8	8	6	7	4	3	3
Transportmiddelenindustrie	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	1	1
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	7	6	7	7	8	7	6	7	7	8	8	7
Groothandel	19	19	16	14	15	19	19	16	14	15	16	16
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4	4	7	7	8	4	4	7	7	8	8	8
Totaal	59	57	54	53	54	59	57	54	53	54	53	52

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-67: Velsen/IJmuiden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	42	41	42	43	38	46	44	38	37	39	41	40
Vervoer	6	7	8	8	8	11	10	10	10	12	11	11
Zeevaart	6	7	8	8	8	10	9	9	8	9	8	8
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	22	23	23	23	19	23	23	20	21	21	23	23
Overslag/opslag	14	11	11	12	11	12	11	8	6	6	7	6
Vestigingsplaats	152	151	145	147	148	151	155	153	151	140	144	143
Industrie	48	49	47	46	43	52	52	53	55	55	55	53
Voedingsmiddelenindustrie	12	12	12	11	10	11	11	13	15	15	15	14
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1
Chemische industrie	4	4	4	4	4	3	3	2	3	3	2	2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	15	16	14	12	12	10	10	11	10	9	9	9
Transportmiddelenindustrie	9	9	8	10	9	15	15	15	13	14	14	14
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
Overig	6	6	7	7	6	11	11	10	11	11	12	11
Groothandel	83	81	79	81	83	79	82	76	79	68	70	70
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	21	21	19	20	22	20	21	24	17	17	19	20
Totaal	194	192	187	190	186	197	199	191	188	179	185	183

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-68: Zaanstad: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	30	29	30	31	32	32	29	28	33	36	33	36
Vervoer	7	6	6	6	7	7	7	8	9	12	11	12
Zeevaart	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	5	6	7	8	8	8	7	6	11	10	8	10
Overslag/opslag	18	17	17	17	17	17	15	14	13	14	14	14
Vestigingsplaats	88	81	79	83	83	85	84	88	85	81	77	75
Industrie	52	49	48	52	52	53	52	51	49	48	46	45
Voedingsmiddelenindustrie	10	9	9	10	10	11	11	12	14	14	15	14
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	5	5	5	4	4	4	3	3	3	4	4	4
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	14	12	11	13	13	13	14	11	10	8	6	5
Transportmiddelenindustrie	17	17	18	19	19	19	18	18	17	16	15	15
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	6	6	5	6	6	6	6	7	5	6	6	7
Groothandel	31	27	27	28	28	28	27	31	31	28	27	26
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	5	5	4	3	3	4	5	6	5	5	4	4
Totaal	118	110	109	114	115	117	113	116	118	117	110	111

Bron: EUR obv LISA

5.4.3 Rijn- en Maasmond

Tabel 5-69: Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	893	883	890	874	874	885	890	868	832	865	943	941
Vervoer	80	79	80	79	82	89	90	82	81	86	94	92
Zeevaart	80	79	80	79	82	76	77	71	65	69	69	67
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	643	636	643	629	637	640	641	634	605	632	693	688
Overslag/opslag	173	171	171	169	158	158	161	155	148	148	156	163
Vestigingsplaats	970	951	954	939	961	991	984	969	922	927	954	976
Industrie	392	377	378	375	391	395	404	402	389	387	403	422
Voedingsmiddelenindustrie	23	24	25	27	28	30	31	27	32	30	31	31
Aardolie industrie	14	13	13	14	12	14	14	13	14	14	15	17
Chemische industrie	68	66	71	69	72	78	78	79	78	78	82	82
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	142	137	136	130	135	135	139	137	141	138	144	147
Transportmiddelenindustrie	84	80	73	67	74	82	85	91	91	90	89	95
Elektriciteitsproductie	18	17	23	27	26	27	27	26	26	26	30	31
Overig	85	81	85	85	85	73	74	73	54	58	61	75
Groothandel	412	402	401	397	402	411	395	387	370	374	386	388
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	124	132	128	124	129	143	143	138	118	121	118	120
Totaal	1.898	1.868	1.879	1.844	1.867	1.907	1.904	1.870	1.789	1.827	1.933	1.953

Bron: EUR obv LISA

5.4.4 Rotterdam-Rijnmond

Tabel 5-70: Rotterdam-Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	782	765	768	755	760	768	764	757	717	745	819	820
Vervoer	69	69	70	71	75	83	84	78	71	74	81	83
Zeevaart	69	69	70	71	75	69	70	66	57	59	57	58
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	581	568	572	561	571	572	568	567	537	563	624	620
Overslag/opslag	132	128	126	123	114	113	112	112	109	108	114	117
Vestigingsplaats	681	660	655	643	656	680	662	663	616	620	651	667
Industrie	284	271	272	268	279	281	286	290	272	271	286	302
Voedingsmiddelenindustrie	12	12	11	12	13	15	15	14	15	15	16	16
Aardolie industrie	9	9	9	9	8	9	9	9	9	9	10	11
Chemische industrie	39	38	40	40	43	47	47	48	48	48	51	51
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	96	92	89	87	90	87	90	89	83	80	88	88
Transportmiddelenindustrie	73	70	64	58	64	72	74	79	76	78	74	78
Elektriciteitsproductie	5	4	8	14	14	15	15	14	13	12	14	13
Overig	50	46	51	48	47	36	36	37	28	29	33	45
Groothandel	318	306	302	299	299	307	284	283	267	269	283	283
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	79	83	81	76	78	92	92	90	77	80	82	82
Totaal	1.463	1.425	1.423	1.398	1.416	1.448	1.426	1.420	1.333	1.365	1.470	1.487

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-71: Rotterdam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	532	513	510	493	498	502	494	485	463	488	534	532
Vervoer	47	47	47	45	47	49	51	45	41	45	48	49
Zeevaart	47	47	47	45	47	40	42	38	31	34	32	32
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	374	360	360	352	362	366	354	351	337	356	395	390
Overslag/opslag	111	106	103	96	89	87	89	89	85	87	91	93
Vestigingsplaats	410	393	391	379	392	413	401	399	383	385	406	402
Industrie	165	161	164	159	170	172	174	173	170	167	178	180
Voedingsmiddelenindustrie	9	9	8	8	9	11	11	10	11	11	11	11
Aardolie industrie	8	8	8	8	8	9	9	9	9	9	10	10
Chemische industrie	32	32	33	34	38	40	39	39	40	39	41	41
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	41	40	39	36	37	36	38	38	36	35	40	39
Transportmiddelenindustrie	46	44	40	35	40	44	45	45	44	43	41	42
Elektriciteitsproductie	4	3	6	10	10	11	11	11	11	10	12	12
Overig	25	25	30	28	28	21	21	21	19	20	23	25
Groothandel	187	173	171	169	171	175	162	164	158	162	170	166
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	58	59	56	51	51	66	65	62	55	56	58	56
Totaal	942	906	901	872	890	915	895	884	846	873	940	934

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-72: Schiedam: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	14	15	14	14	14	15	20	22	21	19	21	21
Vervoer	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1
Zeevaart	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	12	11	11	11	11	15	17	16	15	17	17
Overslag/opslag	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	3	3
Vestigingsplaats	64	65	64	63	59	60	59	59	55	55	53	59
Industrie	40	38	39	37	34	36	36	37	33	34	32	36
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Chemische industrie	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	17	17	18	17	16	16	17	18	18	18	17	17
Transportmiddelenindustrie	10	9	9	9	9	11	10	10	8	9	8	9
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	2	2	1	0	0	0	0
Overig	10	9	9	8	7	6	6	6	5	5	5	7
Groothandel	20	21	19	20	19	19	18	17	17	17	17	18
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4	6	6	6	6	5	5	5	5	4	4	5
Totaal	78	80	78	77	73	75	79	81	76	74	74	80

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-73: Vlaardingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	17	19	18	19	16	17	14	14	16	14	13	15
Vervoer	0	0	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2
Zeevaart	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	11	13	12	11	8	7	7	7	7	6	6	8
Overslag/opslag	6	6	6	8	8	8	5	5	7	6	5	5
Vestigingsplaats	39	38	39	41	39	39	39	37	37	33	38	41
Industrie	22	21	22	23	22	22	23	22	20	19	24	23
Voedingsmiddelenindustrie	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	3
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	2	1	2	2	2	2	3	2	2	2	3	3
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12	12	12	12	11	12	12	12	12	11	13	13
Transportmiddelenindustrie	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3
Elektriciteitsproductie	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0
Overig	3	3	3	3	3	2	2	2	1	1	1	1
Groothandel	15	15	15	16	15	15	14	13	15	12	12	16
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Totaal	56	57	57	60	55	56	53	51	53	47	51	56

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-74: Maassluis: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	6	6	6	6	6	7	7	7	7	6	6	6
Vervoer	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	6	6	6	6	6	6	6	6	6	5	5	5
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vestigingsplaats	17	16	15	15	16	17	18	17	14	15	17	18
Industrie	9	8	8	8	8	8	8	8	7	8	9	10
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	5
Transportmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	2	2	2	2	3	2	3
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	2	2	2	2	2	1	1	1	0	0	1	2
Groothandel	5	5	4	4	4	3	3	3	3	3	4	4
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	3	3	3	3	4	6	7	6	4	4	4	4
Totaal	23	22	21	21	22	24	25	24	21	21	23	24

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-75: Overig Rijnmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	213	212	220	223	226	227	229	229	210	218	245	246
Vervoer	21	21	22	25	27	29	28	28	25	24	29	30
Zeevaart	21	21	22	25	27	27	26	26	23	22	23	24
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	179	177	183	181	184	182	186	186	171	181	201	200
Overslag/opslag	13	14	15	17	15	16	15	15	14	13	15	16
Vestigingsplaats	151	148	146	145	150	151	145	151	127	132	137	147
Industrie	48	43	39	41	45	43	45	50	42	43	43	53
Voedingsmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	4	4	4	4	3	5	5	6	5	6	6	6
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	20	18	15	17	21	18	18	16	12	11	12	14
Transportmiddelenindustrie	13	13	11	10	11	12	14	19	20	21	20	21
Elektriciteitsproductie	0	0	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1
Overig	10	7	7	7	7	6	6	7	3	3	3	10
Groothandel	91	92	93	90	90	95	87	86	74	75	80	79
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	12	13	14	14	15	13	13	15	11	14	14	15
Totaal	364	360	366	368	376	378	374	380	337	350	382	393

Bron: EUR obv LISA

5.4.5 Overig Rijn- en Maasmond

Tabel 5-76: Overig Rijn- en Maasmond: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	111	118	122	119	114	117	126	111	115	120	124	121
Vervoer	11	10	10	8	7	6	6	4	10	12	13	9
Zeevaart	11	10	10	8	7	7	7	5	8	10	12	9
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	62	68	71	68	66	68	73	67	68	69	69	68
Overslag/opslag	41	43	45	46	44	45	49	43	39	40	42	46
Vestigingsplaats	289	291	299	296	305	311	322	306	306	307	303	309
Industrie	108	106	106	107	112	114	118	112	117	116	117	120
Voedingsmiddelenindustrie	11	12	14	15	15	15	16	13	17	15	15	15
Aardolie industrie	5	4	4	5	4	5	5	4	5	5	5	6
Chemische industrie	29	28	31	29	29	31	31	31	30	30	31	31
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	46	45	47	43	45	48	49	48	58	58	56	59
Transportmiddelenindustrie	11	10	9	9	10	10	11	12	15	12	15	17
Elektriciteitsproductie	13	13	15	13	12	12	12	12	13	14	16	18
Overig	35	35	34	37	38	37	38	36	26	29	28	30
Groothandel	94	96	99	98	103	104	111	104	103	105	103	105
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	45	49	47	48	51	51	51	48	41	41	36	38
Totaal	435	443	456	446	451	459	478	450	456	462	463	466

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-77: Dordrecht: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	33	36	37	34	31	35	36	36	40	41	37	36
Vervoer	7	7	6	4	3	3	3	3	6	7	7	5
Zeevaart	7	7	6	4	3	3	3	3	5	6	6	4
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	19	21	23	22	20	23	22	22	24	23	20	20
Overslag/opslag	7	8	8	8	8	9	11	11	10	11	10	11
Vestigingsplaats	52	52	52	51	53	55	55	62	64	63	60	60
Industrie	24	22	21	21	23	24	24	29	30	30	29	30
Voedingsmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2
Aardolie industrie	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Chemische industrie	1	1	1	1	2	2	2	3	2	2	2	2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6	6	6	5	4	5	5	6	7	7	6	6
Transportmiddelenindustrie	4	3	3	3	4	4	4	6	7	6	6	7
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	9	9	8	9	10	10	10	11	10	11	11	11
Groothandel	20	20	21	20	21	22	22	23	25	26	25	24
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	8	10	10	10	9	9	9	10	9	7	6	6
Totaal	85	88	89	85	84	90	91	98	104	104	97	96

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-78: Drechtsteden: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	3	3
Vervoer	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1
Zeevaart	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	4	4	5	4	4	3	3	4	3	2	2	2
Overslag/opslag	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vestigingsplaats	76	72	78	72	70	73	72	73	80	81	83	83
Industrie	48	45	52	48	45	48	48	48	51	51	53	54
Voedingsmiddelenindustrie	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	16	15	18	16	15	16	16	16	16	16	16	16
Transportmiddelenindustrie	17	16	18	16	16	18	18	17	19	18	18	18
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	9	9	11	10	9	9	9	10	11	12	14	15
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	25	24	23	21	21	21	20	21	25	26	26	25
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4
Totaal	85	81	89	81	79	80	79	82	88	88	92	94

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-79: Scheveningen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	7	6	6	6	6	6	7	4	8	10	8	6
Vervoer	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1
Zeevaart	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	2	1
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	2	2	2	2	2	2	3	1	5	7	5	4
Overslag/opslag	3	3	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1
Vestigingsplaats	28	33	34	33	34	34	38	35	40	38	33	32
Industrie	7	9	10	11	11	11	11	10	14	12	12	11
Voedingsmiddelenindustrie	6	7	9	10	10	10	10	9	11	10	9	8
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Transportmiddelenindustrie	1	2	1	1	1	1	1	1	3	2	3	3
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	15	16	17	15	16	16	20	20	20	19	17	17
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	6	8	7	7	7	7	7	5	6	7	4	4
Totaal	35	39	40	39	40	40	45	39	48	48	41	38

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-80: Moerdijk: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	69	74	77	77	75	75	82	70	65	67	76	76
Vervoer	1	1	1	1	1	1	1	0	1	2	3	2
Zeevaart	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	2	2
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	37	41	41	40	40	40	45	40	36	37	42	42
Overslag/opslag	31	32	35	36	34	34	36	30	28	28	31	34
Vestigingsplaats	161	161	161	164	173	174	181	161	151	155	157	163
Industrie	74	73	73	73	76	77	81	71	71	72	74	77
Voedingsmiddelenindustrie	3	3	3	3	3	3	4	2	3	2	3	4
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1	2
Chemische industrie	12	12	12	12	12	13	13	12	12	12	13	13
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	23	23	23	22	25	25	26	25	32	33	32	35
Transportmiddelenindustrie	6	5	5	5	5	5	6	5	5	4	6	7
Elektriciteitsproductie	4	4	4	3	3	3	3	2	2	2	2	3
Overig	26	26	26	28	28	27	28	25	16	18	17	19
Groothandel	56	57	58	60	62	62	65	57	54	56	57	60
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	31	31	30	31	35	35	35	33	26	27	26	28
Totaal	230	235	238	241	248	249	263	231	216	222	233	238

Bron: EUR obv LISA

5.4.6 Scheldebekken

Tabel 5-81: Scheldebekken: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	62	65	70	69	69	70	68	76	83	85	89	83
Vervoer	5	6	7	6	6	8	8	13	15	18	19	18
Zeevaart	5	6	7	6	6	6	6	10	11	9	10	9
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	40	41	43	42	42	40	37	40	39	38	39	33
Overslag/opslag	17	18	20	21	21	22	23	23	29	29	31	32
Vestigingsplaats	94	91	91	88	93	91	91	87	111	109	114	108
Industrie	55	54	54	56	59	61	61	55	68	66	66	68
Voedingsmiddelenindustrie	5	5	4	4	4	4	4	4	5	5	5	6
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	9	9	9	9	10	10	10	9	12	12	11	13
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	12	12	12	14	15	16	16	16	17	17	18	18
Transportmiddelenindustrie	16	16	15	15	15	16	16	13	16	14	13	12
Elektriciteitsproductie	2	2	2	2	3	2	2	3	4	4	5	4
Overig	10	9	11	11	11	12	12	9	13	13	13	14
Groothandel	15	15	16	13	14	14	14	15	26	25	27	23
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	24	22	21	19	20	16	16	17	17	18	21	17
Totaal	156	156	161	157	162	161	159	163	194	194	203	191

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-82: Vlissingen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	25	27	31	30	30	32	31	34	39	35	39	34
Vervoer	2	3	3	2	2	2	2	6	8	6	7	5
Zeevaart	2	3	3	2	2	1	1	4	5	3	4	3
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	18	20	22	22	22	24	22	23	22	20	21	18
Overslag/opslag	5	4	6	6	6	6	7	5	9	9	11	11
Vestigingsplaats	38	37	34	36	38	36	36	35	44	41	42	38
Industrie	26	25	24	26	28	27	27	25	30	28	29	29
Voedingsmiddelenindustrie	4	4	3	3	3	3	3	3	4	4	4	4
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	6	6	6	8	9	9	9	9	9	8	9	10
Transportmiddelenindustrie	7	7	6	6	6	7	7	6	7	6	5	4
Elektriciteitsproductie	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	2	1
Overig	6	5	6	6	6	5	5	4	6	6	6	6
Groothandel	4	4	3	3	3	4	4	5	8	8	8	5
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	8	8	7	7	7	5	5	5	6	5	5	4
Totaal	63	64	65	66	68	68	67	69	83	76	81	72

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-83: Borsele: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	8	9	10	10	10	10	10	11	11	12	12	12
Vervoer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Zeevaart	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	3	3	4	4	4	3	3	4	4	5	5	5
Overslag/opslag	5	6	6	6	6	7	7	7	7	7	7	7
Vestigingsplaats	10	10	12	12	12	12	12	12	14	14	16	15
Industrie	6	6	6	6	6	7	7	7	8	8	8	8
Voedingsmiddelenindustrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Aardolie industrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Chemische industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	2	2	2	2	2	3	3	3	4	4	4	3
Transportmiddelenindustrie	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Overig	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Groothandel	0	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	4	4	4	4	4	3	3	3	4	4	6	5
Totaal	18	19	22	22	22	22	22	23	25	26	28	27

Bron: EUR obv LISA

Tabel 5-84: Terneuzen: Ontwikkeling directe zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen per sector in 2002-2013

Hoofdsector en Subsector	Aantal bedrijfsvestigingen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Knooppunt	29	29	29	29	29	28	27	31	33	38	38	37
Vervoer	3	3	4	4	4	6	6	7	7	12	12	13
Zeevaart	3	3	4	4	4	5	5	6	6	6	6	6
Binnenvaart	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Wegvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Spoorvervoer	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Pijpleiding	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt	nvt
Dienstverlening t.b.v. het vervoer	19	18	17	16	16	13	12	13	13	13	13	10
Overslag/opslag	7	8	8	9	9	9	9	11	13	13	13	14
Vestigingsplaats	46	44	45	40	43	43	43	40	53	54	56	55
Industrie	23	23	24	24	25	27	27	23	30	30	29	31
Voedingsmiddelenindustrie	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Aardolie industrie	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Chemische industrie	6	6	6	6	7	7	7	6	9	9	8	9
Basismetaal- en metaalproductenindustrie	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	5
Transportmiddelenindustrie	7	7	7	7	7	7	7	5	7	6	6	6
Elektriciteitsproductie	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
Overig	4	4	5	5	5	7	7	5	7	7	7	8
Groothandel	11	11	11	8	9	8	8	8	16	15	17	16
Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	12	10	10	8	9	8	8	9	7	9	10	8
Totaal	75	73	74	69	72	71	70	71	86	92	94	92

Bron: EUR obv LISA

5.5 Economische indicatoren per zeehaven (indirect)

De in deze Havenmonitor berekende indirecte effecten hebben betrekking op de economische effecten die ontstaan bij de toeleveranciers van de zeehavengerelateerde sectoren; de zogenaamde achterwaartse effecten van de Nederlandse zeehavengebieden op de rest van de Nederlandse economie. In tabel 5-82 en tabel 5-83 is de ontwikkeling van de toegevoegde waarde en werkgelegenheidsmultipliers weergegeven voor de verschillende zeehavens. Tabel 5-87 en Tabel 5-88 geven de ontwikkeling van indirecte werkgelegenheid en indirecte toegevoegde waarde in absolute waarden.

Tabel 5-85: Ontwikkeling werkgelegenheidsmultipliers per zeehaven 2002-2013

	Werkgelegenheidsmultipliers											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	2,04	2,07	2,12	2,18	2,18	2,24	2,13	2,08	2,08	2,09	2,07	2,07
Delfzijl	2,05	2,09	2,14	2,19	2,18	2,27	2,12	2,09	2,09	2,12	2,12	2,13
Eemshaven	2,21	2,30	2,36	2,33	2,37	2,39	2,36	2,23	1,88	1,90	1,87	1,83
Harlingen	1,83	1,88	1,93	1,93	1,93	2,02	1,82	1,86	1,94	1,89	1,87	1,88
Den Helder	2,04	2,05	2,08	2,24	2,27	2,25	2,23	2,13	2,21	2,18	2,15	2,14
Noordzeekanaalgebied	1,85	1,87	1,89	1,90	1,92	1,96	1,91	1,87	1,93	1,96	1,97	1,97
Amsterdam	1,78	1,81	1,83	1,84	1,86	1,86	1,80	1,78	1,74	1,77	1,76	1,76
Beverwijk	1,82	1,79	1,78	1,79	1,82	1,84	1,89	1,95	2,01	2,01	1,99	1,99
Velsen/IJmuiden	1,81	1,83	1,86	1,86	1,90	1,96	1,92	1,82	2,08	2,10	2,14	2,15
Zaanstad	2,27	2,30	2,30	2,30	2,34	2,44	2,43	2,43	2,24	2,30	2,31	2,30
Rijn-Maasmond	1,87	1,86	1,90	1,88	1,91	1,95	1,94	1,90	1,89	1,90	1,88	1,90
Rotterdam	1,90	1,88	1,92	1,90	1,92	1,95	1,95	1,90	1,91	1,90	1,89	1,90
Schiedam	1,79	1,78	1,79	1,77	1,82	1,88	1,84	1,84	1,79	1,84	1,81	1,82
Vlaardingen	1,71	1,68	1,75	1,76	1,71	1,76	1,71	1,61	1,61	1,70	1,65	1,63
Maassluis	1,58	1,53	1,54	1,55	1,56	1,62	1,65	1,67	1,72	1,74	1,71	1,71
Overig Rijnmond	1,71	1,70	1,71	1,72	1,73	1,76	1,73	1,72	1,73	1,75	1,75	1,73
Dordrecht	2,19	2,14	2,19	2,19	2,27	2,35	2,36	2,22	2,11	2,15	2,13	2,19
Drechtsteden	1,80	1,81	1,84	1,86	1,92	2,04	1,97	2,01	2,13	2,09	2,09	2,13
Moerdijk	1,88	1,88	1,89	1,92	1,95	1,99	1,99	1,96	1,83	1,86	1,84	1,85
Scheveningen	1,51	1,69	1,73	1,56	1,56	1,70	1,59	1,55	1,66	1,65	1,61	1,62
Scheldebekken	2,09	2,08	2,11	2,10	2,15	2,23	2,22	2,14	2,08	2,10	2,06	2,06
Vlissingen	1,78	1,75	1,78	1,78	1,81	1,89	1,86	1,84	1,87	1,86	1,78	1,71
Borsele	2,99	2,96	2,93	2,88	2,98	3,12	3,17	2,98	2,96	2,79	2,79	2,90
Terneuzen	2,16	2,15	2,18	2,18	2,24	2,33	2,32	2,21	2,05	2,15	2,11	2,09
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	1,90	1,90	1,93	1,92	1,95	1,99	1,97	1,92	1,93	1,94	1,93	1,93

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Tabel 5-86: Ontwikkeling toegevoegde waarde multipliers per zeehaven 2002-2013

	Toegevoegde Waarde Multipliers											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	1,55	1,58	1,55	1,52	1,52	1,57	1,50	1,58	1,52	1,54	1,54	1,54
Delfzijl	1,64	1,67	1,61	1,58	1,64	1,72	1,63	1,74	1,65	1,68	1,73	1,73
Eemshaven	1,73	1,75	1,79	1,76	1,76	1,67	1,77	1,60	1,48	1,47	1,43	1,41
Harlingen	1,53	1,58	1,57	1,55	1,56	1,63	1,50	1,62	1,60	1,61	1,60	1,60
Den Helder	1,27	1,27	1,30	1,23	1,19	1,21	1,19	1,26	1,25	1,26	1,25	1,26
Noordzeekanaalgebied	1,55	1,55	1,50	1,49	1,52	1,54	1,54	1,54	1,69	1,72	1,76	1,75
Amsterdam	1,47	1,48	1,47	1,46	1,47	1,48	1,45	1,47	1,51	1,52	1,53	1,53
Beverwijk	1,43	1,40	1,36	1,33	1,34	1,35	1,33	1,40	1,48	1,45	1,47	1,55
Velsen/IJmuiden	1,64	1,62	1,53	1,52	1,56	1,61	1,66	1,63	1,84	1,94	2,06	2,02
Zaanstad	1,52	1,56	1,57	1,54	1,57	1,59	1,55	1,54	1,98	1,98	1,98	1,97
Rijn-Maasmond	1,52	1,52	1,50	1,47	1,51	1,52	1,53	1,60	1,65	1,65	1,62	1,65
Rotterdam	1,52	1,52	1,49	1,45	1,50	1,51	1,52	1,59	1,68	1,67	1,63	1,67
Schiedam	1,36	1,34	1,53	1,47	1,49	1,50	1,51	1,54	1,54	1,56	1,56	1,56
Vlaardingen	1,46	1,41	1,47	1,48	1,49	1,52	1,52	1,48	1,48	1,50	1,50	1,49
Maassluis	1,29	1,31	1,31	1,30	1,31	1,30	1,31	1,37	1,46	1,45	1,45	1,43
Overig Rijnmond	1,51	1,51	1,47	1,46	1,47	1,48	1,46	1,51	1,45	1,45	1,45	1,43
Dordrecht	1,77	1,76	1,76	1,65	1,68	1,73	1,71	1,88	1,69	1,69	1,68	1,73
Drechtsteden	1,64	1,66	1,63	1,62	1,65	1,69	1,74	1,86	1,81	1,86	1,85	1,88
Moerdijk	1,48	1,49	1,46	1,47	1,48	1,48	1,52	1,54	1,52	1,54	1,57	1,57
Scheveningen	1,34	1,46	1,48	1,43	1,41	1,46	1,45	1,46	1,42	1,43	1,41	1,36
Scheldebekken	1,59	1,60	1,53	1,55	1,60	1,60	1,62	1,68	1,64	1,67	1,67	1,68
Vlissingen	1,55	1,56	1,53	1,53	1,54	1,55	1,56	1,61	1,59	1,61	1,55	1,53
Borsele	1,78	1,72	1,66	1,57	1,66	1,64	1,71	1,80	1,99	1,91	1,75	1,85
Terneuzen	1,58	1,60	1,51	1,56	1,61	1,61	1,62	1,69	1,61	1,65	1,69	1,70
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	1,53	1,54	1,51	1,48	1,52	1,54	1,54	1,60	1,65	1,66	1,65	1,67

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

Tabel 5-87: Ontwikkeling indirecte werkgelegenheid per zeehaven 2002-2013

	Arbeidsplaatsen											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	8.799	9.024	9.231	9.487	9.197	9.517	8.963	8.863	8.815	8.853	8.689	8.530
Delfzijl	5.300	5.536	5.635	5.675	5.171	5.359	4.803	4.824	4.680	4.905	4.677	4.585
Eemshaven	734	692	772	798	794	909	896	950	740	696	749	685
Harlingen	744	783	811	802	859	1.094	856	957	1.124	960	966	918
Den Helder	2.021	2.013	2.012	2.213	2.374	2.155	2.407	2.131	2.271	2.293	2.296	2.342
Noordzeekanaalgebied	29.138	28.686	28.576	29.116	30.870	33.559	32.511	30.160	31.481	32.478	34.035	32.865
Amsterdam	12.133	11.972	12.095	12.439	13.775	14.662	14.255	13.531	12.224	12.857	13.035	13.002
Beverwijk	498	472	491	552	565	596	650	582	572	578	587	537
Velsen/IJmuiden	12.045	11.748	11.527	11.813	12.135	13.034	12.420	10.933	14.266	14.311	15.437	14.616
Zaanstad	4.462	4.494	4.463	4.312	4.396	5.267	5.186	5.114	4.420	4.732	4.976	4.710
Rijn-Maasmond	89.502	87.977	89.183	88.566	93.455	100.175	100.857	98.257	94.869	95.737	98.152	101.449
Rotterdam	61.894	61.198	62.192	62.041	65.349	69.286	70.031	67.423	65.896	66.891	69.497	71.205
Schiedam	1.941	1.877	1.913	2.044	2.112	2.323	2.238	2.223	2.041	2.147	2.116	2.158
Vlaardingen	1.224	1.152	1.174	1.277	1.121	1.823	1.646	1.573	1.539	1.361	1.489	1.358
Maassluis	270	211	213	221	231	261	273	306	298	308	298	314
Overig Rijnmond	5.923	5.415	5.202	5.176	5.498	5.806	5.973	6.320	5.869	6.301	6.422	7.091
Dordrecht	4.264	4.065	4.252	3.744	4.232	4.768	4.888	4.409	3.822	3.921	3.888	3.814
Drechtsteden	5.083	4.780	4.866	4.783	5.146	5.915	5.665	6.076	6.845	6.534	6.576	7.532
Moerdijk	8.196	8.185	8.260	8.553	9.052	9.479	9.694	9.533	8.058	7.806	7.432	7.601
Scheveningen	708	1.095	1.112	726	715	514	448	394	502	468	433	375
waarvan Rotterdam-Rijnmond	71.252	69.853	70.693	70.760	74.310	79.499	80.161	77.845	75.643	77.008	79.823	82.126
Scheldebekken	16.287	15.802	15.835	16.218	17.616	19.271	19.136	19.074	16.489	17.113	17.053	16.218
Vlissingen	4.793	4.514	4.479	4.678	5.224	5.989	5.720	5.838	5.510	5.606	4.933	4.093
Borsele	3.204	3.087	3.141	3.157	3.440	3.700	3.760	3.750	3.391	3.237	3.621	3.964
Terneuzen	8.290	8.201	8.216	8.383	8.953	9.582	9.656	9.485	7.589	8.270	8.499	8.160
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	143.726	141.489	142.825	143.386	151.138	162.522	161.468	156.354	151.655	154.182	157.929	159.062

Bron: EUR obv LISA en CBS data

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

Tabel 5-88: Ontwikkeling indirecte toegevoegde waarde 2002-2013 (in lopende prijzen)

	Toegevoegde Waarde (in mln. euro, in lopende prijzen)											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Noordelijke zeehavens	473	521	558	584	572	615	600	577	579	600	583	566
Delfzijl	327	365	383	411	381	404	381	369	372	403	391	382
Eemshaven	62	64	71	78	88	96	106	90	78	74	68	59
Harlingen	32	36	39	41	44	57	45	51	60	51	51	49
Den Helder	53	56	65	55	59	57	68	67	68	72	73	76
Noordzeekanaalgebied	1.500	1.574	1.622	1.748	1.971	2.173	2.224	1.910	2.506	2.624	2.750	2.670
Amsterdam	577	605	633	693	807	890	880	780	910	953	959	963
Beverwijk	23	23	24	27	29	32	36	31	36	37	41	41
Velsen/IJmuiden	756	788	799	864	958	1.036	1.082	878	1.159	1.208	1.283	1.215
Zaanstad	143	158	166	164	177	215	225	221	401	427	467	452
Rijn-Maasmond	5.683	5.913	6.090	6.405	7.109	7.890	8.716	7.811	8.664	8.946	9.197	9.610
Rotterdam	4.148	4.362	4.482	4.764	5.259	5.820	6.454	5.648	6.604	6.830	7.055	7.357
Schiedam	114	114	118	117	124	133	141	144	152	160	162	164
Vlaardingen	62	52	65	75	76	127	156	112	124	111	118	108
Maassluis	12	10	10	11	12	14	15	17	22	23	23	23
Overig Rijnmond	300	289	273	286	312	341	375	396	360	388	390	419
Dordrecht	271	264	287	263	339	388	424	350	267	282	283	287
Drechtsteden	311	309	324	339	381	409	462	501	473	463	467	541
Moerdijk	424	448	462	503	560	622	656	615	631	660	672	688
Scheveningen	41	66	69	47	46	36	33	29	31	29	27	23
waarvan Rotterdam-Rijnmond	4.635	4.826	4.948	5.253	5.783	6.435	7.141	6.317	7.262	7.512	7.748	8.071
Scheldebekken	1.263	1.341	1.364	1.526	1.783	1.941	2.100	1.869	1.861	2.001	1.992	1.952
Vlissingen	293	305	308	335	386	426	449	454	432	426	363	310
Borsele	184	186	193	213	254	270	323	279	269	274	286	321
Terneuzen	786	850	862	978	1.143	1.245	1.327	1.136	1.160	1.301	1.343	1.321
Totaal Nederlandse zeehavengebieden	8.919	9.349	9.633	10.263	11.434	12.620	13.640	12.167	13.610	14.171	14.522	14.798

Bron: EUR obv LISA en CBS data

5.6 Private investeringen per zeehavengebied

Onderstaande tabellen geven de private investeringen in zeehavengerelateerde activiteiten weer. In enkele gevallen worden deze cijfers niet door het CBS gepubliceerd omdat ze vertrouwelijk zijn of niet binnen de betrouwbaarheidsmarge van 15% vallen³.

Tabel 5-89: Ontwikkeling van private investeringen in de Nederlandse zeehavens per sector in periode 2000-2012

	Private Investerings (x 1000 euro, in lopende prijzen)												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industrie	1.607.468	x	1.627.000	1.715.302	1.328.801	1.121.171	1.553.960	1.196.056	1.920.179	2.079.806	2.644.471	2.806.005	3.144.123
Groothandel	139.250	x	x	118.145	x	x	x	113.751	213.106	121.135	133.207	186.866	156.325
Transport & distributie	x	775.790	494.000	623.783	765.260	864.929	1.239.368	1.255.201	1.995.382	1.332.556	1.876.447	2.285.268	1.871.804
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	x	x	x	34.265	x	x	x	b	105.200	64.755	56.415	46.125	55.488
Totaal	2.190.854	2.182.896	2.272.000	2.491.497	2.285.968	2.203.792	2.967.344	3.025.369	4.233.867	3.598.252	4.754.074	5.432.817	5.227.740

Tabel 5-90: Ontwikkeling van private investeringen in de Noordelijke zeehavens per sector in periode 2000-2012

	Private Investerings (x 1000 euro, in lopende prijzen)												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industrie	43.810	x	73.000	49.978	37.542	43.356	296.338	68.882	131.007	235.989	359.302	90.037	379.602
Groothandel	4.805	5.876	4.000	2.589	x	3.989	3.752	7.186	10.780	4.332	5.296	4.787	6.338
Transport & distributie	82.694	46.484	48.000	107.415	50.176	119.393	124.724	175.482	146.434	138.597	94.676	52.942	85.125
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	706	x	0	416	x	B	658	994	459	541	607	691	1.314
Totaal	132.015	166.105	125.000	160.399	93.524	167.219	425.472	252.544	288.679	379.458	459.882	148.458	472.379

Bron: EUR obv CBS

³ Definitieve investeringscijfers voor 2012 zijn op het moment van verschijnen nog niet beschikbaar.

Tabel 5-91: Ontwikkeling van private investeringen in het Noordzeekanaalgebied per sector in periode 2000-2012

	Private Investerings (x 1000 euro, in lopende prijzen)												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industrie	546.369	258.362	208.000	179.281	133.378	284.271	259.409	x	303.986	578.294	379.337	134.052	283.061
Groothandel	51.142	40.020	34.000	31.964	24.576	27.109	34.881	x	65.500	36.992	39.313	31.655	25.538
Transport & distributie	46.720	111.448	54.000	57.190	70.278	101.404	156.958	256.263	148.280	238.307	173.566	289.541	100.626
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	7.766	19.729	4.000	8.113	44.033	73.346	11.523	13.839	20.199	23.087	29.862	17.032	20.896
Totaal	651.997	429.558	301.000	276.548	272.265	486.130	462.771	650.951	537.965	876.680	622.078	472.279	430.122

Bron: EUR obv CBS

Tabel 5-92: Ontwikkeling van private investeringen in Rijn- en Maasmond per sector in periode 2000-2012

	Private Investerings (x 1000 euro, in lopende prijzen)												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industrie	762.581	544.128	950.000	1.168.370	1.078.485	645.569	728.837	830.483	1.246.413	914.475	1.350.825	1.942.960	1.605.690
Groothandel	79.009	74.688	78.000	78.152	84.259	71.119	x	106.565	124.764	62.991	32.975	44.889	86.825
Transport & distributie	262.081	596.277	363.000	388.098	588.579	593.875	912.360	783.938	1.630.827	903.582	1.535.127	1.812.072	1.465.022
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	16.847	35.674	14.000	24.195	27.862	34.005	x	55.336	83.529	39.667	17.802	19.045	15.286
Totaal	1.120.519	1.250.766	1.406.000	1.658.816	1.719.695	1.344.568	1.753.797	1.776.322	3.085.532	1.920.715	2.936.729	3.818.966	3.172.823

Bron: EUR obv CBS

Tabel 5-93: Ontwikkeling van private investeringen in Scheldebekken per sector in periode 2000-2012

	Private Investerings (x 1000 euro, in lopende prijzen)												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Industrie	254.708	299.347	395.000	317.673	138.885	147.975	269.376	296.691	238.774	351.048	221.982	494.963	319.901
Groothandel	4.294	x	x	5.440	x	x	x	0	12.062	16.821	5.916	7.583	14.741
Transport & distributie	x	21.581	29.000	71.080	56.227	50.257	45.326	39.518	69.841	52.070	X	X	72.965
Zakelijke diensten en openbaar bestuur	x	x	x	1.541	x	x	x	0	1.013	1.461	X	X	4.729
Totaal	286.323	336.467	440.000	395.734	200.484	205.875	325.304	345.552	321.691	421.400	271.432	611.098	412.337

Bron: EUR obv CBS

5.7 Publieke investeringen per havengebied

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de publieke investeringen in de zeehavens. Allereerst is het belangrijk om vast te stellen wie deze publieke investeringen doet. Ten eerste doen de (verzelfstandigde) havenbeheerders investeringen met economisch nut. In de jaarrekeningen van deze havenbeheerders zijn deze investeringen terug te vinden op de balans onder de post 'vaste activa'. In de toelichting op deze post zijn de investeringen vaak uitgesplitst waarbij een verdeling valt te maken in 'gronden/terreinen/gebouwen', '(haven)infrastructuur' en een post 'overig'. Er wordt voor de reeks in de Havenmonitor uitgegaan van de *bruto*-investeringen. Afschrijvingen worden derhalve niet meegenomen. Ook is er uitgegaan van lopende prijzen.

Een aantal Nederlandse zeehavens valt, wat betreft financiën, onder direct beheer van de gemeente waarin deze haven ligt. Voor deze havens is zoveel mogelijk een betrouwbaar beeld samengesteld uit jaarrekeningen van gemeenten. Vanzelfsprekend kunnen lokale overheden nog extra investeringen doen in havengebieden, deze investeringen isoleren is echter lastig daar deze posten vaak geconsolideerd voor een hele gemeente zijn. De aanleg van een woonerf en de aanleg van een ontsluitingsweg voor een havengebied vallen bij een gemeente bijvoorbeeld vaak onder dezelfde post op de balans. De cijfers in de tabellen zijn dan ook, in het geval van een verzelfstandigd havenbedrijf, overeenkomstig met de jaarrekeningen van deze bedrijven en in het geval van een gemeentelijke dienst, vallend onder de begroting van de gemeente, komen de cijfers uit de programmarekeningen/jaarstukken van de betreffende gemeente.

Naast lokale overheden wordt er ook door de Rijksoverheid geïnvesteerd in zeehavens. Deze investeringen worden meestal gedaan vanuit het Infrastructuurfonds. Projecten die vanuit het Infrastructuurfonds gefinancierd worden komen in het MIRT terecht. Voor de investeringsreeks 2007-2011 is dan ook gekeken naar de realisatie van de MIRT projecten in deze jaren. Per project is een afweging gemaakt of deze projecten toe te wijzen zijn aan 'investeringen in zeehavens'. Ook de uitgaven voor aanlegprojecten van Rijkswaterstaat komen voor rekening van het Infrastructuurfonds.

Voor de zeehavens van Scheveningen, Dordrecht en Drechtsteden zijn geen gegevens opgenomen vanwege een gebrek aan beschikbaarheid van (betrouwbare) data danwel het ontbreken van investeringen die verder reiken dan reguliere onderhoudsinvesteringen. Ook is voor de investeringen door de Rijksoverheid een correctie toegepast om dubbeltelling van fondsen voor landaanwinning Maasvlakte II te voorkomen. De hiervoor bestemde fondsen uit het MIRT zijn dan ook meegeteld bij investeringen door het Havenbedrijf Rotterdam en niet bij de investeringen door de Rijksoverheid. Tot slot is er voor gekozen om in deze reeks de eventuele investeringen door deelnemingen van de zeehavenbeheerders in principe buiten beschouwing te laten.

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

Tabel 5-94: Investerings door de Rijksoverheid in de Nederlandse zeehaveninfrastructuur

	Investerings Infrastructuurfonds 2007-2012 (MIRT), x1000 EUR						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Hoofdwegennet realisatie IF12.03.01 (alleen A15 MaVa meegenomen)					35.000		54.000
Spoorwegen IF13.02.04 (Betuweroute)	27.800	20.600	39.100	77.600	59.200	52.059	
Spoorwegen IF13.03.02 (Realisatieprogramma goederenvervoer)	36.800	33.700	25.400	21.900	18.000	13.000	51.000
Vaarwegen IF15.03.01 (Walradar Noordzeekanaal)	2.000	1.000	2.000	8.000	3.000	5.000	3.000
Vaarwegen IF15.03.01 (Verruiming Eemshaven-Noordzee)					2.000		
Megaprojecten niet-verkeer en vervoer IF16.01 (PMR)	3.100	42.200	49.500	14.200	80.300	74.973	50.000
Megaprojecten verkeer en vervoer IF17.02 (Betuweroute)	154.300	124.200	44.800	31.800	4.100	9.147	4.699
Totaal / jaar	224.000	221.700	160.800	153.500	201.600	154.179	162.699

Tabel 5-95: Publieke investeringen in haven Den helder

		Haven Den Helder (bedragen x1000 euro, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit	0	0	0	86	0	0	0
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit	5.109	9.042	2.081	1.074	0	4.051	0
Overige activa (investerings met economisch nut)	Havenautoriteit	0	0	0	0	0	0	0
Totaal		5.109	9.042	2.081	1.160	0	4.051	0

Bron: Gebaseerd op Programmarekeningen Gem. Den Helder, post 'Exploitatie en beheer havens'

Tabel 5-96: Publieke investeringen in havens Groningen

		Groningen Seaports (bedragen x1000 EUR, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit		30.254	6.310	13.475	11.656	6.822	x
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit	17.345	10.319	7.844	39.594	49.084	30.541	x
Overige activa (investerings met economisch nut)	Havenautoriteit	115	123	460	560	371	978	x
Totaal		17.460	40.696	14.614	53.629	61.111	38.341	13729

Bron: Gebaseerd op jaarverslagen Groningen Seaports, balanspost 'Materiele Vaste Activa'

Tabel 5-97: Publieke investeringen haven Harlingen

		Harlingen (bedragen x1000 euro, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit							
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit			524	379			
Overige activa (investeringen met economisch nut)	Havenautoriteit							
Totaal		0	0	524	379	0	0	0

Bron: Jaarstukken gemeente Harlingen

Tabel 5-98: Publieke investeringen in haven Amsterdam

		Haven Amsterdam (bedragen x1000 EUR, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit	x	x	x	x	x	x	0
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit	x	x	x	x	x	x	3.124
Overige activa (investeringen met economisch nut)	Havenautoriteit	x	x	x	x	x	x	4.969
Totaal		0	35.900	53.200	36.700	18.800	21.500	8.093

Bron: Jaarverslagen haven Amsterdam

Tabel 5-99: Publieke investeringen havens Noordzeekanaal

		Havens NZKG (bedragen x1000 EUR, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit		164					
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit	22	186	121	827	67	78	174
Overige activa (investeringen met economisch nut)	Havenautoriteit	190	348	150	270	91	80	68
Totaal		212	698	271	1.097	158	158	242

Bron: Jaarstukken betreffende gemeenten Zaanstad, Beverwijk & Jaarverslag Zeehaven IJmuiden BV

Tabel 5-100: Publieke investeringen in havens Rotterdam-Rijnmond

		Havenbedrijf Rotterdam (bedragen x1000EUR, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit	970						
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit							
Overige activa (investeringen met economisch nut)*	Havenautoriteit	233.956	190.745	351.838	413.328	494.383	625.707	262.859
* incl 'vaste activa in aanbouw'								
Totaal		234.926	190.745	351.838	413.328	494.383	625.707	262.8590

Bron: gebaseerd op jaarverslagen Havenbedrijf Rotterdam, balanspost 'Materiële Vaste Activa'

Tabel 5-101: Publieke investeringen in haven Moerdijk

		Havenschap Moerdijk (bedragen x1000 EUR, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Grond en gebouwen	Havenautoriteit	9.653	25.142	28.821	9.242	20.504	1443	1971
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit	7.412		13.186	6.919	490		691
Overige activa (investeringen met economisch nut)	Havenautoriteit	98	168	242	675	1987		638
Totaal		17.163	25.310	42.249	16.836	22.981	1.443	3.300

Bron: gebaseerd op Jaarverslagen & jaarrekening Havenschap Moerdijk, balanspost 'Materiële Vaste Activa'

Tabel 5-102: Publieke investeringen in havens Zeeland

		Zeeland Seaports (bedragen x1000 EUR, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gronden, Gebouwen & Terreinen	Havenautoriteit			12.044	7.562	1.210		
Havenwerken en infrastructurele werken	Havenautoriteit	1.777	1.398	8.050	12.693	17.262	5.759	33
Overige activa (investeringen met economisch nut)	Havenautoriteit					266	104	4910
Totaal		1.777	1.398	20.094	20.255	18.738	5.863	4.943

Bron: gebaseerd op Jaarverslagen Zeeland Seaports, balanspost 'Materiële Vaste Activa'

Tabel 4-100: Publieke investeringen in zeehavens totaal

		Totaal publieke invest. (bedragen x1000 euro, lopende prijzen)						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Zeehavengebieden		291.682	303.789	489.883	571.869	617.159	697.063	293.166
Rijksoverheid		224.000	221.700	160.800	153.500	201.600	154.179	162.699
Totaal		515.682	525.489	650.683	725.369	818.759	851.242	455.865

Bron: Totaal publieke investeringen (optelsom investeringen door havenbeheerders en uitgaven MIRT)

6 Bijlage 1 Gehanteerde definities en onderzoeksmethode

De afbakening is gelijk aan de voorgaande Havenmonitoren zoals opgesteld door Rebelgroup/MTBS/Buck (2006, 2007) en Erasmus Universiteit (2008 t/m 2012) en kent drie dimensies: een functionele, een sectorale en een geografische.

6.1.1 Functionele afbakening

Het Havenbeleid (zie Nota Zeehaven, Ministerie Verkeer en Waterstaat, 2004) gaat in beginsel uit van twee hoofdfuncties van de zeehavens; de haven als knooppunt van vervoer(ketens) en de haven als vestigingsplaats voor industrie(clusters). Bij de haven als knooppunt ligt de nadruk op vervoermodaliteiten, overslag, opslag en distributie en bij de haven als vestigingsplaats is vooral de industriële bedrijvigheid en zakelijke en niet-zakelijke dienstverlening van belang. Om zoveel mogelijk aan te sluiten bij het Havenbeleid, staan deze twee functies centraal in de rapportage. De zeehavengerelateerde activiteiten komen te vallen onder de functie waaraan zij bijdragen.

6.1.2 Sectorale afbakening

De sectorale afbakening geeft aan welke activiteiten tot de zeehaven gerekend worden. Er worden drie typen activiteiten onderscheiden: kadegebonden, zeehavengebonden en zeehavengerelateerd (zie Figuur B 1).

Kadegebonden activiteiten zijn activiteiten die een kade en diep vaarwater nodig hebben voor het afhandelen van de fysieke goederenstromen. Dit betreft vooral op- en overslag activiteiten zoals een containerterminal.

Zeehavengebonden activiteiten zijn activiteiten waarvoor de directe nabijheid van een zeehaven benodigd is, maar die niet in ieder geval kadegebonden zijn. Voorbeelden hierbij zijn olieraffinaderijen in de Rotterdamse haven.

Zeehavengerelateerde activiteiten zijn activiteiten waarvan de goederenstromen een directe relatie hebben met de zeehaven en diensten die gerelateerd zijn aan de goederenstromen, als wel diensten die niet direct gerelateerd zijn aan de fysieke goederenstromen maar wel aan de zeehaven gerelateerd zijn middels hun bijdrage aan de functies van de zeehaven. Deze activiteiten kunnen zich in de directe nabijheid van de zeehaven bevinden, maar de directe nabijheid van de zeehaven is niet voor alle activiteiten noodzakelijk. Veel distributieactiviteiten zijn hier een voorbeeld van.

Verder behoren de industriële activiteiten waarvan een belangrijk deel van de goederen via de zeehaven aan- en afgevoerd worden tot de zeehavengerelateerde activiteiten⁴. Naast deze activiteiten zijn er ook diensten die gerelateerd zijn aan de goederenstromen of deze stromen ondersteunen. Het kan hierbij gaan om een zeer directe relatie (distributie en opslag) of een minder directe relatie (handelsactiviteiten).

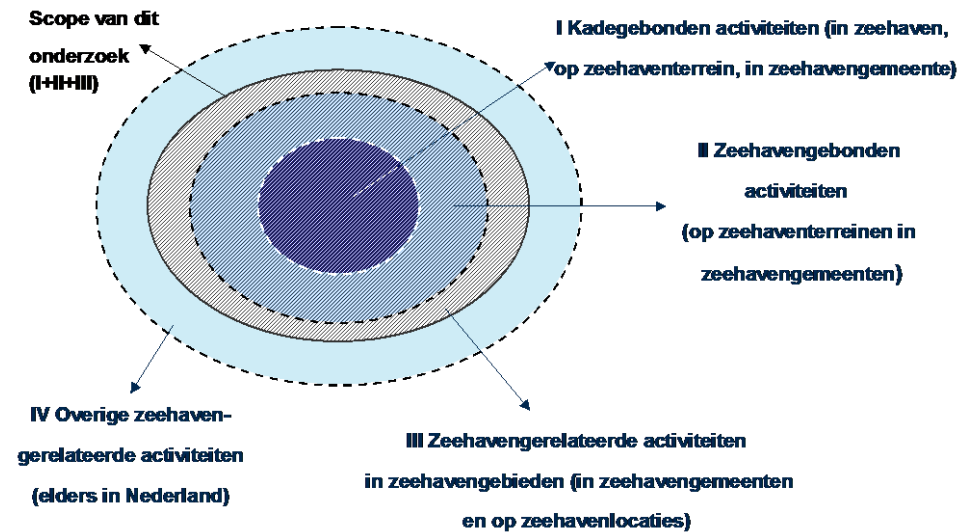
Samengevat: een activiteit is zeehavengerelateerd zodra de activiteit aan één van de onderstaande criteria voldoet:

- logistieke en vervoersactiviteiten die direct samenhangen met de aanvoer, afvoer en doorvoer van goederenstromen over zee;
- industriële activiteiten die in belangrijke mate gebruik maken van de zeehaven voor de aan- en afvoer van hun goederen;
- overige diensten gerelateerd aan functies van de zeehavens, zoals onder andere overheidsdiensten en zakelijke dienstverlening.

Figuur B 1 schetst hoe de typen activiteiten in relatie tot elkaar staan. Kadegebonden en zeehavengebonden activiteiten zijn daarbij direct aan de zeehaven gebonden. Zeehavengerelateerde activiteiten kunnen in principe in geheel Nederland gevestigd zijn, dat wil zeggen zowel binnen als buiten een zeehavengebied. Activiteiten die buiten het zeehavengebied plaatsvinden zijn echter buiten beschouwing gelaten en als niet-zeehavengerelateerd beschouwd.

⁴ N.B.: Dit geldt alleen in combinatie met de geografische afbakening voor zover deze activiteiten binnen een zeehavengebied liggen. De Duitse staalindustrie is dus niet zeehavengerelateerd.

Figuur B 1: Scope van het Havenmonitor onderzoek

Bron: Ecorys, Havenmonitor 2003

De visserij is geen zeehavengerelateerde activiteit aangezien de winning niet in de zeehavens plaatsheeft, maar buitengaats. Volgens deze beredenering zou de visserij niet in de Havenmonitor moeten worden opgenomen. De visserij is echter een cluster op zich, waarbij de verschillende activiteiten door elkaar heen lopen. Naast de winning houden de vissers (cq. bemanning) zich ook bezig (in meer of mindere mate) met de overslag, opslag en soms ook verwerking van de vis. Gezien deze multifunctionele taak van de bemanning van de visvloot is de werkgelegenheid en toegevoegde waarde in deze sector toch als zeehavengerelateerd beschouwd.

Veerdiensten en cruisevaart zijn ook zeehavengerelateerde activiteiten. Hierbij dient wel onderscheid gemaakt te worden naar zeevaart en binnenvaart. De zeeveerdiensten en zeecruisevaart zijn activiteiten die niet samenhangen met de fysieke goederenstromen, maar wel gebonden zijn aan de zeehaven. Deze activiteiten zijn opgenomen in de lijst met zeehavengerelateerde activiteiten.

In Bijlage 2 zijn alle SBI-codes opgenomen die als zeehavengerelateerde activiteiten worden meegerekend in de Havenmonitor.

6.1.3 Geografische afbakening

Voor de geografische afbakening zijn begrippen als zeehaven, zeehaventerreinen, zeehavengemeenten, zeehavenlocatie en zeehavengebieden van belang. Deze begrippen bepalen welke terreinen en/of gebieden meegenomen moeten worden. Definities van deze begrippen zijn hieronder gegeven.

Zeehaven: Een haven aan zee of aan diep vaarwater waar zeewaardige schepen kunnen komen en die de beschikking heeft over een zeeterminal of - voor zover gelegen in een zeehavengebied - een inlandterminal waar zeevaart als modaliteit aanwezig is.

Voor de aanduiding van diep vaarwater wordt gekeken naar de bevaarbaarheidklasse van vaarwegen (dit is gebruikt voor de binnenlandse vaarwegen). De bevaarbaarheidklasse is een aanduiding voor de (maximale) capaciteitsafmetingen van een vaarweg, uitgedrukt in tonnen laadvermogen. De bevaarbaarheidklassen zijn ingedeeld volgens de C.E.M.T.-norm (C.E.M.T.= Conférence Européenne des Ministres de Transport). Diep vaarwater, waar zeewaardige schepen kunnen komen, zijn de wateren met bevaarbaarheidklasse VI (a, b en c, Figuur B 2, de blauwe tinten)⁵. Zeewaardige schepen die de binnenwateren kunnen bevaren, worden gekenmerkt door het tonnage laadvermogen dat ligt tussen de 3.200 en 18.000 ton. Dit komt overeen met een diepgang van de schepen van 2,50 tot 4,50 meter en een hoogte tot maximaal 9,10 meter. Aan de onderkant van deze range zitten de coasters die de inlandterminals kunnen bereiken. Schepen die zwaarder beladen zijn dan de bovengenoemde 18.000 ton varen niet op de binnenlandse vaarwegen, maar komen alleen in de havens die de faciliteiten hebben om deze schepen te ontvangen.

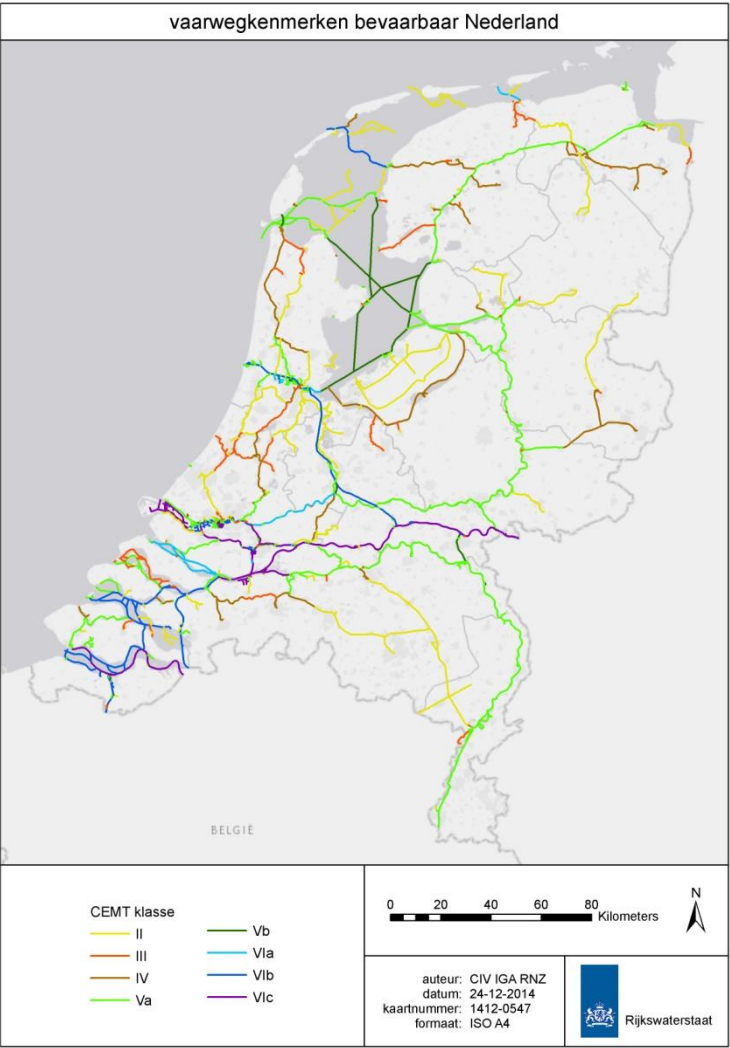
In functie van de bevaarbaarheidklasse van de vaarwegen blijken de Zeeuwse vaarwegen, de vaarwegen rond Rotterdam, Dordrecht en Moerdijk (Nieuwe Waterweg, Nieuwe en Oude Maas, Lek, Dordtse Kil, Haringvliet en Hollands Diep), de Waal, het Amsterdam-Rijnkanaal, het Noordzeekanaal en de vaarwegen naar Harlingen en Delfzijl en Eemsmond door de Waddenzee de vaarwegen te zijn die aangemerkt worden als vaarwegen met diep vaarwater voor zeewaardige schepen (zie in Figuur B 2). Den Helder is via open zee bereikbaar.

Bij de havens is onderscheid te maken naar zeeterminals en inlandterminals⁶. Zeeterminals zijn terminals die in relatie staan tot de zeevaart en inlandterminals zijn terminals waar bovenal de binnenvaart aanmeert. Een aantal inlandterminals is echter ook met zeeschepen bereikbaar. Alleen als inlandterminals gelegen zijn in zeehavengebieden (zie hierna) worden deze in het vervolg verder in beschouwing genomen. Omdat aan het Amsterdam-Rijnkanaal en aan de Waal zich geen zeehaventerreinen of zeehavenlocaties bevinden, vallen deze terminals buiten beschouwing.

⁵ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Directoraat-Generaal Goederenvervoer, Adviesdienst Verkeer en Vervoer en CBS, 'Nederland en de scheepvaart op de binnenwateren', 2003

⁶ Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Adviesdienst Verkeer en Vervoer, 'Inventarisatie terminals en regionale overslagcentra in Nederland', 2003

Figuur B 2: Vaarwegennet naar bevaarbaarheidsklasse

Bron: Ministerie van Verkeer en Waterstaat, Rijkswaterstaat

Zeehaventerrein: Aan diep, voor zeewaardige schepen geschikt vaarwater gelegen terreinen bij een zeehaven of terreinen in de directe nabijheid van de zeehaven waarbij de band met de haven overduidelijk aanwezig is en het terrein onder het beheer van de havenbeheerders valt. Terreinen worden afgebakend op basis van de bijbehorende postcodes.

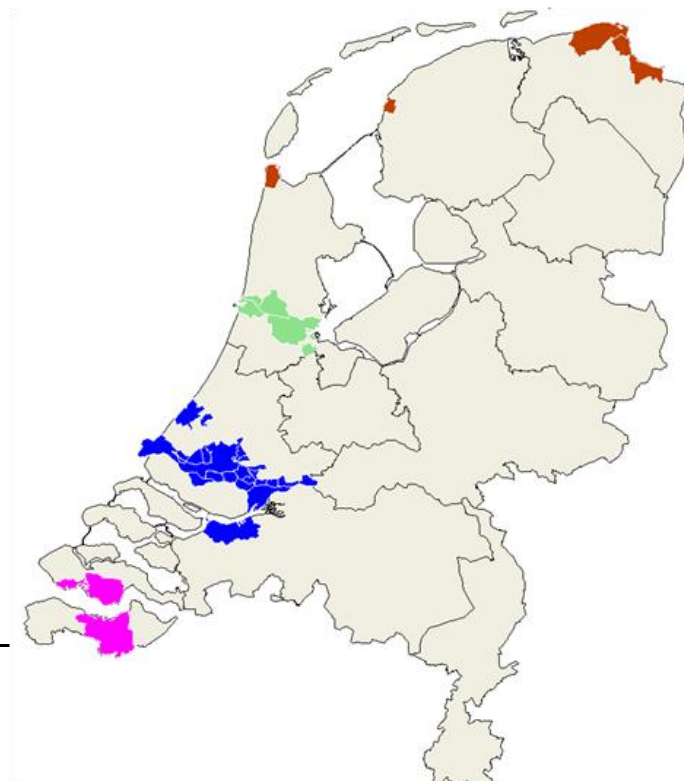
Zeehavengemeente: Gemeente die een zeehaven binnen haar gemeentegrenzen heeft.

Zeehavenlocatie: Locaties met activiteiten die een band hebben met de zeehaven en niet gelegen zijn in een zeehavengemeente, maar wel in de onmiddellijke nabijheid daarvan. Dit kunnen terreinen zijn gelegen langs diep vaarwater waarop zeehavengerelateerde activiteiten plaatsvinden, maar ook locaties waar (hoofd)kantoren van bedrijven zitten, die een relatie met de zeehaven hebben. Enkele terreinen aan diep vaarwater in de Drechtsteden en locaties met kantoren van belangrijke zeehavengerelateerde bedrijven (bijvoorbeeld in Rhon waar veel rederijkantoren gevestigd zijn), zijn voorbeelden van de toevoegingen die in dit onderzoek zijn gedaan.

Zeehavengebied: Verzameling van zeehavengemeentes (inclusief zeehavens en zeehaventerreinen) en zeehavenlocaties. Een zeehavengebied vormt een aaneengesloten gebied en is geografisch afgebakend door de nabijheid van de Noordzee. In principe wordt aangesloten bij de gebiedsdefinities zoals vastgesteld door de Nationale Havenraad, maar daar worden enkele zeehavenlocaties aan toegevoegd.

De geografische afbakening in combinatie met de sectorale afbakening zorgt ervoor dat de in Figuur B 1 benoemde activiteit III zeehavengerelateerde activiteiten in zeehavengebieden (III is inclusief I en II) het uitgangspunt van de Havenmonitor vormt. Op basis van de benoemde definities worden de zeehavengebieden afgebakend. De zeehavengebieden worden gevormd door de zeehavengemeentes en zeehavenlocaties, zoals te zien in Figuur B 3. In Tabel B 1 wordt weergegeven welke zeehavengemeenten en zeehavenlocaties gerekend worden tot deze zeehavengebieden.

Figuur B 3: Zeehavengerelateerde gebieden in Nederland

Tabel B 1: Zeehavengebieden, zeehavens en zeehavengemeenten

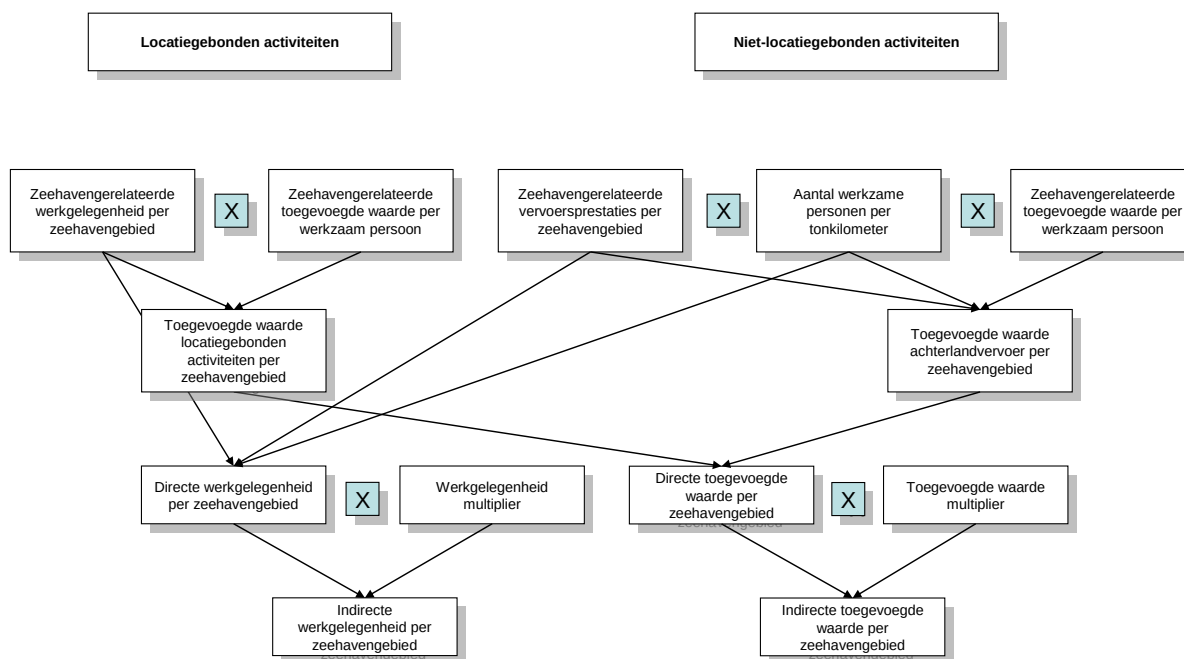
Noordelijke Zeehavens		Noordzeekanaalgebied		Rijn- en Maasmond		Waarvan R'dam-Rijnmond		Scheldebekken	
Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente	Zeehaven	Gemeente
Delfzijl	Delfzijl	Amsterdam	Amsterdam	Dordrecht	Dordrecht	Rotterdam	Rotterdam	Vlissingen	Vlissingen
Eemshaven	Eemsmond	Beverwijk	Beverwijk	Moerdijk	Moerdijk	Schiedam	Schiedam	Borsele	Borsele
Harlingen	Harlingen	Velsen/ IJmuiden	Velsen/ IJmuiden	Scheveningen	Den Haag	Vlaardingen	Vlaardingen	Terneuzen	Terneuzen
Den Helder	Den Helder	Zaanstad	Zaanstad	Drechtsteden (excl. Dordrecht)	Alblasserdam*	Maassluis	Maassluis		
					Gorinchem*	Overig Rijnmond	Albrandswaard		
					Hardinxveld- Giessendam*		Barendrecht		
					Hendrik-Ido- Ambacht*		Capelle aan den IJssel		
					Nieuw- Lekkerland*		Krimpen aan den IJssel		
					Papendrecht*		Lansingerland		
					Sliedrecht*		Ridderkerk		
				Zwijndrecht*		Spijkenisse			

* Specifieke afbakening op basis van postcodes

6.1.4 Berekening werkgelegenheid en toegevoegde waarde

De belangrijkste stappen van de methodiek voor de indicatoren werkgelegenheid en toegevoegde waarde zijn weergegeven in Figuur B 4. Om redenen van overzichtelijkheid zijn de hierna gespecificeerde tussenstappen (in het bijzonder correcties en aanpassingen voor bedrijfsgrootte en regionale verschillen) niet in het schema opgenomen.

Figuur B 4: Schematische weergave van de onderzoeksmethodiek voor werkgelegenheid en toegevoegde waarde

Bron: RebelGroup/mtbs

Bovenstaande figuur geeft het basisprincipe van de gebruikte onderzoeksmethode weer. Voor de locatiegebonden activiteiten is de bepaling van de (directe) toegevoegde waarde (TW) het resultaat van de vermenigvuldiging van de sectorspecifieke toegevoegde waarde per werkzame persoon (TW/WP) met de overeenkomstige zeehavengerelateerde werkgelegenheid. De directe toegevoegde waarde voor de niet-locatiegebonden activiteiten is bepaald middels de

per zeehavengemeente gegenereerde vervoersprestaties. Sommatie van beide delen (locatie- en niet-locatiegebonden) resulteert in een raming van de totale, directe toegevoegde waarde en werkgelegenheid, gecreëerd binnen de Nederlandse zeehavengebieden. De vermenigvuldiging van deze cijfers met toegevoegde waarde en werkgelegenheidsmultipliers per havengebied leidt tot de berekening van (indicatieve) indirecte effecten.

6.1.5 Locatiegebonden activiteiten

Vaststellen werkgelegenheidscijfers

Conform de voorgaande Havenmonitoren is de werkgelegenheidsindicator gebaseerd op gegevens van het Landelijk Informatiesysteem van Arbeidsplaatsen en Vestigingen (LISA). De gegevens afkomstig van deze informatiebron laten nationale vergelijkbaarheid toe, daar de input hiervan afkomstig is uit de Regionale Vestigingsregisters.

De Regionale Registerhouders hanteren verschillende peildata, waardoor enige verschillen kunnen optreden tussen de havens. De peildata per haven zijn gegeven in onderstaande tabel.

Tabel B 2: Overzicht van peildata

<i>Noordelijke zeehavens</i>	Peildatum	<i>Rijn- en Maasmond</i>	Peildatum	<i>Scheldebekken</i>	Peildatum
Harlingen	1 april	Rotterdam	1 januari	Vlissingen	1 mei
Eemsmond	1 april	Schiedam	1 januari	Borsele	1 mei
Delfzijl	1 april	Vlaardingen	1 januari	Terneuzen	1 mei
Den Helder	1 januari	Maassluis	1 januari		
Noordzeekanaalgebied	Peildatum	Overig Rijnmond	1 januari		
Amsterdam	1 januari	Drechtsteden	1 januari		
Beverwijk	1 april	Dordrecht	1 januari		
Velsen/IJmuiden	1 april	Moerdijk	1 april		
Zaanstad	1 april	Scheveningen	1 januari		

Bron: LISA

Conform Havenmonitor 2006 tot en met 2011, zijn de werkgelegenheidscijfers van 2012 op bedrijfsvestigingenniveau opgevraagd en aan de havenbeheerders voorgelegd ter controle en aanpassing. Hierdoor hebben alle havenbeheerders helder inzicht gehad in de opbouw van de werkgelegenheid in hun zeehavengebied en zijn ze in staat gesteld gericht niet-direct-zeehavengerelateerde bedrijfsvestigingen te schrappen. Tevens hebben ze bedrijfsvestigingen

kunnen toevoegen die wel direct zeehavengerelateerd zijn maar om bepaalde redenen, zoals verkeerde SBI-codering in het LISA-bestand, niet waren opgenomen in de aangeboden lijst bedrijfsvestigingen. De hierboven beschreven aanpak heeft er toe geleid dat de 'ruwe data' van LISA op zeer consistente wijze is gecontroleerd en aangepast.

Bepalen toegevoegde waarde

De locatiegebonden zeehavengerelateerde toegevoegde waarde is bepaald door de toegevoegde waarde per werkzaam persoon (TW/WP) te vermenigvuldigen met de zeehavengerelateerde werkgelegenheid in de haven. De toegevoegde waarde per sector, volgens de input-output tabellen van het CBS voor de onderzoeksperiode, wordt gedeeld door het aantal arbeidsplaatsen in deze sector, en vervolgens vermenigvuldigd met een regiocorrectie die het verschil in productiviteit per regio en per bedrijfsklasse reflecteert; deze correctie is gerelateerd aan de grootte en de kapitaalintensiviteit van de in de regio gevestigde bedrijven.

De vermenigvuldiging van de toegevoegde waarde cijfers per werkzame persoon en per sector met het voor productiviteit gecorrigeerde totale aantal arbeidsplaatsen levert het directe toegevoegde waarde cijfer, in absolute termen uitgedrukt.

De transport- en distributiesector is onder te verdelen in zowel locatie- als niet-locatiegebonden activiteiten. Locatiegebonden zijn die activiteiten waarvoor de vestigingsplaats relevant is voor de bedrijfsvoering (te weten 'Zeevaart'⁷, de passagiersvaart en veerdiensten (op binnenwateren)⁸ en 'Dienstverlening ten behoeve van het vervoer'). De toegevoegde waarde van deze activiteiten wordt bepaald als onder 'locatiegebonden activiteiten'.

6.1.6 Consistentie van methode

Voor de Havenmonitor 2013 is dezelfde methodiek toegepast en zijn dezelfde bronnen gebruikt als in Havenmonitor 2006 tot en met 2013.

In de Havenmonitor 2013 geen majeure aanpassingen plaatsgevonden in de methode; de berekeningsmethode is gelijk aan het voorgaande jaar.

⁷ Hoewel 'Zeevaart' in de strikte betekenis van het woord geen locatiegebonden activiteit is, is er evenmin sprake van achterlandvervoer. Anders dan de 'Binnenvaart', het 'Wegvervoer' en het 'Spoorvervoer', is 'Zeevaart' in het algemeen wel gebonden aan vestigingen in een van de zeehavengemeenten. De 'Zeevaart' is daarom als locatiegebonden activiteit behandeld.

⁸ Ook de passagiersvaart en veerdiensten op binnenwateren wordt beschouwd als locatiegebonden activiteit, omdat hier evenmin sprake is van achterlandvervoer. Om te voorkomen dat het vervoer van personen met rondvaartboten en watertaxi's over havens, grachten en andere binnenwateren zou worden meegerekend, hebben de havenbeheerders hiervoor een negatieve correctie aangebracht op de LISA-cijfers.

Het CBS rapporteert de gegevens over toegevoegde waarde vanaf 2010 in iets gewijzigde categorieën. Dit betekent dat in de Havenmonitor enkele subsectoren niet meer op dezelfde manier te relateren zijn aan de CBS gegevens, een duidelijk voorbeeld daarvan is het verschil dat voorheen gemaakt werd tussen dienstverlening aan het vervoer over land en aan het vervoer over water. Om consistentie te behouden is de Havenmonitor voor 2009 opnieuw berekend, gebaseerd op de nieuwe indeling van het CBS. De verschillen die ontstonden tussen de berekening met de oude en de nieuwe methode zijn vervolgens gecompenseerd met een correctiefactor voor elke SBI code die in de Havenmonitor gebruikt wordt. Dit heeft geleid tot een aanpassing in de correctietabel waarin gecorrigeerd wordt voor locatie, activiteit en bedrijfsgrootte: deze tabel bevat nu ook een correctie voor de nieuwe CBS indeling.

In 2013 heeft een aanpassing plaatsgevonden in de berekeningen van het CBS wat betreft de nationale rekeningen en de arbeidsrekeningen. Hierdoor is het Bruto Binnenlands Product volgens de statistieken toegenomen, en dus ook de toegevoegde waarde van de individuele sectoren. Op de havenmonitor heeft dat ook een effect. De nieuwe cijfers die het CBS heeft gepubliceerd zijn met terugwerkende kracht toegepast in de havenmonitor. Voor de indirecte werkgelegenheidseffecten was dat niet volledig mogelijk en om consistentie te behouden zijn deze effecten voor 2009 opnieuw berekend, gebaseerd op de nieuwe en oude cijfers van het CBS. Het gevonden verschil per sector in deze berekeningen is gebruikt voor het aanpassen van de eerdere jaren 2002-2008 om consistentie in de reeks te behouden.

De berekening van de indirecte toegevoegde waarde is voor 2013 gebeurd met de input-output tabel voor de Nederlandse economie die het CBS volgens de nieuwe methode heeft opgesteld. Hierdoor worden onderlinge leveringen voor sommige sectoren anders ingeschat dan voorheen. Dit heeft voor deze sectoren een verstorend effect voor de consistentie van de reeks. Op het moment van uitkomen van de havenmonitor 2013 zijn er nog geen nieuwe tabellen voor eerdere jaren beschikbaar. Mogelijk zijn de uitkomsten van 2013 daardoor niet helemaal vergelijkbaar met eerdere jaren.

6.1.7 Niet-locatiegebonden activiteiten

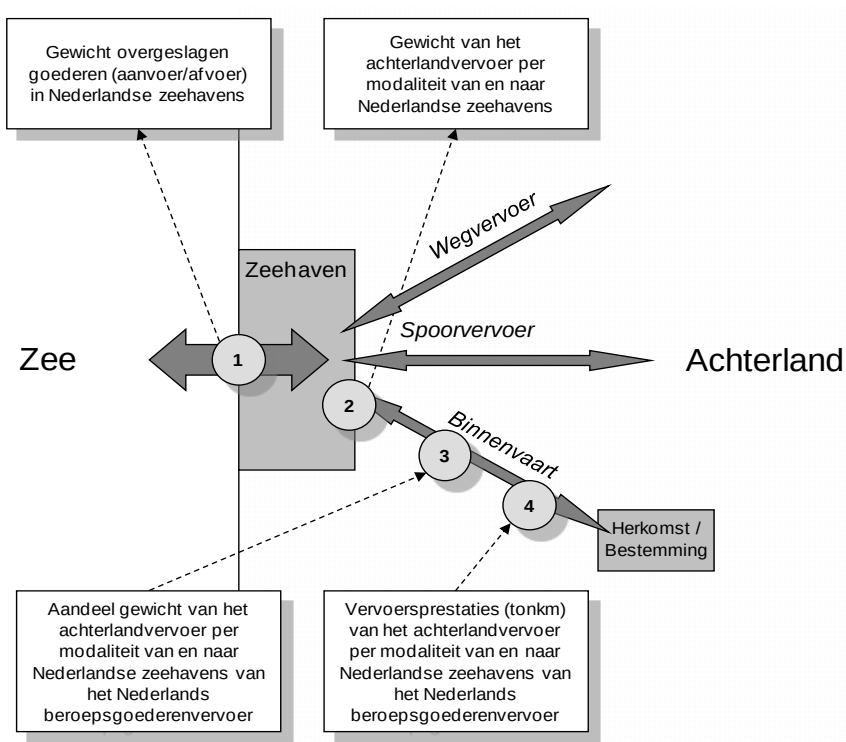
Veel transportbedrijven zijn voor hun bedrijfsvoering niet noodzakelijk aan één bepaalde locatie gebonden. Hoge kosten of gebrek aan ruimte kunnen voor deze bedrijven overwegingen zijn om zich buiten de haven of stad te vestigen. Daarmee verdwijnt (een deel van) de werkgelegenheid uit de betreffende gemeente, hoewel de activiteit van het bedrijf wel degelijk door de aanwezigheid van de haven wordt beïnvloed. De door LISA geregistreerde werkgelegenheid (op basis van postcode en sbi-code afbakening) als toedelingscriterium van de toegevoegde waarde is om die reden hier minder toereikend. Daarom is voor de volgende activiteiten gekozen voor toedeling op basis van het zeehavengerelateerde deel van de ‘aan de zeehavengemeente’ geleverde vervoersprestaties door transportondernemingen:

- Goederenvervoer per spoor;
- Goederenvervoer over de weg;
- Vervoer via pijpleidingen;
- Binnenvaart (bestaande uit vrachtvvaart en tankvaart).

Berekening van de vervoersprestaties

De vervoersprestatie is gedefinieerd als de combinatie van het vervoerde gewicht vermenigvuldigd met de vervoersafstand van de goederen, uitgedrukt in ladingtonkilometers. De vervoersprestatie is berekend voor het Nederlands beroepsgoederenvervoer, in binnen- en buitenland. Het gaat hier om het *Nederlandse* aandeel, omdat het nationaal product gebaseerd is op de bijdragen van Nederlandse bedrijven, en om *beroepsgoederenvervoer* omdat het eigen vervoer van bedrijven al is toegerekend aan de sector waarin het bedrijf is ingedeeld. Voor de bepaling van de zeehavenspecifieke vervoersprestaties wordt gebruik gemaakt van het NEAC model waarvan de methodiek hieronder beschreven wordt. Figuur B 5 illustreert hoe de vervoersprestaties, uitgedrukt in gerealiseerde tonkilometers, kunnen worden afgeleid.

Figuur B 5: Globale illustratie afleiding zeehavengebonden vervoersprestaties

Bron: Rebel Group obv NEA

Toelichting bij de toegepaste berekeningsmethode

De op te leveren informatie betreft de aanvoer en afvoer in tonnage en tonkilometers per modaliteit (zeevervoer, wegvervoer, spoorvervoer en binnenvaart) per goederensoort (in 10 hoofdcategorieën, NSTR genoemd). Onderstaand worden de stappen in de berekening nader toegelicht.

Stap 1. Bepalen gewicht overgeslagen goederen (aanvoer/afvoer) in Nederlandse zeehavens

Uit de CBS-publicatiebestanden⁹ “zeevaart” is bekend hoeveel gewicht er per Nederlandse haven per goederensoort wordt overgeslagen voor zowel de aanvoer als afvoer. Dit bestand vormt het vertrekpunt voor de verdere bepaling van de vervoersprestaties. Hiertoe worden gegevens uit diverse bronnen toegevoegd aan het basisbestand zoals bepaald in deze Stap 1.

Stap 2. Bepalen gewicht van het achterlandvervoer per modaliteit van en naar Nederlandse zeehavens

In de NEAC-statistieken staat de herkomst en bestemming van goederenstromen per goederensoort, inclusief de haven waar het is overgeslagen. Deze gegevens maken een verdeling van overgeslagen goederen in havens naar de verschillende modaliteiten voor het voor- en natransport in het achterland (wegvervoer, spoorvervoer en binnenvaart). In de Rotterdamse haven bijvoorbeeld geldt een ‘modal split’ van 45% over de weg, 8% over het spoor en 47% over de binnenvaart.

Het hierboven beschreven NEAC-bestand is in Stap 2 gekoppeld aan het bestand zoals bepaald in Stap 1. Dit resulteert in een bestand waarin per haven per goederensoort het gewicht van de binnenkomende en uitgaande goederen is opgenomen. Tevens is in dit bestand ook bekend met welke modaliteit deze in- en uitgaande goederen van of naar het achterland zijn vervoerd.

Stap 3. Bepalen aandeel gewicht van het achterlandvervoer per modaliteit van en naar Nederlandse zeehavens van het Nederlandse beroepsgoederenvervoer

De Havenmonitor neemt uitsluitend de vervoersprestaties in rekening die zijn gerealiseerd door het Nederlandse beroepsgoederenvervoer. De tabellen die in Stap 2 gegenereerd zijn, omvatten het totaal aan vervoerde goederen. In deze Stap 3 wordt aan de hand van de Publicatiebestanden Binnenvaart (bron: CBS) en de Basisbestanden Goederenvervoer (bron: NEA) het aandeel van het Nederlandse beroepsgoederenvervoer berekend.

Stap 4. Bepalen vervoersprestaties (tonkm) van het achterlandvervoer per modaliteit van en naar Nederlandse zeehavens van het Nederlandse beroepsgoederenvervoer

Om tot de vervoersprestaties te komen, dienen de vervoerde gewichten per modaliteit door het Nederlandse beroepsgoederenvervoer vermenigvuldigd te worden met de afstand naar hun herkomst of bestemming.

⁹ De CBS-publicatiebestanden worden vaak gebruikt bij het maken van goederenvervoerstatistieken en zijn beschikbaar voor de modaliteiten zeevaart, wegvervoer, spoorvervoer en binnenvaart.

Voor het bepalen van de afstand naar de herkomst en bestemming is gebruik gemaakt van de Publicatiebestanden Wegvervoer, Spoorvervoer en Binnenvaart (bron: CBS). In deze publicatiebestanden staat het vervoerde gewicht en de vervoersprestaties in tonkilometers per verkeersgebied. Hieruit is een gemiddelde afstand berekend. De gemiddelde afstand per haven is vervolgens gekoppeld aan de gewichten van de vervoerde goederen zoals bepaald in Stap 3. Het gewicht is vermenigvuldigd met de gemiddelde afstand hetgeen resulteert in het aantal tonkilometers.

Berekening van de werkgelegenheid en toegevoegde waarde

De berekening van de directe zeehavengerelateerde werkgelegenheid en toegevoegde waarde is toegepast conform de Havenmonitor 2008. Hieronder staat een beschrijving van deze methodiek. Voor het *wegvervoer* zijn de totale Nederlandse vervoersprestaties en nationale werkgelegenheidscijfers beschikbaar. Op basis hiervan kan een nationaal gemiddeld aantal arbeidsplaatsen per ladingtonkilometer berekend worden welke na vermenigvuldiging met de vervoersprestatie per zeehavengebied in het wegvervoer resulteert in het aantal arbeidsplaatsen in het wegvervoer per zeehavengebied.

De bijbehorende toegevoegde waarde wordt vervolgens bepaald door het aantal arbeidsplaatsen per zeehavengebied in het wegvervoer te vermenigvuldigen met de toegevoegde waarde per persoon in het goederenvervoer, zoals bepaald aan de hand van Nationale Input/Output tabellen. Deze berekeningsmethode is hieronder als formule weergegeven.

$$WP_{i,j} = \frac{VP_{i,j}}{VP_{i,NL}} * WP_{i,NL}$$

$$TW_{i,j} = WP_{i,j} * TW_{i,NL}$$

Omdat wegvervoer de helft van de niet-locatiegebonden werkgelegenheid genereert, is de beschikbaarheid van gegevens voor deze modaliteit leidend genomen voor de verdere berekeningen. Voor de *binnenvaart* was deze berekeningsmethode gemakkelijk toe te passen, omdat daarvoor ook het aantal arbeidsplaatsen en vervoersprestatie op nationaal niveau beschikbaar zijn.

Voor het *spoorvervoer* zijn geen gegevens beschikbaar voor zowel het aantal arbeidsplaatsen als toegevoegde waarde in Nederland. Hierdoor is in Havenmonitor 2006 gekozen om voor deze modaliteit een 'bottom-up' aanpak toe te passen om het aantal arbeidsplaatsen te bepalen. Gezien het feit dat het aantal bedrijven dat actief in deze markt is zeer beperkt is en daardoor via de Kamer van Koophandel en jaarverslagen van de bedrijven de aantallen arbeidsplaatsen en het vervoerd volume verkregen kunnen worden, is dit goed mogelijk. In combinatie met de nationale vervoersprestaties van goederenvervoer per spoor wordt vervolgens het aantal arbeidsplaatsen per ladingtonkilometer vastgesteld.

Voor het vervoer per *pijpleiding* zijn direct cijfers beschikbaar van het CBS aangaande arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde. Uit de nationale Input/Output tabellen is de toegevoegde waarde in heel Nederland voor deze sector te bepalen en het aantal arbeidsplaatsen in het vervoer per pijpleiding volgt uit nationale arbeidsvolume cijfers. Vervolgens is net als in voorgaande jaren verondersteld dat 50% van de totale vervoersprestatie als zeehavengerelateerd is te bestempelen en geheel is toe te schrijven aan Rotterdam. Als gevolg van deze aanname zijn arbeidsplaatsen en toegevoegde waarde op nationaal niveau voor 50% toegekend aan Rotterdam.

6.1.8 Correcties voor bedrijfsgrootte en regionale verschillen

Zoals vermeld is de grootte van bedrijven alsmede hun regionale ligging van invloed op de bepaling van de locatiegebonden zeehavengerelateerde toegevoegde waarde. Uit de Regionaal Economische Jaarcijfers (REJ) van het CBS blijkt dat er verschillen zijn in toegevoegde waarde per arbeidsplaatsen per regio. Uit deze regionale cijfers is een factor per regio te berekenen waarmee het landelijke aantal is te vermenigvuldigen om tot regionale cijfers te komen. Uiteindelijk is ervoor gekozen om één enkele, exacte correctiefactor per gebied per activiteit uit te rekenen. Deze factor vertegenwoordigt dus beide correcties: bedrijfsgrootte en locatie. Deze factor is verondersteld gelijk te blijven gedurende alle jaren, wat impliceert dat over de voorbije jaren heen de verhouding arbeidsplaatsen per bedrijfsgrootte-categorie constant is gebleven.

6.1.9 Bepaling indirecte samenhang

Voor de berekening van de indirecte effecten is, conform de voorgaande jaren, gebruik gemaakt van de techniek van Input/Output analyse (op basis van het Leontief vraagbepaalde Input/Output model). Het is echter hier gepast te benadrukken dat een dergelijke analysetechniek in principe niet geschikt is voor sectorale impactstudies voor bestaande economische activiteiten (want resulterend in dubbeltellingen indien hiervoor niet adequaat gecorrigeerd) en bovendien van een aantal belangrijke theoretische assumpties vertrekt. Zo gaat het Input/Output model er vanuit dat iedere extra vraag (impuls) automatisch leidt tot extra aanbod. Het aanbod is derhalve volledig flexibel (elastisch) verondersteld en past zich zonder extra kosten aan bij de vraag. De prijselasticiteit van de vraag is gelijk aan nul, terwijl de prijselasticiteit van het aanbod gelijk is aan oneindig. Daarnaast veronderstelt het model een volledige complementariteit tussen alle input. Tussen de benodigde intermediaire inputs is geen onderlinge substitutie mogelijk en zijn er geen schaalvoordelen.

Deze theoretische assumpties maken voldoende duidelijk dat ramingen van indirecte effecten van zeehavengerelateerde activiteiten in de rest van de Nederlandse economie met de nodige omzichtigheid gelezen moeten worden.

Als statistische maat voor de verbondenheid van een sector met de Nederlandse economie kunnen multipliers worden gebruikt, met name om vergelijkingen met andere sectoren of het nationale gemiddelde te maken. De uit het model verkregen multipliers worden gebruikt voor het berekenen van de gevolgen van een vraagimpuls in een bepaalde sector op de vraag in andere sectoren.

Een multiplier van bijvoorbeeld 1,6 geeft aan dat behalve het oorspronkelijke directe effect ter grootte van 1, nog een additioneel indirect effect van 0,6 optreedt, elders in de economie. De effecten kunnen daarbij uitgedrukt zijn in termen van werkgelegenheid (werkgelegenheidsmultiplier) en/of toegevoegde waarde (toegevoegde waarde multiplier).

Naast deze ‘achterwaartse effecten’ bij toeleveranciers kunnen zich ook ‘voorwaartse effecten’ voordoen bij afnemers. In een afzonderlijke studie in het kader van de Havenmonitor 2005, de ‘Verkenning Voorwaartse Effecten’, is een eventuele onderschatting onderzocht van het economische belang van de havensector door het niet in kaart brengen van voorwaartse uitstralingseffecten bij afnemers. Voorts geeft deze Verkenning, op basis van representatieve casussen, een onderbouwd inzicht in de (on)mogelijkheden van bepaling van voorwaartse effecten, en dit vanuit een breder kader dan alleen het stramien van input-outputanalyse.

Behalve de voorwaartse en achterwaartse effecten bij toeleverende bedrijven is ook sprake van bestedingseffecten. Deze effecten bestaan uit de bestedingssimpuls door de werknemers. Op hun beurt zijn deze werknemers namelijk ook weer consument. Deze effecten zijn niet in deze berekening opgenomen, wat gebruikelijk is bij macro-economische analyses.

6.1.10 Berekening bedrijfsvestigingen

Voor de bedrijfsvestigingsdata wordt net als in de vorige edities van de Havenmonitor gebruik gemaakt van een eenduidig bronbestand, het LISA bestand. Dit bronbestand omvat alle economische indicatoren op bedrijfsvestigingsniveau. Met behulp van de nieuwe data uit het LISA-bestand zijn de “Havenmonitor-bedrijfsvestigingsbestanden” van vorig jaar aangevuld.

Het doel van LISA is het bijeenbrengen van regionale vestigingenregistraties met daaraan gekoppelde werkgelegenheidsgegevens tot een integraal, landsdekkend, uniform en consistent vestigingenregister met gegevens over alle vestigingen in Nederland waar betaald werk wordt verricht. Jaarlijks wordt dit register bijgewerkt op basis van de gegevens van de regionale registerhouders. Om het vestigingenbestand aan te vullen met actuele gegevens over werkgelegenheid wordt daarnaast jaarlijks een enquête uitgezet. Van de vestigingen met 100 en meer arbeidsplaatsen wordt de gehele populatie benaderd. Bij de vestigingen met minder dan 100 arbeidsplaatsen kan met een steekproef worden volstaan (10-100 WP: 50%, < 10 WP: 25%).

LISA hanteert de volgende definitie voor een bedrijfsvestiging: ‘Locatie van een onderneming, instelling of zelfstandige beroepsbeoefenaar (dat wil zeggen elke fabriek, werkplaats, kantoor, winkel of andere bedrijfsruimte, dan wel elk complex daarvan) waarin of van waaruit een economische activiteit of zelfstandig (vrij) beroep wordt uitgeoefend door minimaal 1 werkzaam persoon’. Ter vergelijking: De Kamers van Koophandel bestempelen een bedrijfsvestiging als iedere in het Handelsregister ingeschreven onderneming en rechtspersoon in Nederland. De door de regionale registers aangeleverde data volgen de gehanteerde definitie. Toch kan er sprake zijn van afwijkingen omdat sommige regionale registers uitgaan van vestigingsactiviteiten (kan zijn dat er meerdere

activiteiten per bedrijfsvestiging zijn die apart in LISA worden geregistreerd). LISA probeert op landelijk niveau deze gegevens zoveel mogelijk te corrigeren, zodat er een uniform bestand bestaat.

Zoals reeds vermeld bij de werkgelegenheidscijfers wordt er in het LISA bestand geen uniforme peildatum gebruikt. De door regionale registerhouders gehanteerde peildata zijn te vinden in Tabel B 2. Om tot bedrijfsvestigingcijfers met één enkele peildatum te komen, is besloten de peildata van de economische indicatoren te verschuiven naar 1 juli.

Tijdens de controle door individuele havenbeheerders is geconstateerd dat de gegevens over vestigingen met 1 werkzame persoon niet goed te controleren zijn. Daarop is besloten om vestigingen die over de gehele tijdreeks 0 en/of 1 werkzame persoon hebben geregistreerd in principe buiten beschouwing te laten. Bedrijven die in de periode op enig moment wel meer dan 1 werkzame persoon kennen, maar over andere jaren 0 of 1 werkzame persoon zijn wel meegenomen in de analyse. Uitgangspunt is dat het onterecht zou zijn om een vestiging die op een bepaald moment bijvoorbeeld 10 arbeidsplaatsen kent, maar een jaar later slechts 1 werkzame persoon die vestiging in het ene jaar (WP=10) wel mee te tellen, maar in het daaropvolgende jaar (WP=1) niet mee te tellen. Het kan immers zo zijn dat het tijdelijk minder goed gaat met de vestiging, maar dat de vestiging nog steeds relevant is voor de haven.

In tegenstelling tot het Handelsregister zijn de publieke organisaties in LISA wel vertegenwoordigd doordat ook vestigingen van de overheid, het onderwijs, de gezondheidszorg en de vrije beroepsbeoefenaars worden geregistreerd, terwijl een full time werkzame persoon¹⁰ gemiddeld 12 uur per week of meer werkzaam is waarbij het Handelsregister uit gaat van 15 uur. In beide bestanden zijn lege BV's en overige vestigingen uit de categorie zakelijk beheer, alsmede rechtspersonen zoals verenigingen en stichtingen waar geen economische activiteit verricht wordt, niet opgenomen.

6.1.11 Berekening private investeringen

De indicator 'Investeringen in de Nederlandse zeehavens' biedt een bijkomend inzicht in de economische ontwikkeling van de relevante zeehavengebieden en bedrijven in zeehavengerelateerde sectoren.

Een toename van de investeringen geeft aan dat bedrijven de activiteiten in het havengebied willen continueren, terwijl een afname een indicatie *kan* zijn voor (relatieve) achteruitgang van het gebied. In het laatste geval kunnen andere gebieden interessantere opties zijn geworden voor het accommoderen van bedrijfsactiviteiten. Een afname van de investeringen betekent echter niet per definitie een (relatieve) achteruitgang van het gebied. Een jaar met minder investeringen hoeft dit namelijk nog niet te impliceren, omdat het niveau van investeringen jaarlijks kan verschillen. Het bedrijfsleven investeert het ene jaar

¹⁰ Basis voor indeling vestigingen naar grootte-klasse

meer dan het andere jaar. Oorzaken hiervoor zijn onder andere de economische (wereld)situatie, de bedrijfseconomische situatie, de economische levensduur van de activa en innovaties.

Investerings creëren tijdelijke werkgelegenheid om de betreffende activa te bouwen en te vervangen. Eveneens kunnen de investeringen gericht zijn op het creëren van structurele werkgelegenheid, maar dat is sterk afhankelijk van het type investering (nieuw, uitbreidings- of vervangingsinvesteringen).

Voor de Havenmonitor 2011 is voor het eerst gekeken naar zowel de private als de publieke investeringen in de zeehavengebieden. De gehanteerde methodiek voor de reeks publieke investeringen is reeds toegelicht bij de betreffende tabellen. Bij private investeringen gaat het om investeringen in vaste activa van ondernemingen (materiële of immateriële activa die langer dan een jaar in het productieproces worden gebruikt), investeringen die direct gericht zijn op de prestaties van de eigen onderneming. Hiervoor is gebruik gemaakt van de CBS-investeringsstatistieken voor het in kaart brengen van de private investeringen in Nederland. Hiervoor is aan het CBS gevraagd om de investeringen in kaart te brengen op basis van de sector- en gebiedsafbakening, gehanteerd in dit onderzoek.

Het CBS heeft vanaf het jaar 2000 investeringsstatistieken in gedetailleerde vorm beschikbaar. In deze rapportage zijn de investeringsstatistieken van 2000 tot en met 2012 verwerkt. Het detailniveau van de gegevens is echter beperkt. Door de geheimhoudingsverplichting van het CBS, die inhoudt dat geen individuele informatie onthuld mag worden, zijn de investeringen op een aggregatieniveau gepresenteerd waarbij zoveel mogelijk informatie toegankelijk blijft. Zelfs dan is het in enkele gevallen niet mogelijk om de investeringen weer te geven als gevolg van de geheimhoudingsverplichting. Daarnaast worden cijfers niet beschikbaar gesteld indien ze niet voldoen aan de gehanteerde betrouwbaarheidsmarge zoals die door het CBS wordt gehanteerd.

7 Bijlage 2 Overzicht zeehavengerelateerde activiteiten

SBI'08 code	Omschrijving '08	Omschrijving in HM	IO Nummer	IO Omschrijving
	Visserij, kweken van vis en schaaldieren			
0311	Zee- en kustvisserij	Voedingsmiddelenindustrie	7	Visserij
0312	Binnenvisserij	Voedingsmiddelenindustrie	7	Visserij
0321	Kweken van vis en schaaldieren	Voedingsmiddelenindustrie	7	Visserij
	Aardolie en aardgas			
0610	Winning van aardolie	Aardolie industrie	8	Aardolie- en aardgaswinning
0620	Winning van aardgas	Aardolie industrie	8	Aardolie- en aardgaswinning
0910	Dienstverlening ten behoeve van de aardolie- en aardgaswinning	Overig	8	Aardolie- en aardgaswinning
	Winning van zand, grind, klei, zout e.d.			
0812	Winning van zand, grind en klei	Overig	9	Delfstoffenwinning overig
	Vervaardiging van voedingsmiddelen en dranken			
1020	Visverwerking	Voedingsmiddelenindustrie	11	Visverwerking
104101	Vervaardiging van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
104102	Raffinage van plantaardige en dierlijke oliën en vetten	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1042	Vervaardiging van margarine en overige spijsvetten	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1061	Vervaardiging van meel (geen zetmeel)	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1062	Vervaardiging van zetmeel	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1091	Vervaardiging van veevoeders	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
10821	Verwerking van cacao	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
10822	Vervaardiging van chocolade en suikerwerk	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
1083	Verwerking van koffie en thee	Voedingsmiddelenindustrie	16	Koffiebranderijen en theepakkerijen
1089	Vervaardiging van overige voedingsmiddelen n.e.g.	Voedingsmiddelenindustrie	15	Vervaardiging overige voedingsmiddelen
	Houtindustrie			
16101	Zagen en schaven en overige primaire houtbewerking	Overig	22	Hout, kurk, riet en vlechtwerk
	Vervaardiging van papier en karton			
1712	Vervaardiging van grafisch papier en karton	Overig	23	Pulp, papier en karton
17121	Vervaardiging van grafisch papier en karton	Overig	23	Pulp, papier en karton
17122	Vervaardiging van papier en karton voor verpakking	Overig	23	Pulp, papier en karton

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

17129	Vervaardiging van papier en karton (geen grafisch en niet voor verpakking)	Overig	23	Pulp, papier en karton
	Aardolie- en steenkoolverwerkende industrie			
19201	Aardolieraffinage	Aardolie industrie	27	Aardolieverwerking, splijt- en kweekstoffen, cokes
19202	Aardolieverwerking (geen raffinage)	Aardolie industrie	27	Aardolieverwerking, splijt- en kweekstoffen, cokes
	Vervaardiging van chemische producten			
2011	Vervaardiging van industriële gassen	Chemische industrie	28	Chemie basis
2012	Vervaardiging van kleur- en verfstoffen	Chemische industrie	28	Chemie basis
201302	Vervaardiging van overige anorganische basischemicaliën	Chemische industrie	29	Chemie anorganisch
20141	Vervaardiging van petrochemische producten	Chemische industrie	30	Petrochemie
201499	Vervaardiging van overige organische basischemicaliën (geen petrochemische producten)	Chemische industrie	30	Petrochemie
2015	Vervaardiging van kunstmeststoffen en stikstofverbindingen	Chemische industrie	31	Kunstmest
2016	Vervaardiging van kunststof in primaire vorm	Chemische industrie	31	Kunstmest
2020	Vervaardiging van verdelgsmiddelen en overige landbouwchemicaliën	Chemische industrie	31	Kunstmest
2052	Vervaardiging van lijm en bereide kleefmiddelen	Chemische industrie	32	Chemie eind
2053	Vervaardiging van etherische oliën	Chemische industrie	32	Chemie eind
205903	Vervaardiging van overige chemische producten n.e.g.	Chemische industrie	32	Chemie eind
2222	Vervaardiging van verpakkingsmiddelen van kunststof	Chemische industrie	33	Rubber en kunststof
	Vervaardiging van glas, aardewerk, cement-, kalk- en gipsprodukten			
23611	Vervaardiging van producten van beton voor de bouw en van kalkzandsteen	Overig	34	Bouwmaterialen
2363	Vervaardiging van stortklare beton	Overig	34	Bouwmaterialen
2391	Vervaardiging van schuur-, slijp- en polijstmiddelen	Overig	34	Bouwmaterialen
2399	Vervaardiging van overige producten van beton, gips en cement	Overig	34	Bouwmaterialen
	Vervaardiging van metalen in primaire vorm			
2410	Vervaardiging van ijzer en staal en van ferrolegeringen	Basismetalemetaalproductenindustrie en	35	Basismetale
2420	Vervaardiging van stalen buizen, pijpen, holle profielen en fittings daarvoor	Basismetalemetaalproductenindustrie en	35	Basismetale
2433	Koudvervormen en koudfelsen	Basismetalemetaalproductenindustrie en	35	Basismetale
2434	Koudtrekken van draad	Basismetalemetaalproductenindustrie en	35	Basismetale

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

2441	Vervaardiging van edele metalen	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	35	Basismetaal
2442	Vervaardiging van aluminium	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	35	Basismetaal
2445	Vervaardiging van overige non-ferrometalen	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	35	Basismetaal
	Vervaardiging van producten van metaal				
2511	Vervaardiging van metalen constructiewerken en delen daarvan	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	36	Metaalprodukten
2529	Vervaardiging van metalen tanks en reservoirs	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	36	Metaalprodukten
2561	Oppervlaktebehandeling en bekleding van metaal	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	36	Metaalprodukten
2562	Algemene metaalbewerking	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	36	Metaalprodukten
2591	Vervaardiging van stalen vaten, fusten en transportkannen	Basismetaal- metaalproductenindustrie	en	36	Metaalprodukten
	Vervaardiging van machines en apparaten				
2790	Vervaardiging van overige elektrische apparatuur	Overig		40	Overige elektrische machines en apparaten
2811	Vervaardiging van motoren en turbines	Overig		37	Machines en apparaten
2822	Vervaardiging van hijs-, hef- en transportwerktuigen	Overig		37	Machines en apparaten
	Vervaardiging van auto's, aanhangwagens en opleggers				
29201	Carrosseriebouw	Transportmiddelenindustrie		43	Auto-industrie
29202	Vervaardiging van aanhangwagens en opleggers	Transportmiddelenindustrie		43	Auto-industrie
	Vervaardiging van transportmiddelen				
3011	Bouw van schepen en drijvend materieel (geen sport- en recreatievaartuigen)	Transportmiddelenindustrie		44	Scheepbouw
3012	Bouw van sport- en recreatievaartuigen	Transportmiddelenindustrie		44	Scheepbouw
3315	Reparatie en onderhoud van schepen	Transportmiddelenindustrie		44	Scheepbouw
	Milieudienstverlening				
383102	Sloop van schepen, witgoed, computers e.d.	Overig		49	Voorbereiding tot recycling
383202	Voorbereiding tot recycling van afval (geen metaalafval)	Overig		49	Voorbereiding tot recycling
3821	Behandeling van afval	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening		98	Milieudienstverlening bedrijven
	Bouwnijverheid				
4291	Natte waterbouw	Overig		54	Grond-, water- en wegenbouw

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

	Handel in en reparatie van auto's en motorfietsen			
45193	Handel in en reparatie van aanhangwagens en opleggers (geen caravans)	Groothandel	58	Autogroothandel
	Groothandel en handelsbemiddeling			
46211	Groothandel in granen	Groothandel	61	Groothandel
46218	Groothandel in akkerbouwproducten en veevoeder algemeen assortiment	Groothandel	61	Groothandel
46219	Groothandel in overige akkerbouwproducten	Groothandel	61	Groothandel
46311	Groothandel in groenten en fruit	Groothandel	61	Groothandel
46312	Groothandel in consumptie-aardappelen	Groothandel	61	Groothandel
4634	Groothandel in dranken (geen zuivel)	Groothandel	61	Groothandel
46382	Groothandel in vis, schaal- en weekdieren	Groothandel	61	Groothandel
46496	Groothandel in sportartikelen (geen watersport)	Groothandel	61	Groothandel
46711	Groothandel in vaste brandstoffen	Groothandel	61	Groothandel
46712	Groothandel in vloeibare en gasvormige brandstoffen	Groothandel	61	Groothandel
46713	Groothandel in minerale olieproducten (geen brandstoffen)	Groothandel	61	Groothandel
46721	Groothandel in metaalertsen	Groothandel	61	Groothandel
46722	Groothandel in ferrometalen en -halfabrikaten	Groothandel	61	Groothandel
46723	Groothandel in non-ferrometalen en -halfabrikaten	Groothandel	61	Groothandel
46731	Groothandel in hout en plaatmateriaal	Groothandel	61	Groothandel
46735	Groothandel in zand en grind	Groothandel	61	Groothandel
46751	Groothandel in chemische grondstoffen en chemicaliën voor industriële toepassing	Groothandel	61	Groothandel
46752	Groothandel in bestrijdingsmiddelen en kunstmeststoffen	Groothandel	61	Groothandel
467691	Groothandel in overige intermediaire producten n.e.g.	Groothandel	61	Groothandel
46772	Groothandel in ijzer- en staalschroot en oude non-ferrometalen	Groothandel	61	Groothandel
46691	Groothandel in intern transportmaterieel	Groothandel	61	Groothandel
46697	Groothandel in scheepsbenodigdheden en visserij-artikelen	Groothandel	61	Groothandel
46699	Groothandel in overige machines en apparaten voor industrie en handel n.e.g.	Groothandel	61	Groothandel
	Vervoer over water			
5010	Zee- en kustvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	Zeevaart	67	Zeevaart
50201	Zee- en kustvaart (vracht- en tankvaart; geen sleepvaart)	Zeevaart	67	Zeevaart
50202	Zee- en kustsleepvaart	Zeevaart	67	Zeevaart
5030	Binnenvaart (passagiersvaart en veerdiensten)	Binnenvaart	68	Binnenvaart

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

50401	Binnenvaart (vrachtvaart)	Binnenvaart	68	Binnenvaart
50402	Binnenvaart (tankvaart)	Binnenvaart	68	Binnenvaart
50403	Binnenvaart (sleep- en duwvaart)	Binnenvaart	68	Binnenvaart
	Dienstverlening t.b.v. het vervoer			
52241	Laad-, los- en overslagactiviteiten voor zeevaart	Overslag/opslag	71	Dienstverlening vervoer water
52242	Laad-, los- en overslagactiviteiten niet voor zeevaart	Overslag/opslag	70	Dienstverlening ah vervoer
52101	Opslag in tanks	Overslag/opslag	71	Dienstverlening vervoer water
52102	Opslag in koelhuizen e.d.	Overslag/opslag	70	Dienstverlening ah vervoer
52109	Opslag in distributiecentra en overige opslag (niet in tanks, koelhuizen e.d.)	Overslag/opslag	70	Dienstverlening ah vervoer
5222	Dienstverlening voor vervoer over water	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	71	Dienstverlening vervoer water
52291	Expediteurs, cargadoors, bevrachters en andere tussenpersonen in het goederenvervoer	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	70	Dienstverlening ah vervoer
52292	Weging en meting	Dienstverlening t.b.v. het vervoer	70	Dienstverlening ah vervoer
	Verhuur en lease			
7712	Verhuur en lease van vrachtwagens, autobussen, caravans en aanhangwagens	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	Verhuur roerende goederen
7734	Verhuur en lease van schepen	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	Verhuur roerende goederen
773999	Verhuur en lease van overige machines en werktuigen en van overige goederen (geen automaten)	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	80	Verhuur roerende goederen
	Overige zakelijke dienstverlening			
812202	Industriële reiniging; reiniging van kachels, boilers ed	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	88	Overige zakelijke dienstverlening
35111	Productie van elektriciteit door thermische, kern- en warmtekrachtcentrales	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
35112	Productie van elektriciteit door windenergie	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
35113	Productie van elektriciteit door zonnecellen, warmtepompen en waterkracht	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
3512	Beheer en exploitatie van transportnetten voor elektriciteit, aardgas en warm water	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
3513	Distributie van elektriciteit en gasvormige brandstoffen via leidingen	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
3514	Handel in elektriciteit en in gas via leidingen	Elektriciteitsproductie	50	Energiebedrijven
	Beveiliging en opsporing			
8010	Particuliere beveiliging	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	88	Overige zakelijke dienstverlening

Economische betekenis Nederlandse zeehavengebieden 2013

8020	Beveiliging via beveiligingssystemen	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	88	Overige zakelijke dienstverlening
	Overheid			
8411	Algemeen overheidsbestuur (alleen zeehavengerelateerd)	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	89	Algemeen bestuur, rijk
8422	Defensie	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	92	Defensie
8424	Politie	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	91	Overig algemeen bestuur en sociale verzekering
8425	Brandweer	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	90	Algemeen bestuur, gemeente
	Belangenorganisaties			
9411	Bedrijfs- en werkgeversorganisaties	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	102	Dienstverlening overig
9412	Beroepsorganisaties	Zakelijke en niet zakelijke dienstverlening	102	Dienstverlening overig
	Vervoer over land			
4920	Goederenvervoer per spoor	Spoorvervoer	65	Goederenvervoer
4941	Goederenvervoer over de weg (geen verhuizingen)	Wegvervoer	65	Goederenvervoer
4950	Transport via pijpleidingen	Pijpleiding	66	Vervoer via pijpleidingen
	Overig			
2662	Lafarge (delfzijl)	Overig	34	Bouwmaterialen
45191	NISSAN (amsterdam)	Groothandel	58	Autogroothandel

